

รายงานวิจัย

“เรื่งระบ้ำกั้บการกคี่ปราบปรามโดยรัฐ”: พลวัตรของความย้อนแย้งของการกคี่ปราบปราม

และขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยไทย

(พ.ศ. 2563-2564)

โดย

โดย อาจารย์ชฎานิชฎ์ พูลยรัตน์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รายงานวิจัยฉบับนี้ที่้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัย (คณะรัฐศาสตร์)

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2565

บทที่ 1 บทนำ

ห้วงเวลาระหว่างปี พ.ศ.2563-2564 อาจถือได้ว่าเป็นห้วงปีแห่งการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยอย่างเข้มข้น ทั้งในแง่เนื้อหา ความถี่ในการชุมนุมและจำนวนผู้เข้าร่วมการชุมนุม โดยกลุ่มผู้ชุมนุมมีข้อเรียกร้องร่วมกัน 3 ประการ ได้แก่ (1) นายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ลาออกจากตำแหน่ง (2) แก้ไขรัฐธรรมนูญโดยให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และ (3) ปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ให้อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญตามระบอบประชาธิปไตย¹ ทว่า รัฐบาลภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ไม่เพียงเพิกเฉยต่อข้อเรียกร้องต่าง ๆ ของขบวนการนักศึกษาและประชาชน หากยังตอบโต้กลุ่มผู้ชุมนุมด้วยมาตรการกดขี่และปราบปรามหลากหลายรูปแบบ ทั้งการสลายการชุมนุมด้วยความรุนแรงโดยเจ้าหน้าที่ควบคุมฝูงชน พร้อมอุปกรณ์ควบคุมฝูงชน ทั้งเครื่องฉีดน้ำแรงดันสูง แก๊สน้ำตาและกระสุนยาง มีการเฝ้าติดตามตัว ตลอดจนข่มขู่คุกคามบรรดานักกิจกรรมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการชุมนุมทางการเมืองโดย

¹ สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, “คณะราษฎร 2563” ใน *The101World*, <https://www.the101.world/khana-ratsadon-2563/>, ตีพิมพ์เมื่อ 14 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2564. ในช่วงแรก ข้อเรียกร้องของบรรดาขบวนการประชาชนกลุ่มต่าง ๆ จะแตกต่างกัน กล่าวคือ ขณะที่กลุ่มเยาวชนปลดแอกและประชาชนปลดแอกเรียกร้อง (1) ให้เจ้าหน้าที่รัฐหยุดคุกคามประชาชน (2) ให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และ (3) รัฐบาลประกาศยุบสภาเพื่อนำไปสู่การเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตย กลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุมกลับมุ่งเน้นข้อเรียกร้องเกี่ยวกับการปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ กระทั่งตุลาคม 2563 กลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม กลุ่มประชาชนปลดแอก เยาวชนปลดแอก และนักเรียนแล้ว ประกาศรวมตัวกันเป็น “คณะราษฎร 2563” และมีข้อเรียกร้องร่วมกัน 3 ข้อดังกล่าว. ดู “18 กรกฎาคม 2563 #เยาวชนปลดแอก พามวลชนปักหลักยังถนนราชดำเนิน บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย,” Facebook *เยาวชนปลดแอก*, <https://www.facebook.com/FreeYOUTHth/posts/313613350087729/>, โพสต์เมื่อ 20 สิงหาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2564; และ ““ธรรมศาสตร์จะไม่ทน” ยื่นข้อเรียกร้อง 10 ข้อแก้ปัญหาด้วยสถาบันกษัตริย์ นัดชุมนุมอีกครั้ง 12 ส.ค.” ใน *บีบีซีไทย*, <https://www.bbc.com/thai/thailand-53727597>, ตีพิมพ์เมื่อ 10 สิงหาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2564.

เจ้าหน้าที่รัฐทั้งในและนอกเครื่องแบบ อีกทั้งปี 2564 ยังได้ชื่อว่าเป็นปีที่มีการดำเนินคดีกับผู้ชุมนุมและผู้แสดงออกทางการเมือง “ในวงกว้างและในปริมาณที่เข้มข้นอย่างไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองไทย”²

ทั้งนี้ กลุ่มคนที่กุมอำนาจรัฐย่อมคาดหวังให้การกดขี่และปราบปรามที่กระทำต่อกลุ่มผู้เห็นต่างทางการเมือง ด้วยวิธีการทั้งในและนอกกฎหมายเหล่านี้ เป็นการเพิ่มต้นทุนในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล นั่นคือ ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองรู้สึกหวาดกลัวและไม่ปลอดภัย จนไม่กล้าเอาตัวเองมาเสี่ยง กระทบอาจต้องล้มเลิกความพยายามที่จะต่อต้านทำลายอำนาจรัฐไปในที่สุด อย่างไรก็ตามท่ามกลางการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐที่ดำเนินไปอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลในช่วงปี 2563-2564 ก็ยังคงดำเนินต่อไป ทั้งในรูปแบบของการชุมนุมประท้วงและกิจกรรมอื่น ๆ

ปรากฏการณ์ที่การกดขี่และปราบปรามโดยรัฐไม่ได้ส่งผลป้องปรามการต่อต้านรัฐบาลตามที่กลุ่มผู้กุมอำนาจรัฐคาดหวัง หากแต่นำไปสู่ผลลัพธ์ในทิศทางตรงกันข้าม นั่นคือ กลุ่มผู้ชุมนุมยังคงยืนหยัดต่อต้านรัฐบาลอย่างไม่ลดละ สอดคล้องกับงานศึกษาเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและปฏิบัติการไร้ความรุนแรงจากทั่วโลก ที่พบว่าการกดขี่และปราบปรามขบวนการประชาชน โดยเฉพาะที่รัฐกระทำต่อขบวนการที่ยึดมั่นในการไม่ใช้ความรุนแรงนั้น มักจะไม่ได้นำไปสู่ผลตามที่กลุ่มผู้กดขี่คาดหวังไว้ แต่อาจก่อให้เกิด

² “2564 ปีแห่งนิติสงคราม: ผู้ถูกดำเนินคดีทางการเมืองเพิ่มขึ้น 1,513 ราย เฉลี่ยทุกวัน มีผู้กล่าวหารายใหม่ 4 คน” ใน *ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน*, <https://tlhr2014.com/archives/39243>, ตีพิมพ์เมื่อ 28 ธันวาคม 2564, เข้าถึงเมื่อ 10 พฤษภาคม 2566”

ปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “ความย้อนแย้งของการกดขี่และปราบปราม” (Paradox of Repression) นั่นคือ ขบวนการประชาชนอาจมีความมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวที่จะต่อต้านอำนาจรัฐที่ไม่ชอบธรรมมากยิ่งขึ้น กระทั่ง ขบวนการประชาชนอาจได้รับความเห็นอกเห็นใจและ/หรือการสนับสนุนจาก “ฝ่ายที่สาม” เพิ่มมากขึ้น หรือ การคุกคามของรัฐต่อประชาชนนั้นอาจส่งผลสะท้อนกลับมาบั่นทอนทำลายความชอบธรรมของรัฐบาลผู้กดขี่ นั้นเองได้ในที่สุด³

โครงการวิจัยนี้มุ่งประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดที่ได้จากการทบทวนงานศึกษาเรื่องความย้อนแย้งของการ กดขี่และปราบปรามขึ้นสำคัญในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์และพลวัตของความย้อนแย้งในการกดขี่และ ปราบปรามโดยรัฐ ในกรณีขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยในประเทศไทย ระหว่างปี 2563 และ 2564 ผ่านการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการชุมนุมทางการเมืองและการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐ ทั้งที่ เป็นแกนนำและผู้ปฏิบัติงานในขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย ทั้งในพื้นที่กรุงเทพและ ต่างจังหวัด ผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง รวมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายความมั่นคงและพลเรือน ทั้งนี้เพื่อมุ่งทำ ความเข้าใจประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิดและกระบวนการตัดสินใจที่หลากหลายของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ปรากฏการณ์การกดขี่ปราบปรามโดยรัฐ นอกจากนี้ โครงการวิจัยนี้ยังมุ่งจะศึกษาพลวัตของการกดขี่

³ ผู้วิจัยเคยอภิปรายประเด็นดังกล่าวนี้ไว้เบื้องต้นใน ชญานิชช์ พูลยรัตน์, “Paradox of Repression: ยิ่งกดขี่ปราบปราม ขบวนการประชาชนก็ยิ่งเด็ดเดี่ยวและเติบโต” ใน *The101world.com* (ตีพิมพ์เมื่อ 14 ตุลาคม พ.ศ.2563), <https://www.the101.world/paradox-of-repression/>

ปราบปรามโดยรัฐ ตลอดจนการรับมือกับการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง
ประชาธิปไตยในประเทศไทยที่เกิดขึ้นในห้วงปีที่ผ่านมาอีกด้วย

โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากงบกองทุนวิจัยของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีงบประมาณ 2565 ตลอดจนได้รับความเอื้อเฟื้อเพื่อการประสานงานและคำแนะนำต่าง ๆ จากคุณจิรวรรณ
สวดยเกษร รักษาการในตำแหน่งหัวหน้างาน งานวิจัยและบริการวิชาการ คณะรัฐศาสตร์ ที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใด
งานวิจัยนี้คงไม่อาจสำเร็จลงได้เลยหากปราศจากความช่วยเหลือจากผู้ช่วยวิจัยทั้งสองท่าน อันได้แก่ คุณชลธิศ
โชติสวัสดิ์ และคุณเสกสิทธิ์ แยมสงวนศักดิ์ ตลอดจนบรรดาผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ยอมสละเวลาและแบ่งปัน
ประสบการณ์ส่วนตัวแก่โครงการวิจัยนี้ ดิฉันในฐานะนักวิจัยจึงขอขอบคุณผู้มีส่วนให้การสนับสนุนโครงการวิจัย
นี้ทุกท่านมาในโอกาสนี้ด้วยค่ะ

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม

ปรากฏการณ์ที่การกดขี่และปราบปรามประชาชนโดยรัฐไม่ได้ส่งผลป้องปรามการต่อต้านรัฐบาลตามที่กลุ่มผู้มีอำนาจคาดหวัง แต่กลับส่งผลสะท้อนกลับให้กลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐยังคงยืนหยัดต่อต้านรัฐบาลอย่างไม่ลดละ กระทั่งขบวนการประชาชนอาจขยายตัวมากยิ่งขึ้นนั้น ถือเป็นปรากฏการณ์ที่บรรดานักวิชาการด้านขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและปฏิบัติการไร้ความรุนแรงให้ความสนใจศึกษากันมาอย่างต่อเนื่อง งานศึกษาเหล่านี้จำนวนไม่น้อยมีข้อค้นพบไปในแนวทางเดียวกันว่า การกดขี่และปราบปรามขบวนการประชาชนโดยรัฐ โดยเฉพาะที่กระทำต่อขบวนการประชาชนที่ยึดมั่นในการไม่ใช้ความรุนแรง มักไม่ได้นำไปสู่ผลตามที่กลุ่มผู้มีอำนาจคาดหวังไว้ แต่อาจก่อให้เกิดผลสะท้อนกลับในทิศทางตรงกันข้าม นั่นคือ ขบวนการประชาชนยิ่งเข้มแข็งและ/หรือเติบโตมากขึ้น กระทั่งการกดขี่และปราบปรามประชาชนด้วยความรุนแรงดังกล่าวอาจส่งผลสะท้อนกลับมามากจนทำลายความชอบธรรมของรัฐบาลผู้กดขี่เสียเองได้ในที่สุด⁴

การศึกษาและข้อถกเถียงเชิงวิชาการในประเด็นที่การกดขี่และปราบปรามประชาชนโดยรัฐส่งผลสะท้อนกลับในทิศทางตรงกันข้าม หรือที่เรียกในงานวิจัยนี้ว่า “ความย้อนแย้งของการกดขี่และปราบปราม” (Paradox of Repression) ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในข้อเขียนของ Richard Gregg โดยเขาอธิบายว่าจุดเปลี่ยนสำคัญในการเคลื่อนไหวแบบสันติยาเคราะห์ภายใต้การนำของมหาตมะคานธี เพื่อเรียกร้องเอกราชของ

⁴ ผู้วิจัยเคยอภิปรายประเด็นดังกล่าวนี้ไว้เบื้องต้นใน ชญานิชัฐ พูลยรัตน์, “Paradox of Repression: ยิ่งกดขี่ปราบปรามขบวนการประชาชนก็ยิ่งเด็ดเดี่ยวและเติบโต” ใน *The101world.com* (ตีพิมพ์เมื่อ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2563), <https://www.the101.world/paradox-of-repression/>

อินเดียจากเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ในช่วงทศวรรษที่ 1930 นั้นเกิดขึ้นเมื่อบรรดานักสัตยาเคราะห์ชาวอินเดีย เติบขบวนเพื่อรณรงค์ต่อต้านการผูกขาดการเก็บภาษีเกลือของอังกฤษโดยปราศจากความรุนแรง แต่แล้วพวกเขา กลับถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจทำร้ายอย่างโหดเหี้ยม กระนั้นบรรดาผู้ประท้วงชาวอินเดียก็ยังคงยืนหยัดจะไม่ตอบโต้ด้วยวิธีรุนแรงใด ๆ ทำให้ผู้คนทั่วโลกที่ได้รับรู้เรื่องราวเหล่านี้ต่างพากันรู้สึกขุ่นเคืองใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น จนก่อให้เกิดสิ่งที่ Gregg เรียกว่า “ยิวิตสูทางศีลธรรม” (Moral jiu-jitsu) นั่นคือ ผู้คนพากันวิพากษ์วิจารณ์ความโหดร้ายของจักรวรรดิอังกฤษ รวมทั้งหันมาแสดงความเห็นอกเห็นใจและให้การสนับสนุนขบวนการสัตยาเคราะห์ในอินเดีย จนกลายเป็นแรงผลักดันสำคัญที่นำไปสู่เอกราชของอินเดียในท้ายที่สุด⁵

ต่อมา Gene Sharp ได้ต่อยอดจากงานศึกษาของ Richard Gregg โดยนำเสนอและจัดกลุ่มวิธีการต่อสู้โดยไม่ใช้ความรุนแรงที่รวบรวมจากกรณีศึกษาจากทั่วโลกเป็นจำนวนมากถึง 198 วิธี แนวคิด “ยิวิตสูทางการเมือง” (Political jiu-jitsu) ของ Sharp นั้นขยายความจากคำอธิบายของ Gregg ว่าการกดขี่และปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมโดยรัฐด้วยความรุนแรงนั้น ไม่เพียงส่ง “ผลกระทบทางจิตใจ” ให้ “ฝ่ายที่สาม” (Third parties) หรือผู้คนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับรัฐและกลุ่มผู้ชุมนุมโดยตรง หันมาให้ความสนใจและเกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจต่อกลุ่มผู้ชุมนุมเท่านั้น แต่ยังส่ง “ผลกระทบทางการเมือง” นั่นคือ “ฝ่ายที่สาม” หันมาให้การสนับสนุนกลุ่มผู้ชุมนุม กระทั่งถอนการสนับสนุนต่อรัฐที่ดำเนินการกดขี่และปราบปรามประชาชนด้วยความ

⁵ Richard Gregg, *The Power of Non-Violence* (Second edition) (New York: Schocken Books, 1966), 42-51.

รุนแรงอีกด้วย⁶ นอกจากนี้ Sharp ยังนำเสนอคำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับพลวัตของการกดขี่และปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมโดยรัฐด้วยความรุนแรงที่มีต่อคนอื่นอีก 2 กลุ่มด้วย ในทางหนึ่ง Sharp อธิบายว่าการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐด้วยความรุนแรงสามารถส่งผลให้ขบวนการประชาชนเองยังมีความมุ่งมั่นที่จะต่อสู้เรียกร้องให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุเพราะการกดขี่และปราบปรามประชาชนที่ไม่ใช้ความรุนแรงด้วยมาตรการรุนแรงนั้นยิ่งตอกย้ำว่าผู้ปกครองไร้ความชอบธรรมในการปกครองไปจนหมดสิ้นแล้ว ยิ่งไปกว่านั้นการกดขี่และปราบปรามตลอดจนจับกุมคุมขังกลุ่มผู้ชุมนุมจากการต่อต้านขัดขืนมาตรการของรัฐที่ไม่ชอบธรรมก็มักจะถูกพิจารณาจากกลุ่มผู้ชุมนุมว่าไม่ใช่สิ่งที่น่าละอาย หากถือได้ว่าเป็นเกียรติยศเสียมากกว่า ในอีกทางหนึ่ง Sharp ถกเถียงว่าการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐด้วยความรุนแรงต่อกลุ่มผู้ชุมนุมที่ยึดมั่นในการไม่ใช้ความรุนแรงอาจกระทั่งส่งผลให้บรรดาเจ้าหน้าที่รัฐเริ่มตั้งคำถามกับมาตรการของภาครัฐและ/หรือการกระทำของฝ่ายตนว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องเหมาะสมแล้วหรือไม่ เจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนอาจกระทั่งเปลี่ยนจุดยืนโดยหันมาเอาใจช่วยกลุ่มผู้ชุมนุมและ/หรือแข็งขันต่อต้านคำสั่งที่สั่งการให้พวกเขาใช้ความรุนแรงต่อกลุ่มผู้ชุมนุมก็เป็นได้⁷ โดยสรุปคือ Gene Sharp ได้นำเสนอคำอธิบายเรื่องพลวัตของความขยันแย่งในการกดขี่ปราบปรามที่ต่อยอดจากงานศึกษาของ Richard Gregg ว่าการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐด้วยความรุนแรงต่อกลุ่มผู้ชุมนุมที่ยึดมั่นในการไม่ใช้ความรุนแรงนั้น ไม่เพียงส่งผลต่อ “ฝ่ายที่สาม” หรือกลุ่มคนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ

⁶ Gene Sharp, *The Politics of Nonviolent Action: The Dynamics of Nonviolent Actions* (Boston: Porter Sargent, 1973), 663.

⁷ *Ibid.*, 674.

รัฐและกลุ่มผู้ชุมนุมโดยตรงเท่านั้น หากยังส่งผลต่อขบวนการประชาชนเองและเจ้าหน้าที่รัฐอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น Sharp ยังเน้นย้ำว่าพลวัตของการไม่ใช้ความรุนแรงนั้น ไม่ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเฉพาะในมิติทางจิตใจของผู้คนเท่านั้น แต่ยังสามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในมิติสังคม เศรษฐกิจและการเมือง กระทั่งนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในสมดุลงานระหว่างผู้ปกครองและขบวนการประชาชนได้อีกด้วย ข้อเขียนอันเป็นระบบและครอบคลุมของ Gene Sharp ส่งผลให้การไม่ใช้ความรุนแรงได้รับความสนใจในฐานะยุทธวิธีสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง⁸ จนกลายมาเป็นงานเขียนชิ้นสำคัญที่สุดชิ้นหนึ่งในการศึกษาเรื่องการเคลื่อนไหวต่อสู้โดยไม่ใช้ความรุนแรงจวบจนปัจจุบัน

งานศึกษาเกี่ยวกับขบวนการประชาชนที่ไม่ใช้ความรุนแรงในเวลาต่อมามุ่งเน้นการศึกษาเชิงคุณภาพและกรณีศึกษาเปรียบเทียบเป็นหลัก⁹ และมักมีข้อสรุปไปในทิศทางเดียวกันว่าขบวนการประชาชนที่ไม่ใช้ความรุนแรงนั้นมีแนวโน้มจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย การเปลี่ยนระบอบการปกครอง ตลอดจนเป็นตัวเร่งกระบวนการที่ทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratization) ได้¹⁰ จวบจนใน ค.ศ.2008

⁸ Alexei Anisin, “Debunking the Myths Behind Nonviolent Civil Resistance” in *Critical Sociology*, 46(7–8), 1123.

⁹ ดู Peter Ackerman and Christopher Kruegler, *Strategic Nonviolent Conflict: The Dynamics of People Power in the Twentieth Century*; Gene Sharp, *The Politics of Nonviolent Action: Part One, the Methods of Nonviolent Action* (Boston, MA: Porter Sargent, 1973); and Gene Sharp, *Social Power and Political Freedom* (Boston, MA: Porter Sargent, 1980); อ้างใน Alexei Anisin, “Debunking the Myths Behind Nonviolent Civil Resistance,” 1122.

¹⁰ ดู Peter Ackerman and Jack DuVall, *A Force More Powerful: A Century of Nonviolent Conflict* (New York, NY: Palgrave Macmillan, 2000); Sharon E. Nepstad, *Nonviolent Revolutions: Civil Resistance in the Late 20th Century* (Oxford, UK: Oxford University Press, 2011); Mauricio R. Celestino and Kristian S. Gleditsch, “Fresh Carnations or All Thorn, No Rose? Nonviolent Campaigns and Transitions in Autocracies” in *Journal of Peace*

Maria Stephan และ Erica Chenoweth ได้ตีพิมพ์ข้อเขียนที่มีการประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณในการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ไม่ใช้ความรุนแรงเป็นครั้งแรก¹¹ และกลายเป็นงานศึกษาที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างแพร่หลายมากที่สุดชิ้นหนึ่ง ข้อเขียนดังกล่าวรวบรวมข้อมูลจากกรณีศึกษาของขบวนการประชาชนทั้งสิ้นจำนวน 323 ขบวนการ ในช่วงเวลา 106 ปี ระหว่าง ค.ศ.1900 ถึง ค.ศ.2006 ทั้งขบวนการที่ใช้ความรุนแรงและไม่ใช้ความรุนแรงในการผลักดันข้อเรียกร้องของกลุ่ม โดย Stephan และ Chenoweth พบว่าขบวนการที่ไม่ใช้ความรุนแรงนั้น “ประสบความสำเร็จ” ซึ่งหมายถึง ข้อเรียกร้องของกลุ่มได้รับการตอบสนองมากถึงร้อยละ 53 ในขณะที่ขบวนการที่มุ่งใช้ความรุนแรงเพื่อผลักดันข้อเรียกร้องนั้น “ประสบความสำเร็จ” หรือข้อเรียกร้องของกลุ่มได้รับการตอบสนองเพียงร้อยละ 26 เท่านั้น¹² นอกจากนี้ คำอธิบายเรื่อง “ความสำเร็จ” ของขบวนการสันติวิธีที่นำเสนอโดย Stephan และ Chenoweth นั้นยังต่อยอดพัลวตร์ของความอ่อนแอของการกดขี่ปราบปรามให้ชัดเจนยิ่งขึ้น กล่าวคือ นักวิชาการทั้งสองอธิบายว่าการที่ขบวนการประชาชนที่ไม่ใช้ความรุนแรง “ประสบความสำเร็จ” มากกว่าขบวนการติดอาวุธนั้นเป็นผลมาจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก วิธีการไม่ใช้ความรุนแรงช่วยเพิ่มความชอบธรรมให้แก่ขบวนการ

Research Vol.50 No.3 (2013): 385-400; and Kurt Schock, “The Practice and Study of Civil Resistance” in *Journal of Peace Research* Vol.50 No. 3 (2013): 277–290; อ้างใน Alexei Anisin, “Debunking the Myths Behind Nonviolent Civil Resistance,” 1121.

¹¹ Alexei Anisin, “Debunking the Myths Behind Nonviolent Civil Resistance,” 1122.

¹² Maria J. Stephan and Erica Chenoweth, “Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict” in *International Security* Vol.33 No.1 (Summer 2008): 8-9. ข้อเขียนดังกล่าวนี้ถูกแปลเป็นภาษาไทยโดย จันจิรา สมบัติพูนศิริ และตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2558 ดู มาเรีย สเตฟาน และ เอรিকা เซนโนเวธ (เขียน) จันจิรา สมบัติพูนศิริ (แปล), *เหตุใดต่อต้านด้วยสันติวิธีจึงได้ผล: ตรรกะเชิงยุทธศาสตร์ของความขัดแย้งแบบไม่ใช้ความรุนแรง* (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์ คบไฟ, 2558).

ในสายตาของสาธารณชนทั้งในและต่างประเทศ อีกทั้งยังสามารถเชื่อเชิญให้ผู้คนหันมารู้สึกเห็นอกเห็นใจและสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มได้อีกด้วย ประการที่สอง ในขณะที่รัฐบาลมีความชอบธรรมในการปราบปรามขบวนการที่ขับเคลื่อนด้วยความรุนแรง ทว่าการใช้ความรุนแรงเข้าปราบปรามขบวนการประชาชนที่ยึดมั่นในการไม่ใช้ความรุนแรงนั้นกลับสามารถส่งผลสะท้อนกลับ (Backfire) มาสั่นคลอนความชอบธรรมของรัฐที่ใช้ความรุนแรงนั้นเสียเองได้¹³

เป็นเวลากว่าหนึ่งทศวรรษให้หลัง ในปี ค.ศ.2020 ที่ Alexei Anisin เขียนบทความเพื่อวิพากษ์งานศึกษาเกี่ยวกับ “ความสำเร็จของสันติวิธี” ของ Maria Stephan และ Erica Chenoweth โดยเขาถกเถียงว่างานศึกษาเชิงปริมาณของ Stephan และ Chenoweth นั้นบกพร่องในการตีความและใส่รหัสเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล (coding) ทั้งนี้ Anisin ยกตัวอย่างว่าขบวนการประชาชนที่ Stephan และ Chenoweth ตีกรอบว่าเป็นขบวนการสันติวิธีนั้น แท้จริงแล้วปรากฏข้อมูลเชิงประจักษ์ว่าขบวนการเหล่านี้มีส่วนในการก่อ “ความรุนแรงโดยปราศจากอาวุธ” (Unarmed violence) ซึ่งครอบคลุมการจลาจล การเผาทำลายรถยนต์และอาคาร รวมทั้งการขว้างปาระเบิดขวด (Molotov cocktail) ในที่ชุมนุมด้วย¹⁴ ทั้งนี้ Anisin นำเสนอการตีความและใส่รหัสเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเสียใหม่จากฐานข้อมูลขบวนการประชาชนจำนวน 396 ขบวนการ ในห้วงเวลาระหว่าง ค.ศ.1800 จนถึง ค.ศ.2006 และพบว่าขบวนการที่ไม่ใช้ความรุนแรงนั้นไม่ได้ “ประสบความสำเร็จ” ในสัดส่วนที่มากดังที่ Stephan และ Chenoweth กล่าวอ้างไว้ เขาพบว่าขบวนการสันติวิธีนั้น “ประสบ

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Alexei Anisin, “Debunking the Myths Behind Nonviolent Civil Resistance,” 1122.

ความสำเร็จ” ในสัดส่วนเพียงร้อยละ 48 ในขณะที่ขบวนการประชาชนติดอาวุธมีอัตรา “ความสำเร็จ” อยู่ที่ร้อยละ 30 และขบวนการประชาชนที่เลือกใช้วิธีการที่ Anisin เรียกว่าเป็น “ความรุนแรงโดยปราศจากอาวุธ” (Unarmed violence) และ “การโต้กลับโดยปราศจากอาวุธ” (Reactive unarmed violence) ซึ่งหมายถึงการตอบโต้และ/หรือป้องกันตนเองจากความรุนแรงโดยรัฐด้วยความรุนแรงแต่ปราศจากการใช้อาวุธนั้น มีสัดส่วนของ “ความสำเร็จ” มากที่สุดอยู่ที่ร้อยละ 61 และ 60 ตามลำดับ¹⁵ ในความเห็นของผู้เขียน ไม่เพียง Alexei Anisin มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับขบวนการต่อสู้ที่ไม่ใช้ความรุนแรงเท่านั้น ทว่าการศึกษาเชิงสถิติของเขา ซึ่งมีการตีความและใส่รหัสวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับขบวนการไม่ใช้ความรุนแรงเสียใหม่ นั้น ยังคงตอกย้ำว่าขบวนการประชาชนที่ไม่ใช้ความรุนแรงมีสัดส่วน “ความสำเร็จ” มากกว่าขบวนการประชาชนติดอาวุธอยู่นั่นเอง ในทางหนึ่ง Anisin ดูจะมีความเข้าใจว่าขบวนการประชาชนที่ได้ชื่อว่าไม่ใช้ความรุนแรงนั้น จำเป็นจะต้องบริสุทธิ์ผุดผ่อง และไม่ปรากฏว่ามีสมาชิกหรือกลุ่มก้อนที่ใช้ความรุนแรงเลยแม้แต่น้อย ซึ่งถือเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนอย่างสำคัญ เพราะที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์ ขบวนการประชาชนขนาดใหญ่ กระทั่งขบวนการที่ถูกยกเป็นต้นแบบของการไม่ใช้ความรุนแรง เช่น ขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชอินเดียภายใต้การนำของมหาตมะคานธี หรือขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิพลเมือง (Civil Rights Movement) ภายใต้การนำของบาทหลวงมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ ก็ยังปรากฏว่ามีสมาชิกบางส่วนที่ใช้ความรุนแรงปะปนอยู่ด้วย¹⁶ การ

¹⁵ Alexei Anisin, “Debunking the Myths Behind Nonviolent Civil Resistance,” 1122 and 1131.

¹⁶ ดูตัวอย่างจาก Thomas Lamont, ““Give Me Blood, and I will Give You Freedom”: Bhagat Singh, Subhas Chandra Bose, and the Uses of Violence in India’s Independence Movement” in *Education About Asia* 19 (1) (Spring 2014): 5-10, <https://www.asianstudies.org/wp-content/uploads/give-me-blood-and-i-will-give->

นิยามว่าขบวนการประชาชนใดต่อสู้ด้วยการไม่ใช้ความรุนแรงหรือไม่นั้นจึงไม่ควรถูกตัดสินจากความบริสุทธิ์
 ผุ้ดพ้องของสมาชิกทุกคนหรือกลุ่มก้อนภายในขบวนการทั้งหมด หากแต่เป็นสมาชิกหรือกลุ่มก้อนส่วนใหญ่
 ภายในขบวนการ ตลอดจนยุทธศาสตร์หลัก (Strategy) และคำอธิบายหลักเกี่ยวกับยุทธวิธี (Narrative) ของ
 ขบวนการเป็นสำคัญ ในอีกทางหนึ่ง แม้ว่า Anisin จะมีการตีความและใส่รหัสวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ
 ขบวนการไม่ใช้ความรุนแรงเสียใหม่ แต่ก็ยังคงพบว่าขบวนการประชาชนที่ไม่ใช้ความรุนแรงมีสัดส่วน
 “ความสำเร็จ” มากกว่าขบวนการประชาชนติดอาวุธ คือร้อยละ 48 และร้อยละ 30 อยู่นั่นเอง

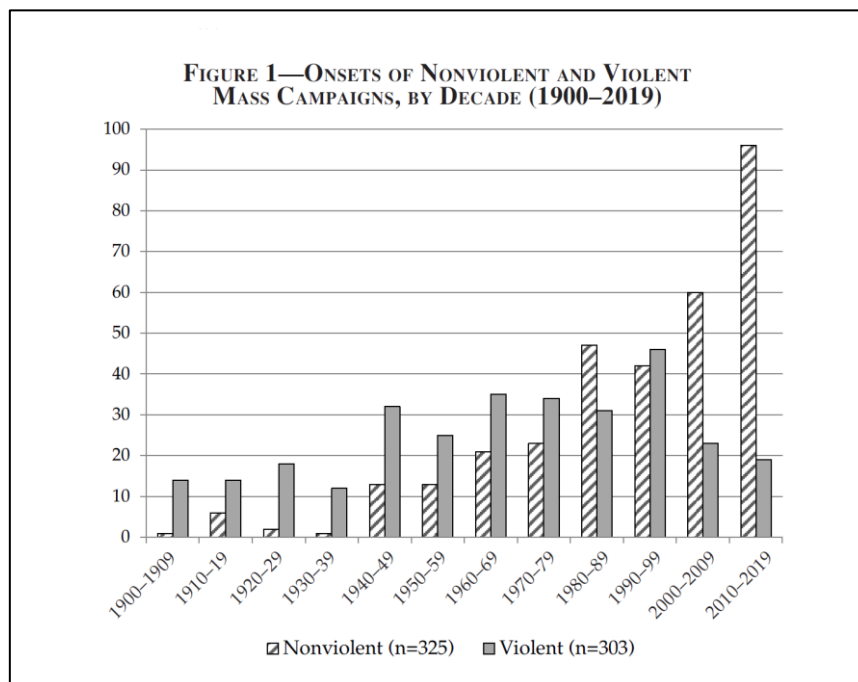
ในปีเดียวกันนั้น (ค.ศ.2020) Erica Chenoweth ตีพิมพ์ข้อเขียนอีกชิ้นหนึ่งเพื่อถกเถียงเกี่ยวกับ
 พัฒนาการและพลวัตรของขบวนการต่อสู้ที่ไม่ใช้ความรุนแรงที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเธออภิปรายถึงอาการ
 สวนทางกันระหว่างความเป็นที่นิยมและ “ความสำเร็จ” ของขบวนการประชาชนที่ไม่ใช้ความรุนแรงเอาไว้
 อย่างน่าสนใจ ในทางหนึ่ง Chenoweth พบว่าการไม่ใช้ความรุนแรงได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายมากขึ้น
 จากบรรดาขบวนการประชาชนทั่วโลก กล่าวคือ ระหว่างปี ค.ศ.1900 ถึง ค.ศ.2019 ในบรรดา “ขบวนการ
 ธรรมรงค์ที่มุ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่” (Maximalist mass campaigns) ซึ่งหมายรวมถึง
 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มุ่งเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำระดับชาติ เรื่อยไปจนถึงการต่อต้านแข่งขันต่อการ
 ปกครองของกองกำลังต่างชาติและการเปลี่ยนแปลงเส้นเขตแดนแห่งรัฐ จำนวนทั้งสิ้น 628 ขบวนการ ปรากฏ

[you-freedom-bhagat-singh-subhas-chandra-bose-and-the-uses-of-violence-in-indias-independence-movement.pdf](#), เข้าถึงเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2566; และ James H. Cone, “Martin and Malcolm on Nonviolence and Violence” in *Phylon* 49 (3/4) (2001): 173-183.

ขบวนการที่เลือกใช้สันติวิธีเป็นยุทธวิธีหลักมากถึง 325 ขบวนการ (หรือคิดเป็นร้อยละ 51.8)¹⁷ สถิติดังกล่าว

นำมาสู่ข้อสรุปของ Chenoweth ว่า “ผู้คนทั่วโลกหันมาใช้การต่อสู้ด้วยสันติวิธีมากกว่าการใช้ความรุนแรง

โดยเฉพาะในห้วงเวลา 50 ปีที่ผ่านมา”¹⁸

แผนภาพที่ 1: สัดส่วนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ใช้ยุทธวิธีรุนแรงและไม่ใช้ความรุนแรง (ค.ศ.1900-2019)¹⁹

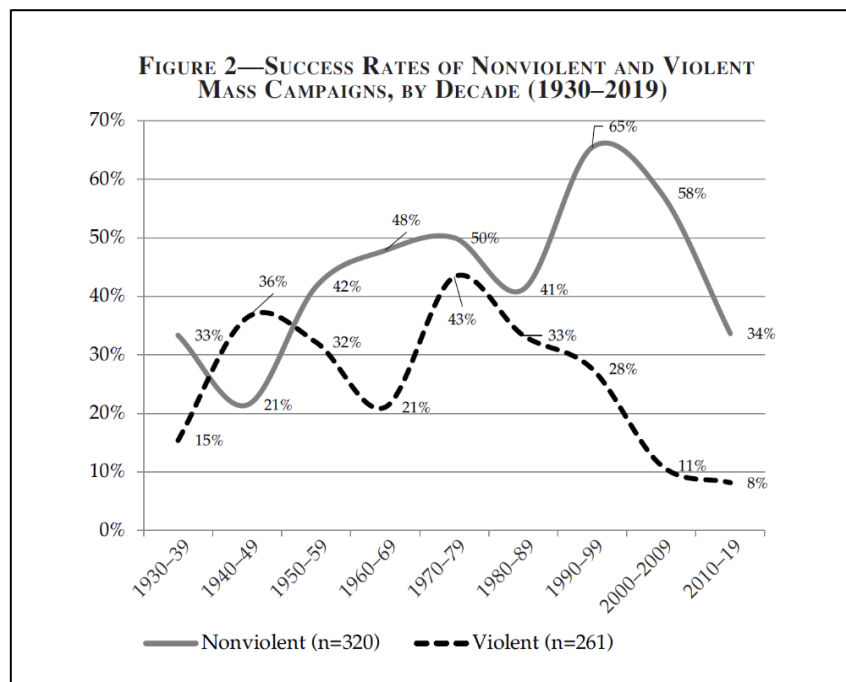
ทว่า ในขณะที่ยุทธวิธีการไม่ใช้ความรุนแรงได้รับความนิยมแพร่หลายมากขึ้นทั่วโลก Chenoweth กลับพบว่า “ความสำเร็จ” ของบรรดาขบวนการประชาชนที่ไม่ใช้ความรุนแรงมีสัดส่วนที่ลดน้อยลง นั่นคือ จากเดิมที่อัตรา “ความสำเร็จ” ของขบวนการสันติวิธีในช่วง ค.ศ.1960 ถึง ค.ศ.2010 ไม่เคยลดต่ำกว่าร้อยละ

¹⁷ Erica Chenoweth, “The Future of Nonviolent Resistance” in *Journal of Democracy* Vol.31 No.3 (July 2020), 70-71.

¹⁸ *Ibid.*, 71.

¹⁹ *Ibid.*

40 หรือกระทั่งเคยมีอัตรา “ความสำเร็จ” สูงถึงร้อยละ 65 ในช่วงทศวรรษที่ 1990 หากนับตั้งแต่ ค.ศ.2010 เป็นต้นมา อัตรา “ความสำเร็จ” ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ไม่ใช้ความรุนแรงกลับลดลงเหลือเพียงร้อยละ 34 เท่านั้น (แม้ว่าอัตรา “ความสำเร็จ” ของขบวนการที่ใช้ความรุนแรงจะลดน้อยลงด้วย อยู่ที่ร้อยละ 8 ก็ตาม)²⁰

แผนภาพที่ 2: อัตราความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ใช้ยุทธวิธีรุนแรงและไม่ใช้ความรุนแรง (ค.ศ.1930-2019)²¹

ทั้งนี้ Chenoweth อธิบายว่าอัตรา “ความสำเร็จ” ที่ลดน้อยลงของบรรดาขบวนการสันติวิธีเป็นผลมาจากสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก บรรดาขบวนการที่ไม่ใช้ความรุนแรงต้องเผชิญหน้ากับระบอบการปกครองที่มีความมั่นคงมากขึ้น (More entrenched regimes) ทั้ง

²⁰ *Ibid.*, 75.

²¹ *Ibid.*

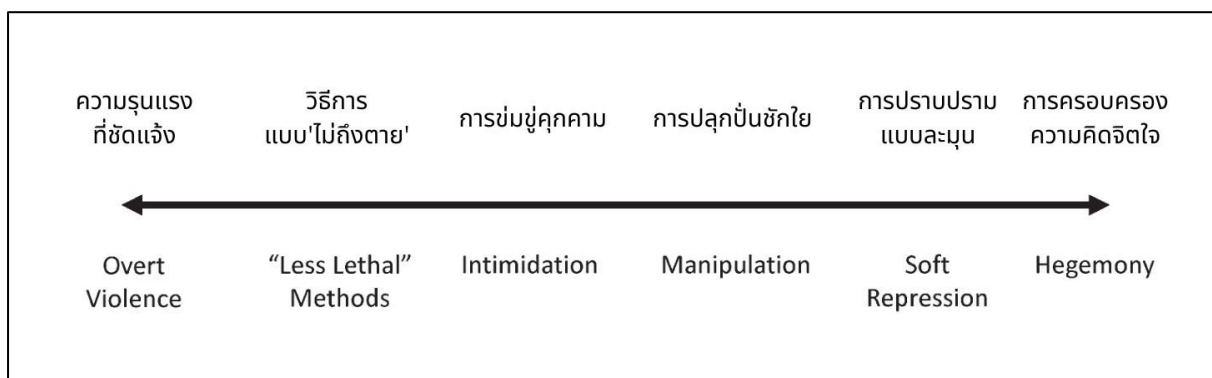
ที่เป็นผลมาจากความสามารถของรัฐบาลในการรวบรวมพันธมิตรและกลุ่มผู้สนับสนุนให้เข้มแข็งแน่นแฟ้นมากขึ้นกว่าเก่า บังคับใช้มาตรการจับกุมคุมขังฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองอย่างกว้างขวาง ยั่วยุให้ฝ่ายตรงข้ามใช้ความรุนแรง ตลอดจนชักจูงให้สังคมเกิดความหวาดระแวงต่อขบวนการประชาชนว่าเชื่อมโยงกับการแทรกแซงหรือครอบงำของต่างชาติ ประการที่สอง บรรดารัฐบาลต่าง ๆ เริ่มเรียนรู้และปรับตัวกับการต่อสู้ด้วยสันติวิธีของขบวนการประชาชนมากขึ้น นั่นคือ รัฐบาลต่าง ๆ เริ่มพิจารณาเห็นว่าขบวนการสันติวิธีเป็นภัยคุกคามต่อผู้ปกครองมากขึ้น และดังนั้นจึงมุ่งพัฒนากลุ่มมาตรการในการกดขี่และปราบปรามขบวนการสันติวิธีให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มาตรการเหล่านี้อาจรวมถึงการเข้าไปแทรกแซงขบวนการประชาชนเพื่อมุ่งให้เกิดความแตกแยกจากภายในและ/หรือโน้มน้าว-ยั่วยุให้สมาชิกในขบวนการหันเหมาใช้วิธีการรุนแรงมากกว่าจะยึดมั่นในสันติวิธีจนกลายเป็นที่กังขาของสาธารณชนได้²²

อีกหนึ่งงานศึกษาร่วมสมัยขึ้นสำคัญที่อธิบายถึงความย้อนแย้งของการกดขี่และปราบปรามเอาไว้อย่างครอบคลุม ได้แก่ หนังสือ *The Paradox of Repression and Nonviolent Movements* ซึ่งมี Lester R. Kurtz และ Lee A. Smithey เป็นบรรณาธิการ หนังสือดังกล่าวซึ่งประกอบด้วยข้อเขียนทั้งสิ้นจำนวน 11 บท โดยนักวิชาการหลากหลายสาขาวิชาและนักกิจกรรมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจากหลากหลายภูมิภาคได้ขยายขอบเขตแนวคิดให้เห็นว่าการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐนั้นไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงการใช้ความรุนแรงทางกายภาพหรือความรุนแรงที่สามารถมองเห็นได้อย่างเด่นชัด (Overt violence) เท่านั้น หากรัฐยังใช้

²² *Ibid.*, 76.

วิธีการกดขี่และปราบปรามในรูปแบบอื่น ๆ อีกอย่างน้อย 5 กลุ่มวิธีการ กลุ่มวิธีการแรก ได้แก่ การกดขี่และปราบปรามที่ไม่ถึงตาย (Less-lethal methods) ซึ่งหมายถึง การใช้กระสุนยางหรือแก๊สน้ำตา วิธีการเหล่านี้ไม่เพียงมีส่วนทำให้เจ้าหน้าที่รัฐผู้บังคับใช้มาตรการดังกล่าวเกิดความรู้สึกผิดลดน้อยลงเมื่อต้องใช้ความรุนแรงกับกลุ่มผู้ชุมนุม แต่ยังส่งผลให้ภาพการสลายการชุมนุมที่ปรากฏต่อสาธารณะมีส่วนรบกวนมโนสำนึกของ “ฝ่ายที่สาม” ลดน้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการกดขี่และปราบปรามที่รัฐใช้ความรุนแรงจนมีผู้บาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก กลุ่มวิธีการที่สอง ได้แก่ การข่มขู่คุกคาม (Intimidation) เป็นกลุ่มวิธีการที่มุ่งป้องปรามหรือทำลายการระดมการเคลื่อนไหวของขบวนการประชาชนโดยไม่ใช้ความรุนแรงทางกายภาพ แต่ใช้การข่มขู่ การก่อความรังควานและการจับตาตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่รัฐเป็นสำคัญ กลุ่มวิธีการที่สาม ได้แก่ การปลุกปั่นชักใย (Manipulation) ซึ่งหมายรวมถึงการปิดกั้นข้อมูลข่าวสาร การแทรกแซงหรือรบกวนการทำงานของขบวนการประชาชนให้ด้อยประสิทธิภาพลง นอกจากสามกลุ่มวิธีการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐเหล่านี้ Kurtz และ Smithey ยังเสนอว่ารัฐบาลร่วมสมัยต่าง ๆ มักจะใช้วิธีการที่พวกเขาเรียกว่า “การกดขี่ปราบปรามแบบละมุน” (Soft repression) ที่เน้นการโฆษณาชวนเชื่อ การสร้างกรอบแนวคิดตอบโต้ขบวนการเคลื่อนไหว (Counter-framing) และการตีตรา-ป้ายสี (Stigmatization) ขบวนการประชาชนที่เห็นต่างจากรัฐอีกด้วย ส่วนวิธีการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐในกลุ่มสุดท้ายที่ Kurtz และ Smithey เห็นว่า “มีประสิทธิภาพสูงสุด” ในการบั่นทอนการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการประชาชน ได้แก่ การครองความคิดจิตใจ (Hegemony) ที่มุ่งเน้นการควบคุมความนึกคิดของประชาชนให้เห็นดีเห็นงามและยอมรับการกดขี่ได้โดยง่าย ดังนั้นจึงมีผล

ยับยั้งการต่อต้านรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด²³ ทั้งนี้ Kurtz และ Smithey ได้นำเสนอกลุ่มวิธีการในการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐเหล่านี้ โดยเรียงลำดับจากระดับการกดขี่และปราบปรามที่สามารถมองเห็นได้อย่างเด่นชัด (Overt violence) ไปสู่การกดขี่และปราบปรามที่มีรูปแบบซ่อนเร้น (Latent repression) ตามแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 3: รูปแบบการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐ²⁴

ในทางหนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่าบรรดางานศึกษาเกี่ยวกับความอ่อนแอของการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐที่ผ่านมามุ่งทำความเข้าใจและอธิบายพลวัตความอ่อนแอของการกดขี่ปราบปรามในระดับมหภาค (Macro dynamics) เป็นสำคัญ นั่นคือความพยายามอธิบายว่าการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐด้วยความรุนแรงนั้นส่งผลอย่างไรต่อรัฐ ขบวนการประชาชนและ “ฝ่ายที่สาม” ราวกับว่าสมาชิกของสถาบันหรือกลุ่มการเมืองเหล่านี้มี

²³ Lester R. Kurtz and Lee A. Smithey (Eds). *The Paradox of Repression and Nonviolent Movements* (New York: Syracuse University Press, 2018), 2-4, Chapter 7 and 8; และ อุเชนทร์ เชียงเสน, “Book Review: ความอ่อนแอของการปราบปรามกดขี่และขบวนการเคลื่อนไหวแบบไม่ใช้ความรุนแรง” ใน *ศูนย์วิจัยดิเรกชัยนาม*, ตีพิมพ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2564, <https://djrcu.com/ความอ่อนแอของการปราบ/> (เข้าถึงเมื่อ 13 พฤศจิกายน 2564)

²⁴ *The Paradox of Repression and Nonviolent Movements*, 3. แปลข้อความภาษาไทยโดยผู้วิจัย โดยอ้างอิงจาก “Book Review: ความอ่อนแอของการปราบปรามกดขี่และขบวนการเคลื่อนไหวแบบไม่ใช้ความรุนแรง.”

ความรู้สึกนึกคิดไปในทางเดียวกันทั้งหมด (Homogenous) และละเอียดที่จะอธิบายพลวัตรของความย้อนแย้งของการกดขี่ปราบปรามในระดับจุลภาค (Micro dynamics) ที่สะท้อนให้เห็นความหลากหลายของประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิดและกระบวนการตัดสินใจของบรรดาปัจเจกบุคคล ทั้งที่เป็นแกนนำและผู้เข้าร่วมขบวนการประชาชน ตลอดจน “ฝ่ายที่สาม” รวมทั้งบรรดาเจ้าหน้าที่รัฐผู้มีหน้าที่บังคับใช้มาตรการต่าง ๆ ด้วย ในอีกทางหนึ่ง เราสามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่าอัตรา “ความสำเร็จ” ที่ลดน้อยลงของบรรดาขบวนการที่ไม่ใช้ความรุนแรง นับตั้งแต่ ค.ศ.2000 เป็นต้นมา (ดูแผนภาพที่ 2) ซึ่ง Erica Chenoweth ได้นำเสนอเอาไว้ในงานศึกษาชิ้นล่าสุดของเธอ หากก็นำเสนอคำอธิบายไว้เพียงคร่าว ๆ ว่าเป็นผลมาจากการที่บรรดารัฐบาลต่าง ๆ เริ่มเรียนรู้ที่จะปรับตัวมากขึ้นนั้น อาจสามารถขยายความได้ด้วยคำอธิบายเกี่ยวกับกลุ่มวิธีการในการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐที่ถูกทำให้แลดู “ละมุน” และ “ซ่อนเร้น-แนบเนียน” (Latent) มากยิ่งขึ้น ดังที่ Lester R. Kurtz และ Lee A. Smithey ถกเถียงเอาไว้ในหนังสือของพวกเขาได้

โครงการวิจัยนี้มุ่งประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดและข้อสังเกตจากการทบทวนงานศึกษาเรื่องความย้อนแย้งในการกดขี่และปราบปรามขึ้นสำคัญดังที่ได้อภิปรายไปข้างต้น ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ความย้อนแย้งในการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐ ในกรณีขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยในประเทศไทย ระหว่างช่วงปี 2563 ถึงปลายปี 2564 โดยมุ่งจะทำความเข้าใจประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิดและกระบวนการตัดสินใจที่หลากหลายของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์การกดขี่ปราบปรามโดยรัฐ ทั้งที่เป็นแกนนำและผู้เข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย รวมทั้งบรรดาเจ้าหน้าที่รัฐผู้มีหน้าที่บังคับใช้มาตรการต่าง ๆ นอกจากนี้ โครงการวิจัยนี้ยังมุ่งจะศึกษาพลวัตรของการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐ ตลอดจนการ

รับมือกับการกดขี่ปราบปรามดังกล่าวโดยขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยในห้วงปีที่ผ่านมาอีก

ด้วย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

โครงการวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ²⁵ โดยแบ่งออกเป็นวิธีการวิจัยที่สอดคล้องประสานกัน 2 ขั้นตอน ได้แก่

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐและการเคลื่อนไหวของขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยในประเทศไทย ได้แก่ (1) รายงานข่าวและบทวิเคราะห์สถานการณ์จากสำนักข่าวและสื่อต่าง ๆ (2) ประกาศของทางการ แถลงการณ์และบันทึกคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐ (3) แถลงการณ์ บันทึกคำปราศรัย บันทึกคำให้สัมภาษณ์ เอกสารประชาสัมพันธ์ และโพสต์ข้อความต่าง ๆ ของขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย รวมทั้ง (4) เอกสารเชิงสถิติและบันทึกเกี่ยวกับการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยในประเทศไทย

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม รวมทั้งสิ้นจำนวน 45 คน²⁶ ได้แก่

2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key informants) รวมทั้งสิ้นจำนวน 18 คน ได้แก่ (1) แกนนำของขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยที่เคลื่อนไหวในเขตกรุงเทพและปริมณฑล จำนวน 10 คน และ (2) แกนนำของขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยที่เคลื่อนไหวในพื้นที่ต่างจังหวัด จำนวน 8 คน ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยมี

²⁵ โครงการวิจัยนี้ได้รับการอนุมัติด้านจริยธรรมการวิจัยในคน จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ ณ วันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2565 (รหัสโครงการวิจัยที่ 116/2565)

²⁶ ผู้วิจัยกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลในแต่ละกลุ่มไว้ประมาณกลุ่มละ 10-20 คน โดยวางแผนจะยุติการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มเมื่อสามารถระบุแบบคำอธิบายปรากฏการณ์ (Emerging patterns) และ/หรือมีข้อมูลที่อิ่มตัวจากผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มแล้ว

สมมติฐานว่าการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐต่อขบวนการประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร-ปริมณฑลและพื้นที่ต่างจังหวัดอาจมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้จะต้องมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่เคยขึ้นปราศรัยบนเวทีการชุมนุมและ/หรือเป็นที่รู้จักในฐานะแกนนำของการชุมนุม และเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้ล้วนแต่เป็นบุคคลสาธารณะ กล่าวคือ เป็นที่รู้จักและอยู่ในความสนใจของสาธารณชน ผู้วิจัยจึงเลือกเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้โดยเจาะจงตัวบุคคล (Purposive sampling) เพื่อมุ่งให้กลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนของกลุ่มขบวนการและ/หรือประสบการณ์ที่หลากหลายมากที่สุด นอกจากนี้ หลังจากเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสามารถพิจารณาและแจ้งความประสงค์ได้ว่าต้องการให้เปิดเผยตัวตนของพวกเขาในรายงานวิจัยหรือไม่

2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป รวมทั้งสิ้นจำนวน 27 คน ได้แก่ (1) ผู้ปฏิบัติงานในขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย (Staff) จำนวน 10 คน โดยผู้ให้ข้อมูลจะต้องมีคุณสมบัติเป็นผู้ปฏิบัติงานภายในขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย (ฝ่ายใดก็ได้ ในขบวนการใดก็ได้) ทั้งที่เคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร-ปริมณฑลและพื้นที่ต่างจังหวัด (2) ผู้เข้าร่วมการชุมนุมในขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย จำนวน 11 คน โดยผู้ให้ข้อมูลต้องมีคุณสมบัติเคยเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองระหว่าง พ.ศ.2563-2564 อย่างน้อย 1 ครั้ง โดยอาจเคยมีประสบการณ์ถูกข่มขู่คุกคามจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองและ/หรือมีประสบการณ์ถูกสลายการชุมนุมหรือไม่ก็ได้ และ (3) เจ้าหน้าที่รัฐ จำนวน 6 คน โดยผู้ให้ข้อมูลจะต้องมีคุณสมบัติเป็นเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายความมั่นคง (เจ้าหน้าที่ทหารหรือตำรวจ) หรือเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายพลเรือน โดยอาจมีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้มาตรการการกดขี่ปราบปรามผู้ชุมนุมทางการเมืองหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ เนื่องจากประเด็นคำถามใน

การวิจัยนี้มีลักษณะที่ค่อนข้างละเอียดอ่อนเมื่อพิจารณาจากบริบทความขัดแย้งทางการเมืองในปัจจุบัน ดังนั้น เพื่อสร้างความไว้วางใจและความสบายใจแก่ผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจึงเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้ด้วยวิธีการแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) ผ่านการแนะนำของคนที่พวกเขารู้จักและไว้วางใจ นอกจากนี้ เพื่อรับประกันความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้เขียนรายงานวิจัยโดยปกปิดอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้เอาไว้ และระบุดังข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนแต่เพียงกว้าง ๆ อาทิ ข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุและอาชีพ เพื่อไม่ให้อายุสามารถระบุตัวตนของผู้ให้ข้อมูลได้

ทั้งนี้ งานศึกษาเรื่องความย้อนแย้งของการกดขี่และปราบปราม (Paradox of Repression) จำนวนมากมักให้ความสำคัญกับผลกระทบของการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐด้วยความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นแก่ “ฝ่ายที่สาม” (Third parties) ซึ่งหมายถึง กลุ่มคนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับรัฐและกลุ่มผู้ชุมนุมโดยตรง และแม้จะเป็นความตั้งใจของผู้วิจัยที่จะพยายามเสาะหาผู้ให้ข้อมูลซึ่งอาจถือเป็นตัวแทนของ “ฝ่ายที่สาม” ดังกล่าว ทว่าผู้วิจัยกลับพบว่าในสังคมไทยที่อยู่ในวังวนความขัดแย้งทางการเมืองมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน อย่างน้อยนับตั้งแต่ พ.ศ.2549 เป็นต้นมานั้น กำลังพัฒนาไปสู่สังคมที่อาจเรียกได้ว่าเป็น “สังคมแยกขั้วแบ่งข้างร้ายลึก” (Polarized society) ที่ผู้คนแบ่งแยกระหว่าง “พวกเรา” และ “พวกเขา” อย่างชัดเจน ผู้คนในสังคมต่างถูกผลักไสให้จำต้องเลือกข้างใดข้างหนึ่ง ตลอดจนมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันแบบคู่ตรงข้ามในแทบทุกเรื่อง จนแทบไม่หลงเหลือพื้นที่ “ตรงกลาง” สำหรับ “ฝ่ายที่สาม” กระทั่ง อาจไม่หลงเหลือความเป็นไปได้ที่ผู้คนในแต่

ละฝักฝ่ายจะแสดงความห่วงหาอาทรและ/หรือเห็นอกเห็นใจระหว่างกันได้อีก²⁷ ดังนั้นแล้ว ในโครงการวิจัยนี้ จึงไม่สามารถดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่ถือเป็นตัวแทนของ “ฝ่ายที่สาม” ได้ตามความตั้งใจดั้งเดิมของผู้วิจัย

นอกจากนี้ เนื่องจากผู้วิจัยไม่อาจทราบจำนวนประชากรทั้งหมดที่แท้จริงของผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มได้ ผู้วิจัยจึงเห็นควรดำเนินการตามคำแนะนำของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ โดยไม่ได้กำหนดจำนวนของผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มไว้อย่างแน่ชัดตั้งแต่ต้น หากได้พิจารณาเหตุการณ์เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มเมื่อสามารถระบุรูปแบบคำอธิบายปรากฏการณ์ (Emerging patterns) และ/หรือมีข้อมูลที่อ้อมตัวจากผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มแล้ว อย่างไรก็ตาม ความท้าทายและข้อจำกัดที่สำคัญในเรื่องจำนวนผู้ให้ข้อมูลเกิดขึ้นกับผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ เนื่องจากพบว่าผู้บังคับบัญชาในหน่วยราชการต่าง ๆ มักขอความร่วมมือให้บรรดาข้าราชการ “เป็นกลางทางการเมือง” และ/หรืองดเว้นการแสดงออกทางการเมือง²⁸ ส่งผลให้บุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐไม่ว่าจะเป็นฝ่ายความมั่นคงหรือเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายพลเรือนจำนวนไม่น้อยตอบปฏิเสธที่จะให้ข้อมูลกับผู้วิจัยและ/หรือผู้คนที่ใกล้ชิดก็เลือกจะไม่แนะนำพวกเขาสำหรับการให้สัมภาษณ์ในโครงการวิจัยนี้ และดังนั้นจึงมีข้อจำกัดในเรื่องรูปแบบคำอธิบายปรากฏการณ์ (Emerging patterns) และ/หรือข้อมูลที่อ้อมตัวจากผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มดังกล่าวนี้

²⁷ ดูข้อถกเถียงว่าด้วยสังคมแยกขั้วแบ่งขั้วราวลึกเพิ่มเติมได้ที่ ชยวนิชฐ์ พูลยรัตน์, “มายาการแห่งอัตลักษณ์: ความหลงผิดว่าด้วยอัตลักษณ์กับการแยกขั้วแยกข้างในสังคม” ใน *The101.World*, <https://www.the101.world/identities-to-identity/>, ตีพิมพ์เมื่อ 19 ตุลาคม 2565, เข้าถึงเมื่อ 10 เมษายน 2566.

²⁸ คำให้สัมภาษณ์ของข้าราชการพลเรือน เพศหญิง อายุ 30 ปี (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2566)

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลในโครงการวิจัย

นอกจากคุณสมบัติตามบทบาทหน้าที่ของผู้ให้ข้อมูลในแต่ละกลุ่มดังที่ได้กล่าวถึงไปข้างต้นแล้ว เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ได้แก่ ความมีวิจารณญาณและความยินยอมในการเข้าร่วมโครงการวิจัย กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี มีสติสัมปชัญญะครบถ้วน และได้ให้ความยินยอมในการเข้าร่วมโครงการวิจัยไว้ด้วยวาจา²⁹ หลังจากได้รับทราบรายละเอียดของโครงการวิจัย รวมทั้งประโยชน์และผลกระทบจากการมีส่วนร่วมในโครงการวิจัยที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้ให้ข้อมูลแล้ว อย่างไรก็ตาม แม้ในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความยินยอมในการเข้าร่วมโครงการวิจัยเรียบร้อยแล้ว ผู้ให้ข้อมูลยังคงมีสิทธิ์ที่จะเลือกไม่ตอบคำถามบางข้อที่ก่อให้เกิดความไม่สบายใจ กระทบสามารถขอยุติการให้ข้อมูลระหว่างการดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัยและขอถอนตัวจากการเข้าร่วมโครงการวิจัยได้โดยจะไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลคนดังกล่าวแต่อย่างใด ทั้งนี้ ในกรณีที่ผู้ให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย (1) แจ้งความประสงค์ขอถอนตัวออกจากโครงการวิจัยในระหว่างการให้สัมภาษณ์หรือหลังจากเสร็จสิ้นการให้สัมภาษณ์แล้ว และ/หรือ (2) ผู้ให้ข้อมูลคนดังกล่าวมีส่วนของคำถามที่ขอไม่ตอบและ/หรือขอยุติการให้สัมภาษณ์ในขณะที่ยังมีข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลคนดังกล่าวไม่ถึงร้อยละ 10 ของจำนวนคำถามทั้งหมด ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลคนดังกล่าวจะถูกคัดเลือกออกจาก

²⁹ การขอให้ผู้ให้ข้อมูลในโครงการให้ความยินยอมในการเข้าร่วมโครงการวิจัยไว้ด้วยวาจาแทนการลงนามในเอกสารด้วยตนเองก็เพราะ (1) การดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัยแทบทั้งหมดใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งอยู่ในพื้นที่ต่างจังหวัด และ/หรือ (2) เพื่อปกป้องอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนรับประกันความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูลเอาไว้

รายงานของโครงการวิจัยนี้ อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยไม่พบว่ามีผู้ให้ข้อมูลคนใดขอถอนตัวออกจากโครงการวิจัยในระหว่างการให้สัมภาษณ์หรือหลังจากเสร็จสิ้นการให้สัมภาษณ์เลย

การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

การเก็บข้อมูลวิจัยนี้ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) นั่นคือ ผู้วิจัยกำหนดคำถามสำคัญไว้จำนวนหนึ่ง หากก็พร้อมจะตัดทอนคำถามและ/หรือเพิ่มเติมคำถามบางส่วนตามแต่ข้อมูลที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน ทั้งนี้หลังจากผู้ให้ข้อมูลได้ตอบรับที่จะให้สัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการส่งเอกสารรายละเอียดการวิจัย อันประกอบด้วยรายละเอียดของผู้วิจัย วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย กระบวนการดำเนินการวิจัย ตลอดจนตัวอย่างคำถาม ให้แก่ผู้ให้ข้อมูลเพื่อพิจารณาในเบื้องต้น นอกจากนี้ เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อโควิด-19 และ/หรือในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลอยู่ในพื้นที่ต่างจังหวัด ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลผ่านทางโทรศัพท์หรือระบบออนไลน์เป็นหลัก หากผู้ให้ข้อมูลแสดงความประสงค์ว่าไม่สะดวกจะให้สัมภาษณ์ผ่านช่องทางออนไลน์ ผู้วิจัยก็ได้หารือกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อขอเข้าพบเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน-เวลาและสถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการรักษาความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล

ทั้งนี้ เนื่องจากหัวข้อและประเด็นคำถามบางประการของโครงการวิจัยนี้อาจถือเป็นข้อมูลที่ละเอียดอ่อน การลงนามเป็นลายลักษณ์อักษรในเอกสารแสดงเจตนายินยอมของผู้ให้ข้อมูลซึ่งสามารถเชื่อมโยงถึงตัวผู้ให้ข้อมูลและมีความเสี่ยงที่จะทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับผลกระทบหากการเข้าร่วมการวิจัยได้รับการเปิดเผย

ความลับ ย่อมถือเป็นการบั่นทอนความพยายามปกป้องความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลดังกล่าว ดังนั้นหลังจากผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการวิจัย ตลอดจนผลกระทบจากการมีส่วนร่วมในโครงการวิจัยที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้ซักถามข้อสงสัยต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการวิจัยจนเป็นที่พอใจแล้ว ผู้วิจัยได้ขอให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงเจตนายินยอมด้วยวาจา และบันทึกในเอกสารว่าผู้ให้ข้อมูลได้แสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัยด้วยวาจาแล้ว

ขอบเขตของการวิจัย

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยครอบคลุมเฉพาะการประชุมเรียกชื่อประชาชนไทยและการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐ นับตั้งแต่การประชุมของ “เยาวชนปลดแอก” ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2563 จวบจนถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2564

การวิเคราะห์ผลการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative analysis) ด้วยการระบุรูปแบบคำตอบ (Emerging patterns) ที่ผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มมีส่วนร่วมกัน ประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐและขบวนการเรียกชื่อประชาชนไทยในประเทศไทย ได้แก่ (1) รายงานข่าวและบทวิเคราะห์สถานการณ์จากสำนักข่าวและสื่อต่าง ๆ (2) ประกาศของทางการ แฉลงการณ์ และบันทึกคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐ (3) แฉลงการณ์ บันทึกคำปราศรัย บันทึกคำให้สัมภาษณ์ เอกสารประชาสัมพันธ์และโพสต์ข้อความต่าง ๆ ของขบวนการเรียกชื่อประชาชนไทย รวมทั้ง (4) เอกสารเชิงสถิติและ

บันทึกเกี่ยวกับการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการเรียกร้อง
ประชาธิปไตยในประเทศไทย นอกจากนี้ยังอาศัยการตรวจสอบข้อมูลในประเด็นเดียวกันระหว่างผู้ให้ข้อมูลแต่
ละกลุ่ม (Cross-verification) เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลของโครงการวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

บทที่ 4 การกดขี่ปราบปรามที่เด่นชัดและการสลายการชุมนุม

แม้ว่าการเลือกตั้งในปี 2562 จะส่งผลให้คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ก่อรัฐประหารขึ้นในปี 2557 สิ้นสภาพไป ทว่าพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้า คสช. ก็ยังได้กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งจากการสนับสนุนของพรรคพลังประชารัฐ สมาชิกวุฒิสภาและเครือข่ายอำนาจ ผู้คนจำนวนมากไม่น้อยตระหนักดีว่าประเทศไทยยังไม่ได้กลับสู่ครรลองแห่งประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แม้จะมีกิจกรรมบนพื้นที่ออนไลน์ของนักกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ และมีผู้สนใจติดตามเป็นจำนวนมาก ทว่าการชุมนุมในพื้นที่สาธารณะก็ยังมีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่มากนัก³⁰ กระทั่งกลุ่มเยาวชนปลดแอกจัดการชุมนุมขึ้นที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ในวันที่ 18 กรกฎาคม 2563 พร้อมด้วยข้อเรียกร้อง 3 ประการ ได้แก่ ยุบสภา หยุดคุกคามประชาชนและร่างรัฐธรรมนูญใหม่³¹ การชุมนุมดังกล่าวถูกเรียกขานว่าเป็น “หมุดหมายแห่งความหวังของขบวนการเคลื่อนไหว

³⁰ iLaw, *There's Always Spring เมื่อถึงเวลาดอกไม้จะบาน* (กรุงเทพฯ: Mob Data Thailand, 2565), 27. ก่อนหน้าวันที่ 18 กรกฎาคม 2563 มีการจัดกิจกรรมชุมนุมทางการเมืองอยู่บ้าง อาทิ กิจกรรม “วิ่งไล่ลุง” ในวันที่ 12 มกราคม 2563 ทั้งในพื้นที่กรุงเทพฯและอีก 34 จังหวัดทั่วประเทศ นอกจากนี้ การแสดงออกทางการเมืองคุกรุ่นและปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนอีกครั้งหลังจากศาลรัฐธรรมนูญมีมติในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2563 ให้ยุบพรรคอนาคตใหม่ ซึ่งมีคนรุ่นใหม่เป็นฐานเสียงที่สำคัญของพรรค ทำให้ถูกมองว่าเป็น “การไม่เคารพในเสียงของคนรุ่นใหม่” และเปรียบดั่ง “ฟางเส้นสุดท้าย” ที่ผลักดันให้นิสิตและนักศึกษาออกมาเคลื่อนไหวด้วยการจัดการชุมนุมตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ การชุมนุมทางการเมืองดังกล่าวมีรายการการชุมนุมและคุกคามบรรดาผู้จัดและมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมจากบรรดาเจ้าหน้าที่รัฐอย่างต่อเนื่อง ทั้งการใช้อำนาจสั่ง “ไม่อนุญาต” ให้จัดงานโดยอ้างเหตุผลที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย การไม่อนุญาตให้นัดหมายรวมตัวกันในสถานที่ราชการ ตลอดจนการส่งคนไป “เตือน” และ “เยี่ยมเยียน” ผู้จัดกิจกรรมที่บ้านหรือที่ทำงาน ดู iLaw, *There's Always Spring เมื่อถึงเวลาดอกไม้จะบาน* (กรุงเทพฯ: Mob Data Thailand, 2565), 12, 17 และ 18-22; และ “ประมวลข้อมูล-เหตุการณ์ตำรวจกดดัน-คุกคาม-สั่งห้ามกิจกรรม “วิ่งไล่ลุง”” ใน *โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน (iLaw)*, <https://freedom.ilaw.or.th/blog/RunagainstDictatorship>, ตีพิมพ์เมื่อ 10 มกราคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

³¹ *There's Always Spring เมื่อถึงเวลาดอกไม้จะบาน*, 34.

เพื่อประชาธิปไตย” เนื่องจาก “มีผู้ชุมนุมเข้าร่วมจำนวนมากกว่าครั้งใดที่เคยเกิดขึ้นนับแต่การรัฐประหาร 2557”³² ทว่า การชุมนุมดังกล่าวก็กลายเป็นจุดเริ่มต้นของบันทึกรายงานการกดขี่และปราบปรามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการชุมนุมและการแสดงออกทางการเมืองโดยรัฐในรูปแบบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบด้วย

หากเราอาศัยกรอบความเข้าใจเรื่องการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐที่นำเสนอโดย Lester R. Kurtz และ Lee A. Smithey จะเห็นได้ว่ารูปแบบการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐที่ประจักษ์ชัดที่สุดและมีแนวโน้มจะส่งผลให้เกิดความย้อนแย้งของการกดขี่ปราบปราม (Paradox of repression) หรือผลสะท้อนกลับในเชิงลบ (Backfire) ต่อรัฐผู้ใช้อำนาจได้มากที่สุด ก็คือการกดขี่ปราบปรามในรูปแบบของความรุนแรงทางกายภาพหรือความรุนแรงที่สามารถมองเห็นได้อย่างเด่นชัด (Overt violence) และการกดขี่และปราบปรามที่ไม่ถึงตาย (Less-lethal methods)³³ ซึ่งในกรณีของประเทศไทย ได้แก่ การใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมและการทำร้ายร่างกายที่ปรากฏรายงานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะระหว่างเดือนกันยายนถึงตุลาคม 2563 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการชุมนุมทางการเมืองเกิดขึ้นบ่อยครั้งที่สุดในรอบ 2 ปี (พ.ศ.2563-2564)³⁴

แม้ว่าการชุมนุมทางการเมืองหลังจากวันที่ 18 กรกฎาคม 2563 จะปรากฏการปราศรัยและนำเสนอข้อเรียกร้องในประเด็นที่แหลมคมอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน³⁵ และมีรายงานเกี่ยวกับความพยายามสกัดกั้น

³² iLaw, *There's Always Spring เมื่อถึงเวลาดอกไม้จะบาน* (กรุงเทพฯ: Mob Data Thailand, 2565), 18-22.

³³ *The Paradox of Repression and Nonviolent Movements*, 3.

³⁴ *There's Always Spring เมื่อถึงเวลาดอกไม้จะบาน*, 91.

³⁵ ตัวอย่างเช่น การชุมนุม “เสกคาถาปกป้องประชาธิปไตย” ในวันที่ 3 สิงหาคม 2563 ที่บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย อานนท์ นำภา ปราศรัยในเชิงตั้งคำถามเกี่ยวกับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ หรือการชุมนุม “ธรรมศาสตร์จะไม่ทน”

หรือยุติการชุมนุมเหล่านี้โดยเจ้าหน้าที่รัฐอย่างไม่ลดละ ทว่า ก็ยังไม่ปรากฏว่ามีการใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุม จนกระทั่งการชุมนุมที่จัดขึ้นโดยกลุ่ม “คณะราษฎรอีสาน” ในวันที่ 13 ตุลาคม 2563 เจ้าหน้าที่ได้ใช้กำลังเข้า สลายการชุมนุมระหว่างที่กลุ่มผู้จัดกำลังตั้งเวทีปราศรัยบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ภาพที่ปรากฏต่อ สาธารณะคือภาพการฉุดกระชากตัวกลุ่มผู้ชุมนุมและมีรายงานว่ามีผู้ชุมนุมถูกจับกุมตัวไปทั้งหมด 23 คน³⁶ ในขณะที่เราสามารถคาดเดาได้ว่ากลุ่มผู้กุมอำนาจรัฐย่อมคาดหวังว่าการสลายการชุมนุมด้วยกำลังตำรวจและ ตำเนินคดีกับผู้เกี่ยวข้องดังกล่าวจะส่งผลป้องปรามไม่ให้กลุ่มผู้เห็นต่างทางการเมืองคิดจะดำเนินกิจกรรมทาง การเมืองใด ๆ เพื่อท้าทายหรือต่อต้านอำนาจรัฐอีก ทว่าผลที่เกิดขึ้นกลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม ไม่ เพียงแต่มีการจัดการชุมนุมขึ้นที่แยกปทุมวัน (เพื่อเดินเท้าไปยังสำนักงานตำรวจแห่งชาติ) แทบจะในทันที หลังจากการสลายการชุมนุมดังกล่าว แต่ยังมีรายงานว่าจำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมก็เพิ่มขึ้นจากไม่กี่ชั่วโมงก่อนหน้านั้นมากถึง 20 เท่า นั่นคือ ขณะที่มียุทธศาสตร์ผู้เข้าร่วมการชุมนุมในช่วงบ่ายของวันที่ 13 ตุลาคม 2563 ที่ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเพียง 50 คน³⁷ กลับมียุทธศาสตร์ผู้เข้าร่วมการชุมนุมที่แยกปทุมวันในช่วงเย็นของวัน

ในวันที่ 10 สิงหาคม 2563 ซึ่งจัดขึ้นภายในรั้วมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ปณีสยา สิทธิจิรวัฒน์กุล อ่านแถลงการณ์ ของแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม และขอเรียกร้องเกี่ยวกับการปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

³⁶ “รายงานสถานการณ์ชุมนุมและการคุกคามปิดกั้นการชุมนุม ระหว่างวันที่ 13-21 ตุลาคม 2563” ใน *Amnesty International Thailand*, <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/830/>, ตีพิมพ์เมื่อ 26 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566. การใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมดังกล่าวสอดคล้องกับข้อสังเกตของ iLaw ว่ารัฐมุ่งสลายการชุมนุมที่เข้าไปใน พื้นที่หวงห้ามเป็นสำคัญ ดู “ปี 64 อ่างโศกวิบัติสลายชุมนุม 60 ครั้ง ใช้กระสุนยางขัดหลักสากลตลอดปี” ใน *iLaw*, <https://freedom.ilaw.or.th/node/1004>, ตีพิมพ์เมื่อ 22 ธันวาคม 2564, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

³⁶ “รายงานสถานการณ์ชุมนุมและการคุกคามปิดกั้นการชุมนุม ระหว่างวันที่ 13-21 ตุลาคม 2563”

³⁷ มีรายงานว่าเจ้าหน้าที่รัฐที่คอยสอดส่อง-ควบคุมการชุมนุมดังกล่าวมากถึง 201-500 คน “คณะราษฎรอีสาน” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1602558614075/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

เดียวกันมากถึง 1,000-5,000 คน³⁸ และยังมีจำนวนผู้เข้าร่วมการชุมนุมมากขึ้นอีกในวันถัดไป (14 ตุลาคม 2563) คืออย่างน้อย 10,000 คน³⁹

การชุมนุมของ “คณะราษฎร” ในวันที่ 14 ตุลาคม 2563 ยิ่งถูกจับตามองเป็นพิเศษ เพราะเกิดขึ้นในวัน-เวลาและสถานที่ใกล้เคียงกับการประกอบพระราชกรณียกิจ แม้ว่าแกนนำของที่ชุมนุมจะประกาศว่าจะไม่ขัดขวางขบวนเสด็จแต่อย่างใด ทว่าก็ยังคงเกิดความรุนแรงทางกายภาพต่อกลุ่มผู้ชุมนุมขึ้น ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าความรุนแรงต่อกลุ่มผู้ชุมนุมในเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นใน 2 รูปแบบ ประการแรกเป็นความรุนแรงระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมด้วยกันเอง ซึ่งเกิดจากการกระทบกระทั่งและขว้างปาสิ่งของใส่กันระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุม คณะราษฎรและ “กลุ่มคนเสื้อเหลือง” ที่ระบุว่าต้องการ “मारอรับเสด็จฯ” โดยมีรายงานว่าผู้ชุมนุมกลุ่มคณะราษฎรได้รับบาดเจ็บเล็กน้อย 1 คน⁴⁰ ความรุนแรงอีกรูปแบบหนึ่งเกิดขึ้นระหว่างที่มวลชนของคณะราษฎรกำลังเคลื่อนขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาล ผู้ชุมนุมได้ถูกสกัดกั้นโดยเจ้าหน้าที่ควบคุมฝูงชนเป็น

³⁸ “คณะราษฎร: ประมวลการสลายการชุมนุมคณะราษฎรอีสาน” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1617501196247/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

³⁹ น่าสนใจว่าในการชุมนุมดังกล่าว มีการประมาณการจำนวนเจ้าหน้าที่รัฐไว้ที่อย่างน้อย 15,000 คน ดู “คณะราษฎร: อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย-ทำเนียบฯ” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1617508758362/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

⁴⁰ น่าสนใจที่ในรายงานข่าวระบุว่าในหมู่ “ผู้ชุมนุม” ที่ “मारอรับเสด็จฯ” ส่วนหนึ่ง ได้แก่ “เจ้าหน้าที่ตำรวจสวมเสื้อโปโลสีเหลืองหลายสิบนาย” ที่ “ตบเท้าเข้ามาในพื้นที่และประจำการอยู่บนบาทวิถี ถ.ราชดำเนิน” ดู “ชุมนุม 14 ตุลา: ประมวลเหตุการณ์จากปะทะ ‘เสื้อเหลือง’ สู่สามนิ้วใส่ขบวนเสด็จฯ” ใน *BBC News ไทย*, <https://www.bbc.com/thai/thailand-54539098>, ตีพิมพ์เมื่อ 14 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

ระยะ ๆ และมีการผลักดันกับเจ้าหน้าที่เป็นบางครั้ง⁴¹ ทว่าการใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมโดยเจ้าหน้าที่รัฐปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในเวลารุ่งสางของวันถัดมา

เพียงไม่ถึงชั่วโมงหลังจากนายรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ลงนามในประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงในเขตท้องที่กรุงเทพมหานคร ในเวลา 4.00 น. ของวันที่ 15 ตุลาคม 2563 เจ้าหน้าที่ตำรวจชุดควบคุมฝูงชนพร้อมโล่ กระบองและหมวกกันกระสุนก็เริ่มเคลื่อนพลเพื่อแสดงกำลังกดดันผู้ชุมนุมที่ปักหลักค้างคืนอยู่ด้านหน้าทำเนียบรัฐบาลให้ออกจากพื้นที่ เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้เวลาไม่ถึง 2 ชั่วโมงก็สามารถยึดพื้นที่ทำเนียบรัฐบาลคืนได้ทั้งหมด และมีผู้ชุมนุม 22 คนถูกจับกุมขณะตำรวจเข้าสลายการชุมนุม⁴² แต่ภาพการกดขี่และปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมด้วยความรุนแรงดังกล่าวกลับกลายเป็นแรงผลักดันให้ประชาชนจำนวนมากยังคงออกมาเคลื่อนไหวต่อไป นั่นคือ แม้ว่าจะเพิ่งมีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงในเขตท้องที่กรุงเทพมหานครซึ่งมีสาระสำคัญ “ห้ามชุมนุมหรือมั่วสุมตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป หรือกระทำการใดอันเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย”⁴³ และเพิ่งมีการสลายการชุมนุมด้วยกำลังโดยเจ้าหน้าที่รัฐไปเมื่อรุ่งสาง ทว่า

⁴¹ เพิ่งอ้าง.

⁴² อีกทั้งน่าสังเกตว่า นี่เป็นครั้งแรกที่มีการใช้ตำรวจชุดควบคุมฝูงชนเข้าสลายการชุมนุมในช่วงปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ การประกาศประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงในเขตท้องที่กรุงเทพมหานครและการใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมดังกล่าวยังเกิดขึ้นหลังจากที่แกนนำคณะราษฎรได้ประกาศ “พักการชุมนุม” ไปแล้วเมื่อเวลา 1.00 น. โดยให้ประชาชนเตรียมตัวเดินทางกลับบ้านในช่วงเช้าของวันที่ 15 ตุลาคม 2563 ดู “ชุมนุม 15 ตุลา: แกนนำ “คณะราษฎร” นัดชุมนุมราชประสงค์ หลังนายกฯ ประกาศ พรก.ฉุกเฉินใน กทม. พร้อมจับอาชญากรกับพวก” ใน *BBC News ไทย*, <https://www.bbc.com/thai/thailand-54549267>, ตีพิมพ์เมื่อ 15 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

⁴³ เพิ่งอ้าง.

ผู้คนเรื้อนหมิ่นก็ยังคงไปรวมตัวกันที่แยกราชประสงค์ในตอนเย็นของวันเดียวกัน (15 ตุลาคม 2563)⁴⁴ เพื่อเรียกร้องให้ปล่อยตัวผู้ชุมนุมที่ถูกจับกุมจากการสลายการชุมนุมในตอนเช้า⁴⁵

ดูเหมือนว่าการใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมโดยเจ้าหน้าที่รัฐจะยกระดับขึ้นเรื่อย ๆ กระทั่งอาจกล่าวได้ว่าการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐในรูปแบบของการสลายการชุมนุมที่รุนแรงจนก่อให้เกิด “โทสะทางศีลธรรม” (Moral outrage) แก่สาธารณชนในวงกว้าง กระทั่งก่อให้เกิดความย้อนแย้งของการกดขี่และปราบปราม (Paradox of Repression) หรือส่งผลสะท้อนกลับในเชิงลบ (Backfire) ต่อรัฐบาลมากที่สุดครั้งหนึ่งในช่วงเวลา 2 ปีดังกล่าว (พ.ศ.2563-2564) ได้แก่ การสลายการชุมนุมในช่วงค่ำของวันที่ 16 ตุลาคม 2563 ซึ่งเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่เริ่มมีการชุมนุมทางการเมืองในช่วงกลางปี 2563 เป็นต้นมา ที่มีการใช้เครื่องฉีดน้ำแรงดันสูงในการสลายการชุมนุม⁴⁶ อีกทั้งยังปรากฏภาพข่าวการฉีดน้ำผสมสารเคมีและแก๊สน้ำตาเข้าไปใส่ฝูงชน⁴⁷ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนและเยาวชนอีกด้วย และแม้จะมีรายงานข่าวว่ามี “สามเณรเข้าไปไหว้ตำรวจเพื่อขอให้หยุดฉีดน้ำใส่ผู้ชุมนุม” และ “ผู้ชุมนุมหญิงในชุดนักเรียนรำไห่และก้มกราบตำรวจเพื่อขอให้ยุติ

⁴⁴ “มีอบ15ตุลา: #15ตุลาไปราชประสงค์” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605075604309/>, เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2566.

⁴⁵ “มีอบ#15ตุลาไปราชประสงค์ ยึดแยกราชประสงค์ได้แล้ว เรียกร้อง #ปล่อยเพื่อนเรา” ใน *ประชาไท*, <https://prachatai.com/journal/2020/10/89959>, ตีพิมพ์เมื่อ 15 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

⁴⁶ “16 ตุลา 63 จุดเริ่มต้นการสลายการชุมนุมด้วยรถจีโน่ แยกปทุมวัน” ใน *Thairath Online*, <https://plus.thairath.co.th/topic/speak/100600>, ตีพิมพ์เมื่อ 16 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

⁴⁷ “#16ตุลาไปแยกปทุมวัน ตำรวจสลายการชุมนุม ฉีดน้ำผสมแก๊สน้ำตาใส่ผู้ชุมนุม” ใน *ประชาไท*, <https://prachatai.com/journal/2020/10/89979>, ตีพิมพ์เมื่อ 16 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

การเข้ากระชับพื้นที่เพราะพวกเธอกับเพื่อนไม่มีอาวุธ” แต่ก็ไม่เป็นผล⁴⁸ กระทั่งแกนนำต้องประกาศยุติการชุมนุมไปในเวลา 20.00 น. ถึงแม้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะยืนยันว่าได้ปฏิบัติตามหลักสากลในการควบคุมฝูงชน ซึ่งสอดคล้องกับที่ Kurtz และ Smithey อภิปรายว่าการควบคุมฝูงชนหรือสลายการชุมนุมด้วย “วิธีการที่ไม่ถึงตาย” (Less-lethal methods) เช่นการใช้กระสุนยางหรือแก๊สน้ำตานี้จะมีส่วนทำให้เจ้าหน้าที่รัฐผู้บังคับใช้มาตรการดังกล่าวเกิดความรู้สึกผิดลดน้อยลงเมื่อต้องใช้ความรุนแรงกับกลุ่มผู้ชุมนุม⁴⁹ ทว่าที่ Kurtz และ Smithey วิเคราะห์ว่าการกดขี่ปราบปรามที่ไม่ถึงตายดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสาธารณชนไม่มากนักและดังนั้นจึงจะก่อให้เกิดความย้อนแย้งของการกดขี่ปราบปราม (Paradox of repression) หรือผลสะท้อนกลับในเชิงลบ (Backfire) เพียงเล็กน้อยกลับไม่เป็นเช่นนั้น นั่นคือ ภาพการสลายการชุมนุมที่ปรากฏสู่สาธารณะได้ก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างกว้างขวางว่าเป็นการใช้กำลังเกินกว่าเหตุ เนื่องจากเป็นการชุมนุมอย่างสงบที่ปราศจากอาวุธและผู้ชุมนุมส่วนใหญ่เป็นนักเรียนและเยาวชน⁵⁰ การใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมดังกล่าวส่งผลให้เกิดความย้อนแย้งในการกดขี่และปราบปราม ทั้ง

⁴⁸ “ชุมนุม 16 ตุลา: ปฏิบัติการสลายพลังเยาวชนคนหนุ่มสาวหลังนายกฯ ถาม “ผมผิดอะไร” ใน ใน *BBC News ไทย*, <https://www.bbc.com/thai/thailand-54568639>, ตีพิมพ์เมื่อ 16 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

⁴⁹ Lester R. Kurtz and Lee A. Smithey (Eds). *The Paradox of Repression and Nonviolent Movements* (New York: Syracuse University Press, 2018), 3.

⁵⁰ “16 ตุลา 63 จุดเริ่มต้นการสลายการชุมนุมด้วยรถจีโน่ แยกปทุมวัน” และ “16 ตุลาคม 2563 – ตำรวจสลายการชุมนุมกลุ่มคณะราษฎรที่แยกปทุมวัน” ใน *The Standard*, <https://thestandard.co/onthisday-16102563/>, ตีพิมพ์เมื่อ 16 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

กับตัวขบวนการประชาชนเองและสาธารณชน ทั้งภายในประเทศและประชาคมระหว่างประเทศ อย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่

ประการแรก ขณะที่การใช้กำลังสลายการชุมนุมโดยเจ้าหน้าที่รัฐดังกล่าวมีเป้าประสงค์เพื่อเพิ่มความเสถียร กระทั่งสร้างความหวาดกลัวในหมู่ผู้เข้าร่วมการชุมนุม และหวังจะป้องปรามไม่ให้เกิดการจัดการชุมนุมทางการเมืองอีกในอนาคต ทว่า ผลที่เกิดขึ้นในกรณีดังกล่าวนี้กลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิง นั่นคือ ยังคงปรากฏ “การลงถนน” อีกอย่างต่อเนื่องในเวลาต่อมา อีกทั้งมีผู้เข้าร่วมการชุมนุมแต่ละครั้งและแต่ละจุดเป็นจำนวนไม่น้อย แค่วันเดียว (17 ตุลาคม 2563) ก็มีการจัดชุมนุมแบบแฟลชม็อบดาวกระจายขึ้นหลายจุดในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เช่น บริเวณห้าแยกลาดพร้าว วงเวียนใหญ่ แยกบางนา สามย่านมิตรทาวน์ แยกอโศก ฯลฯ แม้ว่าบรรดาระบบขนส่งสาธารณะ ทั้งรถไฟฟ้า BTS รถไฟฟ้า MRT และแอร์พอร์ตลิงค์จะประกาศปิดให้บริการตั้งแต่วេลาค่ำของวันดังกล่าว ก็ยังคงมีรายงานจำนวนผู้เข้าร่วมการชุมนุมในจุดต่าง ๆ อย่างล้นหลาม นอกจากนี้ยังมีการจัดการชุมนุมในลักษณะเดียวกันในอีกหลายจังหวัดทั่วประเทศ ไม่ว่าจะเป็นที่อุบลราชธานี หนองคาย ร้อยเอ็ด พัทลุง นครปฐม พะเยา เชียงราย นครสวรรค์ กาฬสินธุ์ อุดรดิตถ์ ตัง อุดรธานี สงขลา นครราชสีมา สุรินทร์ สกลนคร และขอนแก่น เป็นต้น⁵¹ นอกจากนี้ การใช้กำลังสลายการชุมนุมที่เกิดขึ้นในวันก่อนหน้ายังส่งผลให้รูปแบบของการชุมนุมในเวลาต่อมาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กลายเป็น

⁵¹ ดูตัวอย่างพื้นที่การชุมนุม “แฟลชม็อบ” ในวันที่ 17 ตุลาคม 2563 ได้ที่ “ชุมนุม 17 ตุลา: สลายการชุมนุมแยกปทุมวัน นำมาสู่ “แฟลชม็อบ” ทั่วกรุง” ใน *BBC News ไทย*, <https://www.bbc.com/thai/thailand-54585007>, ตีพิมพ์เมื่อ 17 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

“แฟลชม็อบ” ที่พร้อมจะยุติลงทันทีหากสถานการณ์พลิกผัน และเนื่องจากแกนนำหลายคนถูกจับกุมตัวไปก่อนหน้านี การชุมนุมในวันที่ 17 ตุลาคม 2563 จึงเป็นไปในลักษณะที่ “ประชาชนทุกคนคือแกนนำ”⁵² บรรดาผู้เข้าร่วมการชุมนุมในจุดต่าง ๆ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันขึ้นปราศรัยผ่านโทรโข่ง และ/หรือชี้ชวนกันตะโกนหรือทำสัญลักษณ์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏว่ามีตำรวจชุดควบคุมฝูงชนเข้ามาในบริเวณพื้นที่โดยรอบของการชุมนุมจุดต่าง ๆ แต่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งในและนอกเครื่องแบบคอยสังเกตการณ์อยู่ห่าง ๆ และรายงานสถานการณ์ผ่านวิทยุสื่อสาร การชุมนุมในจุดต่าง ๆ ยุติลงในเวลาประมาณ 20.00 น. โดยไม่มีความรุนแรงเกิดขึ้นแต่อย่างใด⁵³

ทั้งนี้ ความเห็นของผู้เข้าร่วมการชุมนุมและประชาชนจำนวนหนึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ภาพการสลายการชุมนุมในคำคืนวันที่ 16 ตุลาคม 2563 ทำให้พวกเขาเกิด “โทสะทางศีลธรรม” จนกลายเป็น “แรงขับ” สำคัญให้บางคนตัดสินใจเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง ทั้งที่ตนไม่เคยเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองมาก่อน นักศึกษามหาวิทยาลัย วัย 19 ปี คนหนึ่งให้ความเห็นต่อเรื่องนี้ว่า

“ผมติดตามข่าวการเมืองอยู่บ้าง แต่ก็ยังไม่เคยเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองสักครั้ง แต่เมื่อผมได้ทราบข่าวว่าเพื่อนที่เข้าร่วมการชุมนุมที่แยกปทุมวันได้รับบาดเจ็บ ทั้ง ๆ ที่เขาก็แค่ไปร่วมการชุมนุมอย่างสงบ ทำให้ผมรู้สึกโกรธมากและตัดสินใจออกไปร่วมชุมนุมในวันรุ่งขึ้น”⁵⁴

⁵² เฟิ่งอ้วง.

⁵³ เฟิ่งอ้วง.

⁵⁴ คำให้สัมภาษณ์ของนักศึกษามหาวิทยาลัย เพศชาย อายุ 19 ปี (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2565)

ในทำนองเดียวกัน ข้าราชการเกษียณคนหนึ่งก็ตัดสินใจออกมาเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองเป็นครั้งแรก

หลังจากได้เห็นภาพเหตุการณ์สลายการชุมนุมที่แยกปทุมวันในวันที่ 16 ตุลาคม 2563 เช่นกัน

“ผมเป็นคนหนึ่งติดตามสถานการณ์การชุมนุมทางการเมืองมาโดยตลอด แต่ก็ไม่เคยออกไปร่วมการชุมนุมเลย เพราะผมอายุมากแล้ว ทางครอบครัวเป็นห่วงเรื่องสุขภาพ แต่หลังจากที่ได้เห็นภาพการสลายการชุมนุมในวันที่ 16 ตุลาคมแล้ว ผมโกรธมากกว่าพวกเขา ทำกับเด็กและเยาวชนอย่างรุนแรงแบบนี้ได้อย่างไรกัน ผมตัดสินใจว่าต้องออกไปร่วมชุมนุมให้ได้ โดยตั้งใจว่าจะออกไปร่วมสังเกตการณ์และดูแลพวกเด็ก ๆ และเยาวชน อย่างน้อยก็ไปให้เจ้าหน้าที่รัฐได้เห็นว่าการกำลังจับจ้องการกระทำของพวกเขาอยู่”⁵⁵

ข้าราชการหญิงอีกคนหนึ่ง ซึ่งแม้จะไม่ได้ออกไปร่วมชุมนุมทางการเมือง เพราะเธอถูกขอความร่วมมือจากหน่วยงานให้ “ต้องเป็นกลางทางการเมือง” แต่ก็แสดงความรู้สึกไม่พอใจกับการใช้ความรุนแรงที่เกินกว่าเหตุต่อกลุ่มผู้ชุมนุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างชัดเจน

“การชุมนุมหลายครั้งเป็นไปด้วยความสงบ ไม่มีความรุนแรงเลย แต่การตอบกลับของตำรวจ มันดูรุนแรงเกินกว่าเหตุ ส่วนการชุมนุมที่มีความรุนแรงอยู่บ้าง เช่นที่บริเวณแยกดินแดง ถ้ามีผู้ชุมนุมบางคนใช้อาวุธหรือใช้ความรุนแรงก่อน เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ควรจัดการเฉพาะคนที่ใช้ความรุนแรงเป็นคน ๆ ไป ไม่ใช่ใช้ความรุนแรงกับผู้ชุมนุมในภาพรวม ที่จะทำให้คนอื่นพลอยถูกกลืนไปด้วย”⁵⁶

ความย้อนแย้งในการกดขี่และปราบปรามประการที่สองจากการสลายการชุมนุมที่สี่แยกปทุมวันในค่ำคืนวันที่ 16 ตุลาคม 2563 ได้แก่ การที่บรรดาองค์กรต่าง ๆ หลายสิบองค์กร ทั้งที่เป็นตัวแทนของหลากหลาย

⁵⁵ คำให้สัมภาษณ์ของข้าราชการเกษียณ เพศชาย อายุ 71 ปี (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2565)

⁵⁶ คำให้สัมภาษณ์ของข้าราชการพลเรือน เพศหญิง อายุ 30 ปี (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2566)

สาขาอาชีพภายในประเทศ⁵⁷ และองค์กรในระดับนานาชาติ อาทิ สำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ⁵⁸ และกองทุนเด็กแห่งสหประชาชาติ⁵⁹ ต่างออกแถลงการณ์ประณามการสลายการชุมนุม

⁵⁷ ดูตัวอย่างแถลงการณ์ขององค์กรต่าง ๆ ภายในประเทศได้ที่ “หลายองค์กรออกแถลงการณ์ประณามการสลายการชุมนุม 16 ต.ค. 2563” ใน *TCIJ*, <https://www.tcijthai.com/news/2020/17/current/11053>, ตีพิมพ์เมื่อ 17 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “หลายองค์กรภาคประชาชน ออกแถลงการณ์ประณามใช้กำลังสลายการชุมนุม” ใน *The Active News*, <https://theactive.net/news/20201017/>, ตีพิมพ์เมื่อ 16 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “แถลงการณ์ มุมมองแพทย์ต่อสถานการณ์ 16 ต.ค. 2563” ใน *Maticchon Online*, https://www.maticchon.co.th/politics/news_2400524, ตีพิมพ์เมื่อ 17 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “แถลงการณ์พรรคร่วมฝ่ายค้าน ขอประณามการกระทำที่เกินกว่าเหตุของรัฐบาลในการสลายการชุมนุมของนักเรียน นักศึกษา และประชาชน ที่บริเวณสี่แยกปทุมวัน” ใน *เฟซบุ๊ก การเมืองไทยในกะลา*, <https://www.facebook.com/PoliticsKalaland/posts/1485528858318969/>, ตีพิมพ์เมื่อ 17 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “แถลงการณ์คณะผู้หญิงปลดแอก เรื่องขอประณามการใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่ตำรวจกับผู้ชุมนุมกลุ่ม คณะราษฎร 2563” ใน *เฟมทวิต (เฟมินิสต์ปลดแอก)*, <https://twitter.com/femliberateth/status/1317124990559375361/photo/1>, ตีพิมพ์เมื่อ 16 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “แถลงการณ์ สภาประชาสังคมชายแดนใต้ เรื่องหยุดการใช้ความรุนแรงต่อประชาชนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ” ใน *ทวิตเตอร์ Rakchart Suwan*, <https://mobile.twitter.com/SuwanRakchart/status/1317442923026284544/photo/1>, ตีพิมพ์เมื่อ 17 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “แถลงการณ์ต่อสถานการณ์ชุมนุม ฉบับที่ 2” ใน *สถาบันปรีดี พนมยงค์*, <https://pridi.or.th/th/content/2020/10/461>, ตีพิมพ์เมื่อ 17 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “แถลงการณ์ของอาจารย์ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ต่อมาตรการของรัฐในการดำเนินการกับผู้ชุมนุมทางการเมืองในปัจจุบัน” ใน *เฟซบุ๊ก MPA SWU หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, https://www.facebook.com/MPASWU/posts/820229572077288/?locale=ar_AR, ตีพิมพ์เมื่อ 17 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; และ “เครือข่ายทางการศึกษา ขอแสดงจุดยืนให้รัฐบาลยกเลิกประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรง และหยุดคุกคามนักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชนที่ใช้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบสันติ ปราศจากอาวุธ” ใน *เฟซบุ๊ก มหาลัยแห่งความรักและธรรมชาติ*, https://www.facebook.com/collegeofloveandnature/photos/a.429121757292422/1566980426839877/?paipv=0&eav=AfYU3E4ytvKCbSaOwww_1YTbLbldN-OahcTp2khZIE1P1547rd4MOZy5maKm-aluwqo, ตีพิมพ์เมื่อ 17 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

⁵⁸ ดู “ข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติจับตาดูการชุมนุมประท้วงในไทยอย่างใกล้ชิด ย้ำประชาชนมีสิทธิชุมนุมโดยสันติ” ใน *The Standard*, <https://thestandard.co/un-human-rights-office-closely-monitoring-thailand-protests/>, ตีพิมพ์เมื่อ 17 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

“รวมแถลงการณ์ถึงรัฐบาลไทย หยุดใช้ความรุนแรงต่อผู้ชุมนุม” ใน *Workpoint Today*, <https://workpointtoday.com/statements-to-thai-government/>, ตีพิมพ์เมื่อ 21 ตุลาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

ดังกล่าวว่าเป็นการกระทำที่เกินกว่าเหตุ ไม่ก็แสดงความห่วงใยต่อการใช้ความรุนแรงต่อกลุ่มผู้ชุมนุมที่ปราศจากอาวุธ นอกจากนี้ ยังปรากฏว่าสมาชิกรัฐสภาสวีเดนได้ตั้งกระทู้ในรัฐสภาถึงข้อกังวลในการใช้ความรุนแรงของตำรวจต่อผู้ชุมนุมในประเทศไทย⁶⁰ ขณะที่รัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศของสวีเดนก็เรียกร้องให้รัฐบาลไทยเคารพในหลักสิทธิมนุษยชนและเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ชุมนุมสามารถแสดงออกทางความคิดได้อย่างเสรี⁶¹

ความย้อนแย้งของการกดขี่ปราบปรามในอีกรูปแบบหนึ่งเกิดขึ้นกับตัวนักกิจกรรมที่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองนั่นเอง นั่นคือ การกดขี่ปราบปรามที่รัฐหวังจะก่อให้เกิดความรู้สึกหวาดกลัวในหมู่ผู้เห็นต่างทางการเมืองจนต้องล้มเลิกความพยายามที่จะต่อต้านรัฐไปนั้น กลับทำให้สมาชิกของขบวนการประชาชนจำนวนหนึ่งยิ่งมุ่งมั่นที่จะต่อสู้ เพราะการกดขี่ปราบปรามดังกล่าวตอกย้ำถึงการใช้อำนาจรัฐโดยไม่ชอบธรรม ถือเป็น การละเมิดพันธกิจพื้นฐานของรัฐในการรับประกันความมั่นคงปลอดภัยต่อชีวิตและร่างกายของประชาชน

⁵⁹ “UNICEF calls for the protection of children and young people amid protests in Thailand,” *UNICEF*, https://www.unicef.org/thailand/press-releases/unicef-calls-protection-children-and-young-people-amid-protests-thailand?fbclid=IwAR1pJ3geRGXZ_CEm-N7upUoBmLHaHTsgjHXUihwa-f6H6ZaS3i5OfOkXupQ, published on 18 October 2020, access on 24 January 2023.

⁶⁰ ดู “ส.ส.สวีเดน ตั้งคำถามต่อ รมว.ต่างประเทศ ถึงแนวทางป้องกันความรุนแรงต่อกลุ่มประชาธิปไตยในไทย” ใน *ประชาไท*, <https://prachatai.com/journal/2020/11/90489>, ตีพิมพ์เมื่อ 19 พฤศจิกายน 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; และ “สมาชิกรัฐสภาสวีเดน ตั้งคำถาม รมว.ตปท. หาทางป้องกันความรุนแรงต่อกลุ่มเรียกร้อง ปชต. ในไทย” ใน *มติชนสุดสัปดาห์*, https://www.matichonweekly.com/hot-news/article_372482, ตีพิมพ์เมื่อ 21 พฤศจิกายน 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

⁶¹ ดู “รมว.ต่างประเทศสวีเดน ตอบ ส.ส. ถึงแนวทางป้องกันความรุนแรงต่อกลุ่มประชาธิปไตยในไทย” ใน *ประชาไท*, <https://prachatai.com/journal/2020/11/90573>, ตีพิมพ์เมื่อ 26 พฤศจิกายน 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; และ “รมว.ต่างประเทศสวีเดนจี้รัฐบาลไทยเปิดโอกาสประชาชนแสดงออกอย่างเสรี” ใน *โพสต์ทูเดย์*, <https://www.posttoday.com/world/638987>, ตีพิมพ์เมื่อ 27 พฤศจิกายน 2563, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

แม้ว่าเธอหรือเขาเหล่านั้นจะมีความคิดเห็นและจุดยืนทางการเมืองที่ขัดแย้งแตกต่างจากกลุ่มบุคคลที่กุมอำนาจรัฐในหัวเวลานั้น ๆ อยู่ก็ตาม หนึ่งในตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดในกรณีนี้ ได้แก่ “ไฮโซลูกนัท” หรือธนต์ธ ธานีกิจอำนวย ผู้ต้องสูญเสียการมองเห็นที่ดวงตาด้านขวา หลังจากถูกตำรวจควบคุมฝูงชนยิงกระสุนแก๊สน้ำตาเข้าที่เข้าตาในเหตุการณ์สลายการชุมนุมทางการเมืองเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2564⁶²

“หลังจากผมสูญเสียการมองเห็น ผมคิดว่าเรามีทางเลือก 2 ทาง คือ ยอมถอยเพื่อจะได้ไม่เจ็บตัวเพิ่มอีก หรือไม่ก็พยายามใช้ประโยชน์จากการที่ต้องตาบอดข้างหนึ่งให้มากที่สุด หากผมยอมถอย ผมก็จะเป็นแค่เหยื่อของความรุนแรง ผมจึงบอกกับตัวเองว่าทางเดียวที่ผมจะสามารถพ้นตัวจากการบาดเจ็บนี้ได้จริง ๆ ก็คือต้องสู้ต่อ ต้องแข็งแกร่งให้มากกว่าเดิม ผมตัดสินใจว่าจะไม่ยอมให้ความบาดเจ็บนี้มาทำให้ผมเจ็บเสียดายลง ไม่เช่นนั้น ก็เท่ากับว่าผมต้องเจ็บตัวฟรี”⁶³

อย่างไรก็ตาม ตามที่ Kurtz และ Smitley วิเคราะห์เอาไว้ในหนังสือของพวกเขาว่าการกดขี่ปราบปรามด้วยวิธีการที่ไม่ถึงตาย (Less-lethal methods) มักทำให้เจ้าหน้าที่รัฐผู้บังคับใช้มาตรการดังกล่าวเกิดความรู้สึกผิดลดน้อยลงเมื่อต้องใช้ความรุนแรงกับกลุ่มผู้ชุมนุม ความย้อนแย้งของการกดขี่ปราบปรามในกรณีการสลายการชุมนุมหลายต่อหลายครั้งดูจะไม่ได้เกิดขึ้นในหมู่เจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายความมั่นคง ดังที่สะท้อนอย่างชัดเจนอยู่ในความเห็นของข้าราชการฝ่ายความมั่นคงระดับปฏิบัติการคนหนึ่ง

“เราสามารถแบ่งกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองออกเป็นกลุ่มที่รุนแรงและไม่รุนแรง เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับมอบหมายมาให้รักษากฎหมาย ถือเป็นคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย

⁶² “ไฮโซลูกนัท” เผยภาพล่าสุด ได้กลับบ้านแล้ว หลังเข้ารับรักษาดวงตา” ใน *ไทยรัฐออนไลน์*, ฉบับวันที่ 21 สิงหาคม 2564, <https://www.thairath.co.th/news/society/2172604>, เข้าถึงเมื่อ 20 พฤษภาคม 2566.

⁶³ คำให้สัมภาษณ์ของธนต์ธ ธานีกิจอำนวย (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2565)

ให้มาทำหน้าที่ตรงจุดนี้ หากเป็นกลุ่มที่ใช้ความรุนแรง เราก็ไม่สามารถใช้สันติวิธีด้วยได้”⁶⁴

การใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมกลายเป็นที่สนใจของสาธารณชนอีกครั้งในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2563 เมื่อผู้ชุมนุมรวมตัวกันไปเผารอสังเกตการณ์การพิจารณาลงมติแก้ไขรัฐธรรมนูญที่สัปปายะสภาสถาน นอกจากนี้จะมีรายงานว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจฉีดน้ำแรงดันสูงและยิงแก๊สน้ำตาเข้าไปใส่ผู้ชุมนุมรวมเป็นเวลากว่า 5 ชั่วโมงแล้วยังปรากฏว่ามีผู้ชุมนุมจำนวนหนึ่งเข้าปะทะและถูกทำร้ายจากมวลชน “ฝ่ายตรงข้าม” ส่งผลให้มีผู้บาดเจ็บจากการสลายการชุมนุมและการปะทะกันระหว่างกลุ่มมวลชน ทั้งที่เป็นผู้ชุมนุมและเจ้าหน้าที่รัฐ มากถึง 55 คน ในจำนวนนี้มี 6 คนบาดเจ็บจากการถูกยิง ทั้งนี้ หากนับจากจำนวนผู้บาดเจ็บ เหตุการณ์นี้ถือได้ว่ามี “ความรุนแรงมากที่สุดนับตั้งแต่กลุ่มเรียกร้องประชาธิปไตยเริ่มชุมนุม” ในเดือนกรกฎาคม 2563 เป็นต้นมา⁶⁵ ในทำนองเดียวกันกับการสลายการชุมนุมด้วยกำลังโดยเจ้าหน้าที่รัฐก่อนหน้านี้ ในวันถัดมา (18 พฤศจิกายน 2563) มีการจัดการชุมนุมเพื่อ “แสดงจุดยืนประณามการใช้กำลังสลายการชุมนุมของเจ้าหน้าที่รัฐ” หลายจุด ทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัด⁶⁶

⁶⁴ คำให้สัมภาษณ์ของข้าราชการฝ่ายความมั่นคงระดับปฏิบัติการ เพศชาย อายุ 30 ปี (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2566)

⁶⁵ “ชุมนุม 17 พฤศจิกายน: ตร. ยืนยันมีผู้ถูกยิงที่แยกเกียกกายระหว่างการชุมนุมกลุ่ม “ราษฎร” เร่งสอบสวนหาผู้ก่อเหตุ” ใน *BBC News ไทย*, <https://www.bbc.com/thai/thailand-54987179>, ตีพิมพ์เมื่อ 18 พฤศจิกายน 2563, เข้าถึงเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2566.

⁶⁶ “#มีอบ18พฤศจิกายน: ลำพูนปลดแอก” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605850386248/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “#มีอบ18พฤศจิกายน: คนแพร่ไม่ถอยไม่ทน” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605854039333/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “#มีอบ18พฤศจิกายน: ไทหนว่า Land of Compromise?” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605856593477/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “#มีอบ18พฤศจิกายน: 18พฤศจิกายนไปราษฎรประสงค์” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605843115870/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “#มีอบ18พฤศจิกายน: ราษฎรเชียงใหม่จะไม่ทน” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case->

ความแตกต่างของพลวัตการกดขี่ปราบปรามในพื้นที่ต่างจังหวัด

เหตุการณ์ที่กลุ่มเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยถูกกดขี่ปราบปรามด้วยความรุนแรงทางกายภาพ โดยเจ้าหน้าที่รัฐหรือต้องเผชิญหน้ากับการชุมนุมตบโต้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพหรือปริมณฑล เท่านั้น แต่ยังเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ต่างจังหวัดอีกด้วย ทว่า ผู้วิจัยพบว่าพลวัตของการกดขี่ปราบปรามและกิจกรรมทางการเมืองที่จัดโดยขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยในพื้นที่ต่างจังหวัดนั้นมีรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากการชุมนุมในกรุงเทพและปริมณฑลอยู่บ้าง ตัวอย่างเช่น ระหว่างการชุมนุมของกลุ่ม “ราษฎรใต้” ที่หอนาฬิกาหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2563 ฝ่ายปกป้องสถาบันฯ มารวมตัวกันแล้วเปิดเพลง “หนักแผ่นดิน” เสียงดัง เพื่อบังคับขบวนการชุมนุมของกลุ่มราษฎรใต้ นอกจากนี้ ระหว่างการชุมนุมยังเกิดกรณีที่มีผู้ชุมนุมเสื้อเหลืองคนหนึ่งนำเอาดอกไม้ศิระของการ์ดผู้ชุมนุมกลุ่มราษฎรใต้ด้วย⁶⁷ ทั้งนี้ แกนนำของขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยที่เคลื่อนไหวอยู่ในจังหวัดสงขลาคนหนึ่งตั้งข้อสังเกต

[file/1605855523926/](https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605855523926/), เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “#มีอบ18พฤศจิกายน: ร้อยเอ็ดปลดแอก” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605846134724/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “#มีอบ18พฤศจิกายน: ใครสั่งให้มึงยิง” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605860178712/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “#มีอบ18พฤศจิกายน: เรามาอย่างสงบ เราไม่เอาความรุนแรง” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605848646032/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; และ “#มีอบ18พฤศจิกายน: อุดรดิษฐ์” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605863325085/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

⁶⁷ “#มีอบ30พฤศจิกายน: ราษฎรใต้” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1662963453378/>, เข้าถึงเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2566; และ *There's Always Spring เมื่อถึงเวลาดอกไม้จะบาน*, 96.

ว่า บริบทแวดล้อมในการจัดชุมนุมทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่คอยกำหนดรูปแบบของการกดขี่ปราบปราม

โดยรัฐเอาไว้

“ในพื้นที่สงขลา แทบจะไม่ปรากฏการสลายการชุมนุมด้วยความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่รัฐเลย เพราะเจ้าหน้าที่รัฐเองก็รู้ว่าในพื้นที่นี้มีกลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับกลุ่มผู้ชุมนุมฝ่ายประชาธิปไตยอยู่มาก ดังนั้นบ่อยครั้งสิ่งที่เจ้าหน้าที่รัฐทำก็คือ ไม่ต้องเข้ามาคุกคามหรือสลายการชุมนุมด้วยตัวเอง แต่แค่ปล่อยให้กลุ่มผู้ชุมนุมถูกคุกคามโดยมวลชนฝ่ายตรงข้ามก็พอแล้ว”⁶⁸

คำให้สัมภาษณ์ดังกล่าวนี้สอดคล้องกับข้อเขียนของ Duncan McCargo ที่พบว่าการชุมนุมในช่วงปี 2563 กระจายตัวไปกว่า 27 จังหวัดทั่วประเทศ และมักกระจุกตัวอยู่ในจังหวัดซึ่งเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ นั่นคือ การชุมนุมจำนวน 130 ครั้งเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร อีก 20 ครั้งเกิดขึ้นในเชียงใหม่ 19 ครั้งในขอนแก่น และ 13 ครั้งในอุบลราชธานี ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็ผลมาจากการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐ ความพยายามหลีกเลี่ยงการปะทะกับมวลชนฝ่ายตรงข้าม และ/หรือความพร้อมในการจัดการชุมนุมของกลุ่มผู้ชุมนุมในสงขลาเอง หากน่าสนใจว่าแม้จังหวัดสงขลาจะเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ถึง 3 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (วิทยาเขตหาดใหญ่) มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ และ

⁶⁸ คำให้สัมภาษณ์ของนางสาวจริงใจ จริงจิตร (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2565)

มหาวิทยาลัยทักษิณ ทว่าในช่วงปี 2563 กลับมีการจัดการชุมนุมทางการเมืองในจังหวัดสงขลาเพียงแค่ 10

ครั้งเท่านั้น⁶⁹

สำหรับการชุมนุมทางการเมืองใน “พื้นที่พิเศษ” เช่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เราอาจตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับอิทธิพลของบริบทแวดล้อมที่ส่งผลต่อการชุมนุมทางการเมืองได้เพิ่มเติมอีก 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก บริบทแวดล้อมที่ส่งผลต่อการชุมนุมทางการเมืองไม่ได้มีแต่เพียงมวลชนฝ่ายตรงข้ามเท่านั้น หากยังรวมถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างอันเป็นผลมาจากบรรดา “กฎหมายพิเศษ” ต่าง ๆ ประการที่สอง บริบทแวดล้อมดังกล่าวนี้ไม่เพียงเป็นปัจจัยที่กำหนดความถี่ในการจัดการชุมนุม หากยังส่งผลต่อรูปแบบและเนื้อหาในการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่อีกด้วย ดังสะท้อนอยู่ในคำให้สัมภาษณ์ของแกนนำนักศึกษาในจังหวัดปัตตานีว่า

“เรารู้ว่าประเด็นที่เพื่อน ๆ ในกรุงเทพฯ พยายามผลักดันนั้นไปไกลกว่าเรามากแล้ว แต่พวกเรา นักกิจกรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความหลากหลายทั้งในแง่ชาติพันธุ์ ศาสนา และอื่น ๆ ดังนั้นเราจึงพยายามผลักดันในประเด็นที่เราสามารถเคลื่อนไหวร่วมกันได้ก่อน เช่น การแก้ไขรัฐธรรมนูญ-ไม่เอาประยุทธ์ และสงวนท่าที ไม่แตะเรื่องที่อ่อนไหวอื่น ๆ ประเด็นการเมืองคือจุดที่เราทุกคนมีส่วนร่วม ยิ่งไปกว่านั้น ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีกฎหมายพิเศษหลายฉบับ ทั้งกฎอัยการศึก และ พรก.ฉุกเฉิน ซึ่งให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเต็มที่ หากเราพยายามขับเคลื่อนในประเด็นอ่อนไหว เช่น อัตลักษณ์มลายู หรือประเด็นเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เวลาผมกลับบ้านไปเยี่ยมพ่อ-แม่ ก็อาจมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงแห่กันมาตั้งรถถังและอาวุธสงคราม พวกเขาไม่ต้องขออนุญาตและไม่ต้องทำตามกระบวนการตามปกติที่เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่อื่น ๆ ต้องปฏิบัติกัน พวกเขาสามารถมาอ้อมผมเข้าไปในค่ายทหารได้เลยง่าย ๆ ก่อนหน้านี้ก็มีกรณีของ *อับดุลเลาะ*

⁶⁹ Duncan McCargo, “Disruptors’ Dilemma? Thailand’s 2020 Gen Z Protests” in *Critical Asian Studies* 53(2, 2021): 184.

อีซอมูซอ ที่ถูกข่มขืนเสียชีวิตในค่ายทหาร⁷⁰ และยังมีกรณีข่มขืนทรมาณอื่น ๆ หรือไม่บางคนหายตัวไปเฉย ๆ เลยก็มี ทำให้เราต้องหันมาพูดคุยกับเพื่อน ๆ ว่าต้องเซฟตัวเองกันด้วย เราตัดสินใจกันว่าจะไม่หยิบยกบางประเด็นที่อ่อนไหวมาพูดคุยในที่สาธารณะ เพื่อให้ขบวนการของเราสามารถเคลื่อนไหวในระยะยาวได้”⁷¹

แม้ว่าการชุมนุมทางการเมืองจะดำเนินต่อไปตลอดปี 2563 และต่อเนื่องไปในปี 2564 ทั้งในพื้นที่

กรุงเทพและทุกภูมิภาคของประเทศ⁷² ทว่า อาจกล่าวได้ว่าช่วงเวลาระหว่างวันที่ 16-31 ตุลาคม 2563 ซึ่งมี

⁷⁰ นายอับดุลเลาะ อีซอมูซอ คือผู้ต้องสงสัยในคดีความมั่นคง ที่หมดสติระหว่างถูกควบคุมตัวอยู่ในค่ายอิงคยุทธบริหาร จ.ปัตตานี เมื่อกรกฎาคม พ.ศ.2562 และเสียชีวิตในเวลาต่อมา ตูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับกรณีนี้ที่ “ข่มขืนทรมาณ: อับดุลเลาะ อีซอมูซอ ที่หมดสติระหว่างถูกคุมตัวที่ค่ายอิงคยุทธฯ เสียชีวิตแล้ว ญาติไม่รอชั้นสูตร” ใน *BBC News ไทย*, ใน *BBC News ไทย*, <https://www.bbc.com/thai/thailand-54539098>, ตีพิมพ์เมื่อ 25 สิงหาคม 2562, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

⁷¹ คำให้สัมภาษณ์ของนายชูชัยมิน ลือแบงซา (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2565)

⁷² ดูตัวอย่างใน “มีอบ18ตุลา: สี่แยกบางนา” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604814211651/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มีอบ18ตุลา: แยกอโศก” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604812264596/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มีอบ18ตุลา: 18ตุลาไปอนุสาวรีย์ชัย” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604810920608/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มีอบ18ตุลา: ปลอ่ยเพื่อนเรา” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604755316684/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มีอบ18ตุลา: ภาพลึนธุ์” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605519194782/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มีอบ18ตุลา: ขอนแก่น” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604843726882/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มีอบ18ตุลา: เอาเสรีภาพกูคืนมา” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604968622938/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มีอบ18ตุลา: เชียงใหม่” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604840060293/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มีอบ18ตุลา: ระยอง” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604835847807/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มีอบ18ตุลา: สระบุรีไม่เอาเผด็จการ” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604750091920/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มีอบ18ตุลา: ฉะเชิงเทรา” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604835297499/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มีอบ18ตุลา: มนเรศวร” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605080927453/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มีอบ18ตุลา: สุพรรณจะไม่ทน” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604824427458/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มีอบ18ตุลา: สามแยก

การประชุม “เกิดขึ้นต่อเนื่องทุกวัน วันละหลายแห่งทั่วประเทศ” แม้จะมีความพยายามใช้กำลังสลายการประชุมอย่างชัดเจนจากเจ้าหน้าที่รัฐและ/หรือกลุ่มผู้ชุมนุม “ฝ่ายตรงข้าม” นั้น ถือเป็นช่วง “กระแสสูง” ของการประชุมทางการเมืองในรอบ 2 ปีดังกล่าวก็ว่าได้⁷³

บางใหญ่” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604816406085/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มือบ18ตุลา: ภูเก็ตจะไม่ทน” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605228795303/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มือบ18ตุลา: กำแพงเพชร” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605522677777/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มือบ18ตุลา: และแล้วผองเพื่อนก็เคลื่อนพล” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604806454337/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มือบ18ตุลา: อิมพีเรียลเวิลด์ สำโรง” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604821759544/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; “มือบ18ตุลา: ศรีสะเกษจะไม่ทน” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1604751756759/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566; และ “มือบ18ตุลา: สุราษฎร์ธานี” ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605539879669/>, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

⁷³ *There's Always Spring* เมื่อถึงเวลาดอกไม้จะบาน, 58.

บทที่ 5 การกดขี่ปราบปรามด้วยการข่มขู่คุกคาม

นอกจากการใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมทางการเมืองแล้ว การกดขี่ปราบปรามโดยรัฐในอีกรูปแบบหนึ่งที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในช่วงปี 2563-2564 ได้แก่ การข่มขู่คุกคาม (Intimidation) ซึ่งเป็นกลุ่มวิธีการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐที่มุ่งป้องปรามหรือทำลายการระดมการเคลื่อนไหวของขบวนการประชาชนโดยไม่ใช้ความรุนแรงทางกายภาพ แต่ใช้การข่มขู่ การก่อความรังควานและการจับตาตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่รัฐ⁷⁴ ในกรณีของไทย การข่มขู่คุกคามบรรดาแกนนำขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการชุมนุมทางการเมือง เกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่รัฐทั้งในและนอกเครื่องแบบ ด้วยวิธีการที่อยู่นอกขอบเขตของกฎหมายในหลากหลายรูปแบบ แม้ว่าจะไม่ปรากฏการเก็บรวบรวมสถิติการข่มขู่คุกคามเหล่านี้ที่ชัดเจนในภาพรวม จะมีก็แต่เพียงการเก็บรวบรวมสถิติเป็นห้วง ๆ ทว่า ข้อมูลเหล่านี้ก็พอจะสะท้อนให้เห็นได้ว่าการข่มขู่คุกคามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการชุมนุมและ/หรือแสดงออกทางการเมืองเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนรายงานว่า หลังเริ่มการชุมนุมของกลุ่มเยาวชนปลดแอก (18 กรกฎาคม 2563) จนถึง 10 ตุลาคม 2563 มีประชาชนและเยาวชนถูกเจ้าหน้าที่รัฐติดตามคุกคาม อย่างน้อย 145 คน⁷⁵ ต่อมาในปี 2564 ก็ปรากฏรายงานว่ามีนักกิจกรรมและประชาชนถูกเจ้าหน้าที่รัฐคุกคามด้วย

⁷⁴ Lester R. Kurtz and Lee A. Smithey (Eds). *The Paradox of Repression and Nonviolent Movements* (New York: Syracuse University Press, 2018), 3.

⁷⁵ นอกจากนี้ “การแสดงออกของนักเรียนภายในสถานศึกษาก็เผชิญกับการปิดกั้นและคุกคามในหลายรูปแบบ ทั้งถูกห้ามแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ ถูกโรงเรียนห้ามใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรม ถูกครูทำร้ายร่างกาย ถูกขู่จะดำเนินการทางวินัย เรียก

“วิธีการนอกกฎหมาย” กว่า 291 ราย ในจำนวนนี้เป็นเยาวชนที่อายุไม่ถึง 18 ปี เป็นจำนวนถึง 39 คน⁷⁶ ไม่เพียงเท่านั้น การข่มขู่คุกคามโดยเจ้าหน้าที่รัฐด้วย “วิธีการนอกกฎหมาย” ต่อแกนนำของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยและประชาชนที่แสดงออกทางการเมืองหรือวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลยังเกิดขึ้นในหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน การมีเจ้าหน้าที่ทั้งในและนอกเครื่องแบบไปเฝ้าติดตามนักกิจกรรมที่บ้านพักหรือหอพักถือเป็นรูปแบบการคุกคามที่พบเห็นได้บ่อยมากที่สุด⁷⁷ ส่วนการคุกคามในรูปแบบอื่น ๆ มีทั้งการขอดูบัตรประชาชนหรือถ่ายภาพในที่ชุมนุม การยึดโทรศัพท์มือถือ การพาตัวไปยังสถานที่ที่ไม่รู้จักและปรับทัศนคติเกี่ยวกับการจัดงานหรือการแสดงออกทางการเมือง บ้างก็ไปเฝ้าติดตามที่ทำงานหรือชุมนุมผ่านผู้บังคับบัญชาในที่ทำงาน ในบางกรณีมีการเรียกตัวคนในครอบครัวให้ไปพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ ส่วนในกรณีที่แกนนำและผู้เข้าร่วมการชุมนุมเป็นเด็กและเยาวชน รูปแบบของการข่มขู่คุกคามก็มีตั้งแต่การคุกคามผ่านทางผู้ปกครอง ทั้งในรูปแบบของการไปหาผู้ปกครองที่ทำงาน หรือโทรศัพท์ไปคุย หรือส่งรูประหว่างการชุมนุมของเยาวชนไปชุมนุมครอบครัว เรื่อยไปจนถึงในบางกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจขอความร่วมมือจากทางโรงเรียนหรือคุณครูให้เรียกตัวนักเรียนไปคุยกับเจ้าหน้าที่ตำรวจก็มี⁷⁸

ผู้ปกครอง หรือกระทั่งขู่ไล่ออก” ดู“2563: ปีแห่งการชุมนุม ทลายเพดาน และคดีความทางการเมือง” ใน *ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน*, <https://tlhr2014.com/archives/24608>, ตีพิมพ์เมื่อ 30 ธันวาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 30 ธันวาคม 2565.

⁷⁶ “รอบปี 2564 มีประชาชนถูก จนท.รัฐ ติดตามคุกคามไม่น้อยกว่า 291 ราย” ใน *ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน*, <https://tlhr2014.com/archives/39259>, ตีพิมพ์เมื่อ 29 ธันวาคม 2564, เข้าถึงเมื่อ 30 ธันวาคม 2565.

⁷⁷ “จับกุม ตามไปบ้าน โทรมหาผู้ปกครอง รวมรูปแบบ ‘การถูกคุกคาม’ เมื่อประชาชนแสดงออกทางการเมือง” ใน *The Matter*, <https://thematter.co/social/intimidation-and-harassment/120346>, ตีพิมพ์เมื่อ 14 สิงหาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 30 ธันวาคม 2565.

⁷⁸ เพิ่งอ้าง.

บรรดาแกนนำและผู้ปฏิบัติงานในขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตย (Staff) รวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ให้สัมภาษณ์ในโครงการวิจัยนี้จำนวนมากต่างก็เคยมีประสบการณ์ถูกข่มขู่คุกคามจากเจ้าหน้าที่รัฐทั้งในและนอกเครื่องแบบในรูปแบบต่าง ๆ มาแล้ว หนึ่งในบรรดาบุคคลเหล่านั้น ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานในขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย (Staff) ในวัย 20 ปีที่เล่าถึงการถูกเจ้าหน้าที่นอกเครื่องแบบมาติดตามตัวที่บ้านพักอยู่เป็นประจำ

“ประสบการณ์ถูกข่มขู่คุกคามที่ชัดที่สุดสำหรับหนูก็คือ ช่วงเดือนที่ผ่านมา มีตำรวจมาที่บ้าน อันนี้คนที่บ้านเป็นคนเล่าให้ฟัง เพราะบางทีเราก็ไม่อยู่บ้าน ตอกแรกเราคิดว่าเขามาแค่ 1-2 ครั้ง แต่ตอนหลังแม่เล่าให้ฟังว่า จริง ๆ แล้วเขามาเกือบทุกวันเลย โดยเขาจะขับรถมาจอดที่หน้าบ้านเกือบทุกวัน แต่จะลงจากรถมาคุยกับคนที่บ้านอาทิตย์ละ 3-4 ครั้ง... ช่วงแรก ๆ เวลาแวะมาที่บ้าน เจ้าหน้าที่จะแวะมาคุยกับคนที่บ้านแบบว่า ช่วยบอกให้น้องเขาเลิกได้ไหม ให้เขากลับไปตั้งใจเรียนดีกว่า แต่หลัง ๆ มานี้ เขาชอบมาถามลุง-ถามแม่ว่า น้องเขาไปไหน ปกติน้องเขาเดินทางยังไง เวลาไปทำกิจกรรมใครไปส่ง ชอบไปไหนกับใคร อะไรอย่างนี้ค่ะ มีบ้างเหมือนกันที่เขาใช้วิธีการโทรหาแม่ เช่น วันนี้น้องอยู่บ้านไหมครับ วันนี้มีขบวนเสด็จจะครับ น้องได้ออกไปไหนหรือเปล่า อะไรอย่างนี้ค่ะ”⁷⁹

ปิยรัฐ จงเทพ หรือโตโต้ อดีตแกนนำกลุ่มวีโว่ (WeVolunterr) ที่ปัจจุบันผันตัวเองมาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตพระโขนง-บางนา จากพรรคก้าวไกล เป็นอีกคนหนึ่งในขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยที่เคยผ่านประสบการณ์การถูกข่มขู่คุกคามจากเจ้าหน้าที่รัฐมาแล้วอย่างโชกโชน

⁷⁹ คำให้สัมภาษณ์ของผู้ปฏิบัติงานในขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย (Staff) เพศหญิง อายุ 20 ปี (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2565)

“แม้ในตอนนั้นจะเพิ่งผ่านพ้นรัฐประหารมาใหม่ ๆ แต่ผมกลับรู้สึกที่ผมได้รับการปฏิบัติในฐานะมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีมากกว่าในสมัยรัฐบาลปัจจุบันเสียอีก⁸⁰...ที่ผมถูกจับกุมตัวครั้งล่าสุดนั้นเป็นประสบการณ์ที่รุนแรงที่สุดตั้งแต่ผมเคยเคลื่อนไหวทางการเมืองมาเลย...วันนั้น [6 มีนาคม 2564] ผมถูกตำรวจนอกเครื่องแบบกว่า 20 นาย พร้อมอาวุธครบมือ จับกุมตัวที่ลานจอดรถของห้างแห่งหนึ่ง...น้อง ๆ วิโว่หลายคนถูกจับมัดมือไพล่หลังนอนคว่ำหน้ากันอยู่ตรงลานจอดรถ ตอนแรกมีเจ้าหน้าที่นอกเครื่องแบบอีกกลุ่มหนึ่งจะเข้ามาควบคุมตัวผม จนเกิดการยื้อแย่งตัวผมกันอยู่พักหนึ่ง จนมีเจ้าหน้าที่นอกเครื่องแบบ 4-5 คนมาประกบตัวผม แล้วบอกกับผมว่า “โตโต้จำพี่ได้ใช่ไหม มึงมากับพี่แล้วมึงจะรอด ถ้ามึงไม่มากับพี่ มึงตายแน่” จากนั้นก็พาผมขึ้นรถขับออกมาเลย...ในรถ ผมถูกมัดมือด้วยสายรัดจนแน่น กับมีเจ้าหน้าที่นั่งขนาบตัวผมอยู่ตลอด ตอนนั้นผมไม่รู้เลยว่าเขาจะพาผมไปที่ไหน ผมมารู้ทีหลังว่าน้อง ๆ ในทีมวิโว่โพสต์ตามหาตัวผมและโวยวายว่าผมถูกอุ้มหายไป...สุดท้ายผมถูกเอาตัวไปฝากขังที่เรือนจำพิเศษธนบุรี...ตอนอยู่บนรถ ผมไม่ได้กลัวนะ แต่ผมเป็นห่วงน้อง ๆ ในทีมมากกว่า เพราะถ้าผมซึ่งอยู่ในแสงมาตลอดยังโดนขนาดนี้ แล้วน้อง ๆ จะโดนขนาดไหน มันจะโดนกระแทกกันหรือเปล่า...”⁸¹

อีกหนึ่งตัวอย่างของผู้ตกเป็นเหยื่อของการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐในรูปแบบของการข่มขู่คุกคามอย่าง

น่าสะพรึงกลัว คือ ญัฐธิดา มีวังปลา หรือแหวน แม้ว่าเธอจะไม่ใช่นักกิจกรรมหรือเกี่ยวข้องกับกลุ่ม

เคลื่อนไหวทางการเมืองใด ๆ โดยตรง หากเป็นพยาบาลอาสาใน “มีอบคนเสื้อแดง” ผู้กลายมาเป็นพยานคน

สำคัญใน “เหตุการณ์ 6 ศพ วัดปทุมฯ” เมื่อปี 2553

⁸⁰ ปิยรัฐ จงเทพ ให้สัมภาษณ์ว่า เขาเคยถูกจับกุมตัวครั้งแรกตอนที่ทำกิจกรรม “กินแซนวิช” กับเพื่อน ๆ ที่ห้างสยามพารากอน เมื่อปี 2557 “ผมจำได้ว่าวันนั้นยังไม่ทันจะได้เริ่มกิจกรรมอะไรกันเลย ผมก็ถูกชุดกระซางลากตัวมาปิดหูปิดตา-มัดมือ แล้วถูกนำตัวขึ้นรถตู้ แล้วถูกนำตัวไปฝากขังที่ สน.ปทุมวัน ก่อนจะถูกย้ายไปที่ค่ายทหารที่สโมสรกองทัพบกที่ ๓.วิภาวดี-รังสิต...พวกเราถูกควบคุมตัวไว้ที่นั่น 1 คืน” คำให้สัมภาษณ์ของปิยรัฐ จงเทพ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2565) และ “จนท. รวบหนุ่มกินแซนวิช-อ่านหนังสือ “1984” - เปิดเพลงชาติฝรั่งเศส หน้าห้างดัง” ใน *ประชาไท* ตีพิมพ์เมื่อ 22 มิถุนายน 2557, <https://prachatai.com/journal/2014/06/54169>, เข้าถึงเมื่อ 22 มิถุนายน 2566.

⁸¹ คำให้สัมภาษณ์ของปิยรัฐ จงเทพ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2565)

“ความตั้งใจเริ่มแรกของเราคือเราจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง จะวางตัวเป็นกลาง แต่แล้วมันก็ไม่สามารถที่จะเรียกว่าเป็นกลางได้เสียทีเดียว เพราะเมื่อคุณก้าวเข้าไปในมือบเสื้อเหลืองหรือเสื้อแดง หรือมือบราษฏร คุณจะถูกเจ้าหน้าที่ตัดสินทันทีว่าคุณได้เลือกข้างไปเรียบร้อยแล้ว แม้ว่าเราจะตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นกลางและช่วยเหลือทุกฝ่าย แต่เจ้าหน้าที่ก็จะปฏิบัติกับเราเสมือนเป็นคู่ตรงข้ามกับเขาไปแล้ว...เอาจริง ๆ เราไม่อยากเป็นพยานเลย เพราะไม่อยากต้องเกี่ยวข้องกับอะไรกับการเมือง เพราะเรารู้ว่าชีวิตเรามันจะไม่มีอะไรปกติหลังจากนั้น แต่เราเป็นคนเดียวที่สามารถเรียบเรียงได้ว่าแต่ละศพตายที่ไหน ตายเวลาใด และตายอยู่จุดไหน การตายของแต่ละศพนั้นมีกระสุนกี่นัด”⁸²

หลังจากที่ณัฐธิดาตัดสินใจขึ้นเบิกความในฐานะพยานในกระบวนการไต่สวนการตายของผู้เสียชีวิต 6 ศพ จากเหตุการณ์ที่ทหารยิงอาวุธสงครามเข้ามาในบริเวณวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2553 เธอต้องตกเป็นจำเลยในคดีร้ายแรง ทั้งคดีสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ประหารชีวิตศาลอาญาและคดีความตามประมวลกฎหมายอาญา 112 ทำให้เธอต้องถูกจำคุกโดยไม่ได้รับสิทธิประกันตัวเลยเป็นเวลากว่า 3 ปี 6 เดือน

“การจับกุมพี่แหวนเป็นการไปอุ้มถึงหน้าบ้านก็ว่าได้...ส่วนที่บ้านก็โดนคุกคามมาเรื่อย ๆ... เรามองว่ามันคือการที่จะบีบให้เราหายไปจากโลกนี้ ไม่ได้หายไปจากประเทศไทยเฉย ๆ มันเป็นเรื่องที่พยายามจะมีการต่อรอง เจริญให้เรื่องทุกอย่างที่เกิดขึ้นมายุติ ให้เรายุติบทบาทการเป็นพยานของ 6 ศพวัดปทุมฯ แล้วก็ถอนตัวออกไป ซึ่งเราเองเรายืนยันมาตั้งแต่แรกแล้วไม่ว่าจะอะไรใด ๆ ก็แล้วแต่ เราถอนตัวไม่ได้ เราพูดโกหกไม่ได้”⁸³

⁸² คำให้สัมภาษณ์ของณัฐธิดา มีวังปลา (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2565)

⁸³ “ชีวิตของแหวน ณัฐธิดา จากพยาบาลอาสา สู่พยานเหตุการณ์ 6 ศพวัดปทุมฯ” ใน *Facebook The Matter*, เผยแพร่เมื่อ 15 ธันวาคม 2563, <https://www.facebook.com/thematterco/videos/ชีวิตของแหวน-ณัฐธิดา-จากพยาบาลอาสา-สู่พยานเหตุการณ์-6-ศพวัดปทุมฯ/> 149799983200420/?locale=th_TH, เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2566.

นอกจากจะถูกกล่าวหาด้วยคดีความร้ายแรงและถูกจำคุกโดยไม่ได้รับสิทธิ์ประกันตัวแล้ว ฌ็องรัฐิตายัง

เคยถูกคุกคามด้วย “วิธีการนอกกฎหมาย” มาแล้วหลายครั้ง

“พี่เคยถูกอุ้มมา 3 ครั้งแล้วค่ะ ครั้งแรกที่ถูกอุ้ม พอตีมีคนที่บ้านเห็นเหตุการณ์ เขาก็เลยพาพี่ไปปล่อยไว้ที่ร้านกาแฟ ครั้งที่สองถูกอุ้มเข้าไปในค่ายทหารตอนปี 2558 อันนี้ยาวและจัดเต็มเลย ครั้งที่สามถูกอุ้มที่หน้าเรือนจำ ตอน 7 โมงเช้า ถูกพาขึ้นรถฟอร์จูนเนอร์สีดำ โดยมีคนเอาปืนจู่อยู่ทั้งฝั่งซ้ายและขวาเลย และบังคับให้เราตอบคำถามว่าเราใช้คนชื่อนี้ เลขประจำตัวประชาชนนี้ใช่ไหม ทั้ง ๆ ที่จริง ๆ แล้วจากหน้าเรือนจำไปกองปราบ มันใช้เวลาไม่เกิน 30 นาที แต่แหวนถูกขั้รถพาวนอยู่เป็นชั่วโมง”⁸⁴

ฌ็องรัฐิตาให้รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับ “การถูกอุ้ม” ครั้งที่สองของเธอว่า ในวันที่ 11 มีนาคม 2558

เธอถูกเจ้าหน้าที่ทั้งในเครื่องแบบทหารและนอกเครื่องแบบราว 6-7 คนเข้าจับกุมที่บ้านญาติในย่านพระ

ประแดง โดยไม่มีหมายจับ หากแต่อ้างอำนาจตามกฎหมายการศึกษา

“เขาให้เราไปเก็บเสื้อผ้า โทรศัพท์ที่เราลิงก์อีเมล เฟซบุ๊ก ไลน์ ทั้งหมด 5 รายการก็เอาไปหมดเลย และข่มขู่เอารถไปทั้งหมดตั้งแต่อยู่บนรถ พอเขาเอาแหวนขึ้นรถไป เขาก็ปิดตาเราแน่นมาก ไม่ให้รู้ว่าไปไหน...เราพยายามปกป้องตัวเอง แต่นาทีนั้นไม่สามารถปกป้องตัวเองได้เลย เขาก็ละเมิดตัวเรา อยากจะเปิดดูตรงไหนก็เปิด เป็นเหมือนตัวตลกตัวหนึ่ง บำเรอความใคร่ของพวกเขาอยากทำอะไรก็ทำ”⁸⁵

⁸⁴ คำให้สัมภาษณ์ของฌ็องรัฐิตา มีวังปลา (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2565)

⁸⁵ “ชีวิตของแหวน ฌ็องรัฐิตา จากพยาบาลอาสา สู่วัยรุ่นเหตุการณ 6 ศพวัดปทุมฯ” ใน *Facebook The Matter*, เผยแพร่เมื่อ 15 ธันวาคม 2563, <https://www.facebook.com/thematterco/videos/ชีวิตของแหวน-รัฐิตา-จากพยาบาลอาสา-สู่วัยรุ่นเหตุการณ-6-ศพวัดปทุมฯ/> 149799983200420/?locale=th_TH, เข้าถึงเมื่อ 20 กรกฎาคม 2566.

หลังจากเธอใช้เวลาอยู่บนรถกว่า 30 นาที ณีฐธิดาเล่าว่าเธอก็ถูกพาไปยังห้องควบคุมตัว ที่มีลักษณะ “เป็นห้องสี่เหลี่ยม มีเตียงนอนสองเตียง มีพัดลมและกล้องวงจรปิด แต่ประตูหน้าต่างไม่ถูกล็อกปิดทึบ ไม่เห็น แสงเดือนแสงตะวัน ไม่มีนาฬิกาบอกเวลา และไฟนีออนในห้องถูกเปิดทิ้งไว้ตลอด 24 ชั่วโมง ไม่มีห้องน้ำในตัว ทำให้ทุกครั้งที่เธอจะเข้าห้องน้ำ ต้องเคาะเรียกเจ้าหน้าที่และจะถูกเจ้าหน้าที่ที่ใส่หมวกไหมพรมเข้ามาปิดตา ทุกครั้งที่ต้องออกจากห้องควบคุมตัว และเจ้าหน้าที่ก็ใช้ห้องเดียวกันนี้ในการซักถามเธอด้วย”⁸⁶

“ผู้ชายน่าจะ 4-5 คนเดินเข้ามา มานั่งข้าง ๆ ประกบเรา พูดเป็นคำถามนำ และมีงต้องรู้ ต้อง ให้ข้อมูลเท่าที่อยากจะรู้แต่มีงไม่มีสิทธิรู้ว่ากูเป็นใคร ไม่มีใครกล้าเปิดตาให้เราดูหน้าตาของ พวกเขาเลย เขาใช้ผ้าขาวดิบปิดแน่นมากจนจมูกที่เราทำมามันเปื้อยมองไม่เห็นอะไรเลย ได้ยิน เสียงไม่ชัด...ทุกคำถามจะเป็นคำถามที่ถามนำและคำถามบังคับ และมีงต้องรู้ ต้องตอบ ถ้ามีงไม่ ตอบ มีงไม่รู้ ครอบคร้วมีง ลูกหลานมีง ญาติโกโหติกา โคตรพ่อโคตรแม่มีงให้ระวัง กูใช้คำสั่ง คสช. กฎอัยการศึก กูจะทำอะไรก็ได้...”⁸⁷

ณีฐธิดาเล่าต่อไปอีกว่า ระหว่างการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ นอกจากเธอจะถูกปิดตาเอาไว้อย่างแน่นอน

หนาแล้ว เธอยังถูกข่มขู่และทำร้ายอีกด้วย

“ไม่ใช่การตบแบบเอาเป็นเอาตาย แต่มันเป็นการตีที่ไหล่ ให้รู้ว่านี่เป็นด้ามปืนนะ นี่คือมีอ นะ เอาปืนมาตบที่คอ...เขาขู่จะทำร้ายครอบคร้ว จะทำร้ายเพื่อนสนิท ผู้หลักผู้ใหญ่ ถ้าเรา ไม่ให้ความร่วมมือ บุคคลที่อยู่ในโทรศัพท์เขาจะให้เดือดร้อนให้หมด จะยึดคดีให้หมด ภายใตักฎอัยการศึก ครอบคร้วลูกเต้าจะโดนหมด โดยเราจะมีสิทธิได้เห็นหรือไม่เห็นหน้า เห็นศพก็ได้ เขาไม่รับประกัน”⁸⁸

⁸⁶ เฟิ่งอ้วง.

⁸⁷ เฟิ่งอ้วง.

⁸⁸ เฟิ่งอ้วง.

เหล่านี้เป็นคำบอกเล่าถึงประสบการณ์การกดขี่ปราบปรามโดยรัฐในรูปแบบของการข่มขู่คุกคามที่เกิดขึ้นกับบรรดาผู้ให้ข้อมูลในโครงการวิจัยนี้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น น่าสนใจว่าแม้ว่าประสบการณ์เหล่านี้จำนวนไม่น้อยจะเป็นการกดขี่ปราบปรามที่คุกคามต่อความปลอดภัยในร่างกาย กระทั่งอาจหมายถึงเอาถึงชีวิต ซึ่งสามารถจัดเป็นความรุนแรงทางกายภาพ (Physical violence) ไม่แตกต่างหรือกระทั่งอาจรุนแรงกว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากการสลายการชุมนุมทางการเมือง ทว่าธรรมชาติของการกดขี่ปราบปรามในรูปแบบของการข่มขู่คุกคามเหล่านี้มักจะเกิดขึ้นในที่โรหฐานหรือพื้นที่อันปิดบังซ่อนเร้น ทำให้ห่างไกลจากความรับรู้ของสาธารณชนทั่วไป และดังนั้นจึงมักไม่ก่อให้เกิดความย้อนแย้งของการกดขี่ปราบปราม (Paradox of repression) หรือผลสะท้อนกลับในเชิงลบ (Backfire) ในหมู่สาธารณชนทั่วไป อย่างไรก็ตาม คำให้สัมภาษณ์ของบรรดาผู้ให้ข้อมูลในโครงการวิจัยนี้สะท้อนว่าความย้อนแย้งของการกดขี่ปราบปราม (Paradox of repression) ยังคงเกิดขึ้นต่อ “เหยื่อ” ของการกดขี่ปราบปรามในรูปแบบของการข่มขู่คุกคามเหล่านี้โดยตรง นั่นคือ การข่มขู่คุกคามที่รัฐมุ่งหวังจะก่อให้เกิดความรู้สึกหวาดกลัวในหมู่ผู้เห็นต่างจนต้องล้มเลิกความพยายามที่จะต่อต้านรัฐไปนั้น กลับทำให้เหยื่อของการข่มขู่คุกคามเหล่านี้ยิ่งมีความมุ่งมั่นในการต่อต้านท้าทายรัฐมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น ผู้ปฏิบัติงานในขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย (Staff) ที่ถูกเจ้าหน้าที่นอกเครื่องแบบมาติดตามตัวที่บ้านพักอยู่เป็นประจำ ให้สัมภาษณ์ถึงความรู้สึกของเธอต่อเรื่องนี้ว่า

“เรารู้สึกว่าสิ่งที่รัฐทำ มันเป็นปฏิกิริยาของเขาที่คาดหวังได้อยู่แล้ว คือเราออกไปต่อต้านเขา เขาก็ต้องมีปฏิกิริยาตอบกลับมา เราก็เลยไม่ได้กลัวถึงขนาดนั้น แต่ก็รู้สึกแปลก ๆ เพราะนี่มันเป็น private property คือเป็นบ้านของเรา แต่มีไอ้หนุ่มหน้าไหนไม่รู้มาหาถึงหน้าประตูบ้าน...แล้วมันก็เป็นนิสัยส่วนตัวของเราที่เป็นคนชอบเอาชนะอยู่แล้วด้วย คือเรา

ออกมาถึงตรงนี้แล้ว เราไม่รู้จะหันหลังกลับไปใช้ชีวิตแบบเดิมได้อย่างไร ที่แบบตื่นมาไปเรียนหนังสือแล้วก็กลับไปอยู่บ้าน คือไม่รู้แล้วว่าชีวิตอย่างนั้นเป็นยังไง”⁸⁹

ปิยรัฐ จงเทพ หรือโตโต้ อดีตแกนนำกลุ่มวีโว่ ก็ดูจะตกผลึกกับประสบการณ์การถูกข่มขู่คุกคามของเขาด้วยความคิดที่ไม่แตกต่างออกไปมากนัก

“ผมไม่ได้รู้สึกกลัวหรือหวั่นเกรงต่ออำนาจของคนพวกนี้ละ ผมเป็นคนประเภทที่ยิ่งเกลียดก็ยิ่งแค้น ผมยอมรับเลยว่าผมเป็นคนเจ้าคิดเจ้าแค้นมากๆ ถ้าเป็นมิตรกับผม ผมรักใจหายเลย แต่เมื่อไหร่ที่คุณเลือกจะเป็นศัตรูกับผม ก็ตายกันไปข้างนึง ผมยอมแลกเนื้อเถื่อนหนังตัวเองเพื่อจะเอาชนะคุณให้ได้”⁹⁰

แม้จะให้สัมภาษณ์ในประเด็นนี้ไว้อย่างเผ็ดร้อน หากปิยรัฐก็ให้ความเห็นว่าเขาไม่เชื่อในการใช้ความรุนแรงเพื่อเอาชนะทางการเมืองแต่อย่างใด

“ผมคิดว่าที่ผมยังอยู่รอดปลอดภัยดี เพราะผมยังไม่ได้ล้ำเส้นที่ทำให้เขาพร้อมที่จะปลิดชีพ หรือว่าพร้อมที่จะใช้มาตรการเด็ดขาดกับผม ผมไม่เียงพอที่จะจับอาวุธสู้กับรัฐหรอก และผมก็บอกน้อง ๆ ทุกคนอยู่เสมอว่าเมื่อไหร่ที่คุณจับอาวุธ คุณก็แพ้ทันที เพราะคุณไม่มีปัญญาจะสู้กับรัฐด้วยอาวุธได้อย่างแน่นอน”⁹¹

⁸⁹ คำให้สัมภาษณ์ของผู้ปฏิบัติงานในขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย (Staff) เพศหญิง อายุ 20 ปี (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2565)

⁹⁰ คำให้สัมภาษณ์ของปิยรัฐ จงเทพ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2565)

⁹¹ เฟิ่งอ้วง.

ส่วนณัฐธิดานั่นอธิบายว่าแม้จะเคยผ่านประสบการณ์การถูกข่มขู่คุกคามมามากมาย เธอยังคงเลือกที่จะทำงานเป็นพยาบาลอาสาในกิจกรรมเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยในห้วงปี 2563-2564 เพราะเป็นห่วงความปลอดภัยของเด็กและเยาวชน รวมทั้งอยากเห็นความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคมนี้

“เรามองว่าเด็ก ๆ ควรจะได้รับการปกป้องดูแล ทุกครั้งที่เราออกหน่วยฯ ก็จะไปคอยตรวจสอบให้หน่อย ๆ ด้วยว่าจุดไหนที่มันอันตราย...เด็ก ๆ ที่เขามาเป็นหน่วยแพทย์อาสาในมือก็ยังมือใหม่ มันทำให้เราเกิดความวิตกกังวล ไม่อยากให้ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย เพราะการชุมนุมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเรือน จะต้องไม่มีใครถูกยิงตายกลางเมืองอีก...เราเองที่ไม่เคยได้รับความเป็นธรรมใด ๆ เลย เวลาได้ฟังคำพูดของเด็ก ๆ แล้วรู้สึกมันตอบโจทย์ที่มันคาใจเรา มันเป็นเรื่องที่คนเสื้อแดงอยากพูดออกมา แต่เขากลับกรองคำพูดไม่เป็น แต่เด็ก ๆ เหล่านี้เขามีความรู้ สามารถนำเสนอให้คนในสังคมรับรู้ได้...ถ้าเราไม่ปกป้องคนแบบนี้ เราจะไปปกป้องคนแบบไหน ถ้าเราไม่ร่วมสู้กับน้อง ๆ เหล่านี้ เราจะไปร่วมสู้กับใคร แล้วถ้าเราไม่สู้วันนี้ เราจะไปสู้วันไหน...ตราบใดที่เรายังสู้ เราจะไม่เคยแพ้”⁹²

นอกจากความย้อนแย้งของการกดขี่ปราบปราม (Paradox of repression) ที่เกิดขึ้นกับบรรดานักกิจกรรมผู้ตกเป็น “เหยื่อ” ของการข่มขู่คุกคามโดยตรงแล้ว การกดขี่ปราบปรามในรูปแบบของการข่มขู่คุกคามนั้นยังอาจก่อให้เกิดความย้อนแย้งของการกดขี่ปราบปรามกับสมาชิกในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการข่มขู่คุกคามอีกด้วย ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดในกรณีนี้ อาจได้แก่ สมาชิกครอบครัวของแกนนำในขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องเพื่อประชาธิปไตยคนหนึ่ง

“ตอนแรกเราไม่ค่อยเห็นด้วยที่พี่ออกมาเคลื่อนไหว แต่เรารู้สึกโกรธตอนที่พี่ต้องติดคุก รู้สึกว่าเขาไม่ได้ทำผิดอะไร ไม่ใช่อาชญากร แต่ถูกกลั่นแกล้ง และมันไม่

⁹² คำให้สัมภาษณ์ของณัฐธิดา มีวังปลา (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2565)

ยุติธรรมเลย มันทำให้เรายังอยากทำอะไรให้ได้มากกว่านี้ พอเข้ามาหาวิทยาลัย เราก็เลยเริ่มเคลื่อนไหวกับเพื่อน ๆ พี่ ๆ ที่มหาวิทยาลัยเสียเลย”⁹³

กล่าวโดยสรุปคือ แม้ว่าการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐในรูปแบบของการข่มขู่คุกคามที่เป้าหมายหรือเหยื่อถูกคุกคามต่อความปลอดภัยในร่างกายและชีวิต จะสามารถถูกจัดประเภทเป็นความรุนแรงทางกายภาพ (Physical violence) ได้ แต่ด้วยธรรมชาติของการข่มขู่คุกคามที่มักจะกระทำในพื้นที่ปิดบังซ่อนเร้น ทำให้ไม่ค่อยเป็นที่รับรู้ของสาธารณชนและดังนั้นจึงก่อให้เกิดความย้อนแย้งของการกดขี่ปราบปราม (Paradox of repression) กับสาธารณชนในวงจำกัด อย่างไรก็ตาม คำให้สัมภาษณ์ของบรรดานักกิจกรรมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเคลื่อนไหวทางการเมืองสะท้อนว่าการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐในรูปแบบของการข่มขู่คุกคามสามารถก่อให้เกิดความย้อนแย้งของการกดขี่ปราบปรามขึ้นในบรรดาคนที่ตกเป็นเหยื่อของการข่มขู่คุกคามตลอดจนสมาชิกครอบครัวหรือคนใกล้ชิดของผู้ตกเป็นเหยื่อของการข่มขู่คุกคามได้

⁹³ คำให้สัมภาษณ์ของสมาชิกในครอบครัวของแกนนำในขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องเพื่อประชาธิปไตย เพศหญิง อายุ 21 ปี (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2565)

บทที่ 6 “การกตขี่ปราบปรามอย่างชาญฉลาด” ผ่าน “นิติสงคราม”

หากปี 2563 ถือเป็นปีแห่งจุดเริ่มต้นการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยระลอกใหม่ภายใต้การนำของนักศึกษาและเยาวชน ปี 2564 ก็อาจเรียกได้ว่าเป็นปีแห่ง “การโต้กลับของอำนาจรัฐ” ด้วยการกตขี่และปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมและผู้แสดงออกทางการเมืองในมิติของการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ซึ่งปรากฏให้เห็นทั้งในรูปแบบของการจับกุมคุมขังแกนนำของขบวนการเคลื่อนไหว ตลอดจนการกล่าวหาและดำเนินคดีกับประชาชนผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองและ/หรือแสดงออกทางการเมือง ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนถึงกับตั้งข้อสังเกตว่า ในปี 2564 มีการดำเนินคดีต่อผู้ชุมนุมและผู้แสดงออกทางการเมือง “เกิดขึ้นในวงกว้างและในปริมาณที่เข้มข้นอย่างไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองไทย”⁹⁴

พัฒนาการดังกล่าวนี้สอดคล้องกับข้อสังเกตทางวิชาการทั้งของ Erica Chenoweth รวมทั้ง Lester R. Kurtz และ Lee A. Smithey อย่างน่าสนใจ ในทางหนึ่ง Erica Chenoweth มีข้อสังเกตว่าเหตุที่บรรดาขบวนการประชาชนร่วมสมัยที่ไม่ใช้ความรุนแรงมีอัตรา “ความสำเร็จ” ลดน้อยลงเป็นเพราะรัฐบาลต่าง ๆ เรียนรู้ที่จะปรับตัวกับการต่อสู้ด้วยสันติวิธีของขบวนการประชาชนมากขึ้น โดยพัฒนามาตรการในการกตขี่และปราบปรามขบวนการสันติวิธีให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น⁹⁵ ในอีกทางหนึ่ง Lester R. Kurtz และ Lee A. Smithey ตั้งข้อสังเกตว่ารัฐบาลร่วมสมัยจำนวนมากมีแนวโน้มที่จะใช้กลุ่มวิธีการกตขี่และปราบปรามที่พวก

⁹⁴ “2564 ปีแห่งนิติสงคราม: ผู้ถูกดำเนินคดีทางการเมืองเพิ่มขึ้น 1,513 ราย เฉลี่ยทุกวัน มีผู้กล่าวหาทารุณใหม่ 4 คน” ใน ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, <https://tlhr2014.com/archives/39243>, ตีพิมพ์เมื่อ 28 ธันวาคม 2564, เข้าถึงเมื่อ 10 พฤษภาคม 2566”

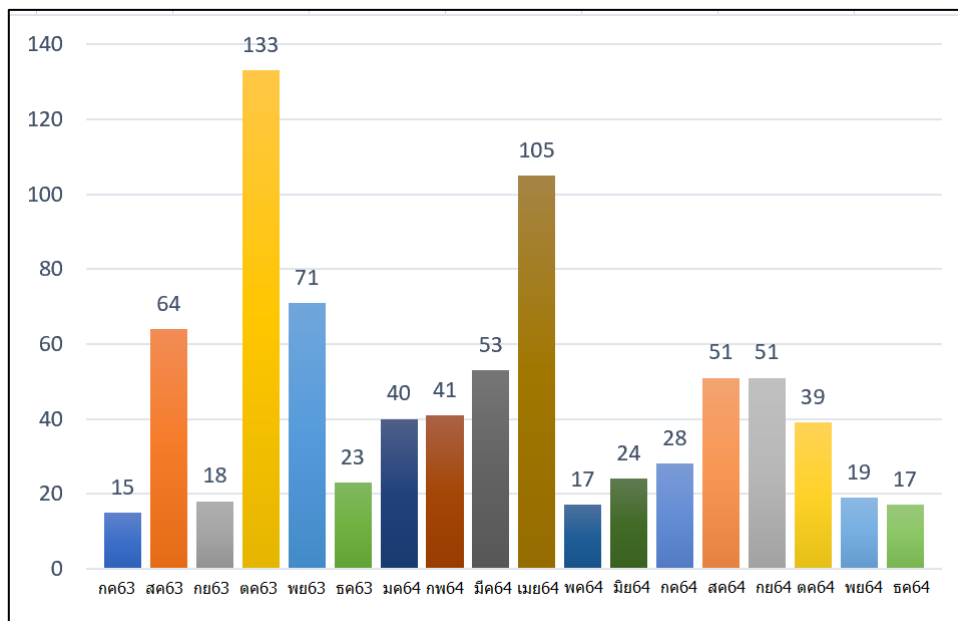
⁹⁵ *Ibid.*, 76.

เขาเรียกว่า “การกดขี่ปราบปรามอย่างชาญฉลาด” (Smart repression) กันมากขึ้น อันหมายถึงกลุ่มวิธีการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐที่มีรูปแบบซ่อนเร้น (Latent repression) และมัก “ยอมรับได้ทางการเมือง” (Politically acceptable)⁹⁶ ทั้งนี้ เพื่อมุ่งลดทอนความย้อนแย้งของการกดขี่และปราบปราม (Paradox of repression) หรือผลสะท้อนกลับที่ไม่พึงปรารถนา (Backfire) ซึ่งมักเกิดขึ้นจากการกดขี่และปราบปรามด้วยความรุนแรงทางกายภาพซึ่งสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนนั่นเอง

ไม่ว่ารัฐบาลไทยจะตระหนักถึงและ/หรือเห็นด้วยกับข้อถกเถียงดังกล่าวของ Kurtz และ Smithey รวมทั้ง Chenoweth หรือไม่ หากเป็นที่น่าสังเกตว่าการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐไทยในรูปแบบการใช้ความรุนแรงสลายการชุมนุมนั้นเริ่มปรากฏให้เห็นลดน้อยลงนับตั้งแต่ต้นปี 2564 เป็นต้นมา ขณะที่การกดขี่ปราบปรามโดยรัฐในรูปแบบซ่อนเร้น (Latent repression) ผ่านการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม หรือที่หลายคนเรียกอย่างเฉพาะเจาะจงว่า “นิติสงคราม” มีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงเวลาเดียวกัน⁹⁷

⁹⁶ *The Paradox of Repression and Nonviolent Movements*, 185.

⁹⁷ *There's Always Spring เมื่อถึงเวลาดอกไม้จะบาน* (กรุงเทพฯ: Mob Data Thailand, 2565), 61.

แผนภาพที่ 5: จำนวนครั้งการประชุมทางการเมือง (18 กรกฎาคม 2563 – 31 ธันวาคม 2564)⁹⁸

จากแผนภาพที่ 5 จะเห็นได้ว่าปลายปี 2563 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2563) เป็นช่วงเวลาที่มีการจัดการประชุมทางการเมืองบ่อยครั้งที่สุดมากกว่าช่วงเวลาอื่น ๆ โดยเฉพาะในเดือนตุลาคม 2563 นั้นมีการจัดประชุมทางการเมืองบ่อยครั้งที่สุดในรอบ 2 ปี (พ.ศ.2563-2564) ทว่า น่าสนใจว่าสถิติดังกล่าวก็ควบคู่ไปกับการสลายการชุมนุมด้วยความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่รัฐที่ปรากฏอยู่บ่อยครั้งในช่วงเวลานั้นเช่นกัน อันที่จริง เราอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า การสลายการชุมนุมด้วยความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่รัฐนี้เองที่มีส่วนทำให้มีการจัดประชุมทางการเมือง ทั้งในพื้นที่กรุงเทพและต่างจังหวัดเพิ่มมากขึ้น โดยจากฐานข้อมูลของ Mob Data Thailand พบว่าการประชุมทางการเมืองจำนวนไม่น้อยที่จัดขึ้นแทบจะในทันทีภายหลังการสลายการชุมนุมด้วยความรุนแรงโดย

⁹⁸ ประมวลข้อมูลจาก Mob Data Thailand, <https://www.mobdatathailand.org/>, เข้าถึงเมื่อ 5 พฤษภาคม 2566

เจ้าหน้าที่รัฐนั้น ถูกจัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งประณามและต่อต้านการสลายการชุมนุมด้วยความรุนแรงที่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้นนั่นเอง⁹⁹

อย่างไรก็ตาม เมื่ออย่างเข้าสู่ปี 2564 การชุมนุมทางการเมืองมีสัดส่วนลดน้อยลงเมื่อเทียบกับปี 2563 ยกเว้นในเดือนเมษายน 2564 ที่ปรากฏว่ามีการชุมนุมทางการเมืองบ่อยครั้งอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ จากฐานข้อมูลของ Mob Data Thailand พบว่า การชุมนุมส่วนใหญ่ในช่วงเมษายน-มิถุนายน 2564 เป็นการรวมตัวของประชาชนในรูปแบบ “ยืน หยุด ชั่ง”¹⁰⁰ ซึ่งเป็นกิจกรรมการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกวันหรือทุกสัปดาห์ และมักเกิดขึ้นพร้อมกันทั้งในกรุงเทพและหลายจังหวัด เช่น เชียงใหม่ อุบลราชธานี ขอนแก่น เชียงราย เป็นต้น หลังจากนั้น ระหว่างกรกฎาคม-ธันวาคม 2564 มีการปรับยุทธวิธีการชุมนุมทางการเมืองไปอีกครั้ง ในทางหนึ่ง การชุมนุมในรูปแบบที่เรียกกันว่า “คาร์ม็อบ” (Car Mob) เริ่มเป็นที่แพร่หลายมากขึ้น ด้วยหวังจะลดความเสี่ยงด้านสาธารณสุขจากการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ที่ทำให้

⁹⁹ ดูตัวอย่าง การชุมนุม “คณะราษฎร: ประณามการสลายการชุมนุมคณะราษฎรอีสาน” เมื่อ 13 ตุลาคม 2563 ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1617501196247/>, เข้าถึงเมื่อ 10 พฤษภาคม 2566; และ “#ม็อบ17ตุลา: เชียงใหม่” เมื่อ 17 ตุลาคม 2563 ใน *Mob Data Thailand*, <https://www.mobdatathailand.org/case-file/1605369821710/>, เข้าถึงเมื่อ 10 พฤษภาคม 2566.

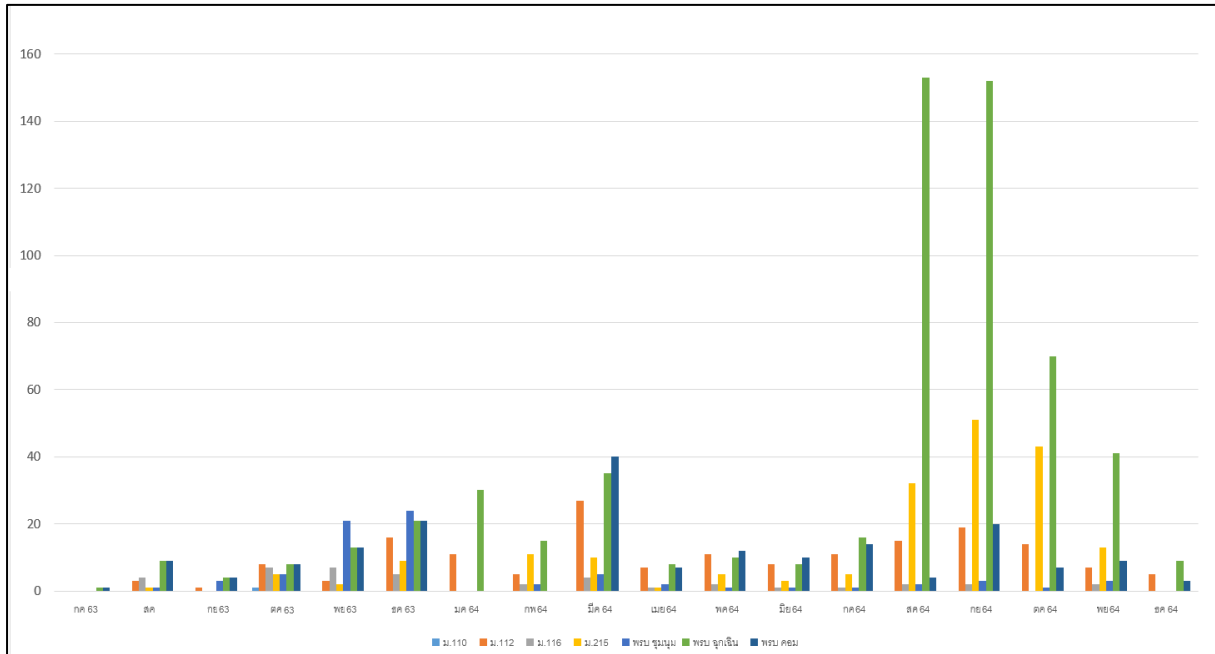
¹⁰⁰ ในช่วง พ.ศ.2563-2564 กิจกรรม “ยืน หยุด ชั่ง” จัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2564 ที่ศาลฎีกา ด้วยการยืนนิ่งเป็นเวลา 112 นาที เพื่อเรียกร้องสิทธิให้กับนักกิจกรรมทางการเมืองที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ ทั้งที่ศาลยังไม่มีคำตัดสินว่ามีความผิด อย่างไรก็ตาม กิจกรรม “ยืน หยุด ชั่ง” มีมาก่อน พ.ศ.2564 โดยเกิดขึ้นครั้งแรกหลังรัฐประหารในปี พ.ศ. 2558-2559 ที่มีคนถูกจับไปคุมขังโดยไม่ได้สิทธิประกันตัว “ตอนนั้นมีทนายอานนท์และเพื่อนๆ ชักชวนกันไป 4-5 คนเอง เราพากันไปยืนเฉย ๆ เพื่อเรียกร้องให้นักกิจกรรมที่ถูกคุมขังในช่วงนั้น” ดู คำให้สัมภาษณ์ของพันธ์ศักดิ์ ศรีเทพ สมาชิกของพลเมืองได้กลับใน “รู้จัก “ยืน หยุด ชั่ง” ปฏิบัติการยืนหยุด ทวงคืนสิทธิประกันตัวนักกิจกรรม ผ่านปากคำมวลชน 4 ภูมิภาค” ใน *ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน*, <https://tlhr2014.com/archives/46539>, ตีพิมพ์เมื่อ 26 กรกฎาคม 2565, เข้าถึงเมื่อ 5 พฤษภาคม 2566.

ผู้คนไม่กล้าเสี่ยงที่จะออกมาชุมนุมและรวมตัวในพื้นที่แออัด โดยการชุมนุมแบบคาร์ม็อบจัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ 3 กรกฎาคม 2564 ด้วยการริเริ่มของสมบัติ บุญงามอนงค์ หรือ บ.ก.ลายจุด ในเวลาต่อมา มีการจัดกิจกรรมคาร์ม็อบในอีกหลายจังหวัด อาทิ ลำปาง ภูเก็ต และตาก เป็นต้น¹⁰¹ ในอีกทางหนึ่ง นับตั้งแต่สิงหาคม 2564 เริ่มมีการปรากฏตัวของกลุ่มมวลชนอิสระที่มักมารวมตัวกันบริเวณสามเหลี่ยมดินแดงและเรียกตนเองว่า “กลุ่มทะลุแก๊ส” โดยเป็นการชุมนุมที่มีรูปแบบการแสดงออกที่แตกต่างออกไปจาก “การชุมนุมกระแสหลัก” อย่างชัดเจน ทั้งไม่ปรากฏชื่อแกนนำผู้จัดงานอย่างเป็นทางการ ตลอดจนมีการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อเผชิญหน้าและโต้ตอบกับเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งหนังสติ๊ก ลูกแก้ว พลุยักษ์และปะทัด¹⁰² ด้วยมวลชนเหล่านี้เชื่อว่า “การเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์และแนวสันติวิธีแบบเดิมไม่ได้ผล แม้จะทำให้ผู้ใหญ่ได้ยินปัญหาของพวกเขา แต่ก็ไม่มากพอที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง” ได้¹⁰³

¹⁰¹ “คุมม็อบหรือคุมโรค? – ตัวอย่างคดีชุมนุมฝ่าฝืน พรก. ฉุกเฉินฯ ที่ห่างไกลจากการแพร่โรค” ใน *iLaw*, <https://freedom.ilaw.or.th/node/1040>, ตีพิมพ์เมื่อ 11 มีนาคม 2565, เข้าถึงเมื่อ 15 พฤษภาคม 2566.

¹⁰² “1 ปี ‘ทะลุแก๊ส’ ประกายไฟที่มอดลง หากชีวิตยังต้องเดินต่อไป” ใน *The Matter*, <https://thematter.co/social/1-year-later-talugas-dindaeng-protester/183288>, ตีพิมพ์เมื่อ 19 สิงหาคม 2565, เข้าถึงเมื่อ 1 พฤษภาคม 2566; และ กนก รัตน์ เลิศชูสกุล และธนาพงศ์ เกิงไพบูลย์, รายงานเบื้องต้นโครงการวิจัย การก่อตัว พัฒนาการและพลวัตการชุมนุมบริเวณแยกดินแดง ช่วงเดือนสิงหาคม-ตุลาคม 2564, <https://ilaw.or.th/sites/default/files/Preliminary-report-Kanokrat-25102021.pdf>, เข้าถึงเมื่อ 1 พฤษภาคม 2566, หน้า 47.

¹⁰³ รายงานเบื้องต้นโครงการวิจัย การก่อตัว พัฒนาการและพลวัตการชุมนุมบริเวณแยกดินแดง ช่วงเดือนสิงหาคม-ตุลาคม 2564, หน้า 8.

แผนภาพที่ 6: จำนวนคดีความทางการเมือง (กรกฎาคม 2563 –ธันวาคม 2564)¹⁰⁴

อย่างไรก็ตาม โดยภาพรวมแล้ว จำนวนครั้งการชุมนุมทางการเมืองก็มีแนวโน้มลดน้อยลงนับตั้งแต่ต้นปี 2564 เป็นต้นมา และสวนทางกับคดีความทางการเมืองที่เพิ่มจำนวนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาไล่เลี่ยกัน (แผนภาพที่ 6) การใช้ข้อกฎหมายที่รุนแรงอย่างกว้างขวางเพื่อกดขี่ปราบปรามกลุ่มผู้เห็นต่างทางการเมือง เช่นนี้ ถูกบรรดานักกฎหมายพากันให้คำจำกัดความว่าเป็น “นิติสงคราม” เพื่อสื่อถึง “การมุ่งกำจัดศัตรูหรือฝ่ายตรงข้ามที่ต่อต้านรัฐหรือรัฐบาลโดยใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือ” แนวคิดเรื่อง “นิติสงคราม” นี้ มีที่มาจากคำภาษาอังกฤษ Lawfare ซึ่งล้อมาจากคำว่า Warfare ที่แปลว่าการสงคราม นั่นคือ

¹⁰⁴ ประมวลจากข้อมูลที่ได้รับจากศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในช่วงแรกศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนไม่ได้แยกเก็บสถิติจำนวนคดีความทางการเมืองแยกเป็นรายเดือน ทำให้ข้อมูลจำนวนคดีความในช่วงกรกฎาคม 2563 – มกราคม 2564 อาจมีความคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง

แทนที่รัฐจะใช้อาวุธยุทธโศปกรณ์หรือความรุนแรงทางกายภาพที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนเข้าทำสงครามกับประชาชนผู้เห็นต่าง ก็เปลี่ยนมาใช้กฎหมายเพื่อทำสงครามกับประชาชนเสียแทน¹⁰⁵

จากการติดตามของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนพบว่า นับตั้งแต่การชุมนุมของ “เยาวชนปลดแอก” ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเมื่อ 18 กรกฎาคม 2563 จนถึง 31 ธันวาคม 2564 มีประชาชนถูกดำเนินคดีจากการชุมนุมและการแสดงออกทางการเมืองไปแล้วไม่น้อยกว่า 1,751 คน ใน 985 คดี¹⁰⁶ ในจำนวนนี้เป็นเยาวชนที่อายุต่ำกว่า 18 ปี ถูกดำเนินคดีกว่า 272 คน¹⁰⁷ โดยเด็กอายุต่ำที่สุดที่พบว่าถูกดำเนินคดีมีอายุเพียง 12 ปีเท่านั้น¹⁰⁸ ทั้งนี้ เฉพาะในปี 2564 มีจำนวนผู้ถูกดำเนินคดีทางการเมืองรายใหม่เพิ่มขึ้นจากช่วงปลายปี 2563 อย่างน้อย 1,513 ราย ใน 835 คดี หรือคิดเป็นจำนวนคดีความที่เพิ่มขึ้นกว่า 7 เท่า เมื่อเทียบกับช่วงครึ่งปีหลังของปี 2563 อีกนัยหนึ่ง ในปี 2564 มีผู้ถูกดำเนินคดีทางการเมืองรายใหม่เพิ่มขึ้นวันละไม่น้อยกว่า 4 คน จากปีก่อนหน้า โดยมีสถานีตำรวจอย่างน้อย 2-3 แห่งที่ต้องรับมือกับการกล่าวหาดำเนินคดีทางการเมืองต่อประชาชนในแต่ละวัน¹⁰⁹

¹⁰⁵ “เมื่อรัฐก่อ “นิติสงคราม” กับประชาชน เราจะหยุดยั้งมันได้อย่างไร?” ใน *คณะก้าวหน้า*, <https://progressivemovement.in.th/article/4272/>, เมื่อ 16 พฤษภาคม 2564, เข้าถึงเมื่อ 15 พฤษภาคม 2566.

¹⁰⁶ “2565 ปีแห่งการต่อสู้คดีในศาล: คดีการเมืองกว่า 875 คดียังไม่สิ้นสุด” ใน *ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน*, 29 ธันวาคม 2565, <https://tlhr2014.com/archives/51919>, ตีพิมพ์เมื่อ 29 ธันวาคม 2565, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

¹⁰⁷ “ธันวาคม 2564: สรุปรายชื่อผู้ถูกดำเนินคดีการเมืองใกล้ถึง 1,000 คดี จำนวนอย่างน้อย 1,751 คน” ใน *ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน*, <https://tlhr2014.com/archives/39482>, ตีพิมพ์เมื่อ 11 มกราคม 2565, เข้าถึงเมื่อ 22 เมษายน 2566.

¹⁰⁸ สถิติระหว่างวันที่ 18 กรกฎาคม 2563 ถึง 15 กันยายน 2565 ดู “ศูนย์ทนายฯ: วันเยาวชนแห่งชาติ มี ‘เด็ก’ ที่ถูกดำเนินคดีทางการเมืองมากแค่ไหน” ใน *ประชาไท*, <https://prachatai.com/journal/2022/09/100614>, ตีพิมพ์เมื่อ 20 กันยายน 2565, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2566.

¹⁰⁹ เพ็ญอ้อ.

แผนภาพที่ 7: จำนวนคดีความทางการเมืองเมืองสะสม (กรกฎาคม 2563 – ธันวาคม 2564)¹¹⁰

จากแผนภาพข้างต้นนี้ (แผนภาพที่ 7) จะเห็นได้ว่าในรอบ 2 ปี ระหว่าง พ.ศ.2563-2564 คดีความที่ถูกนำมาใช้ดำเนินคดีกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองมากที่สุด ได้แก่ (1) คดีว่าด้วยการฝ่าฝืน พ.ร.บ. จุกฉิมฯ (มีผู้ถูกดำเนินคดีจำนวน 1,415 คน ใน 603 คดี) รองลงมาคือ (2) คดีความตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 (มีผู้ถูกดำเนินคดีจำนวน 166 คน ใน 171 คดี) ตลอดจน (3) คดีฐานยุยงปลุกปั่นหรือประมวลกฎหมายอาญามาตรา 116 (มีผู้ถูกดำเนินคดีจำนวน 115 คน ใน 37 คดี) และ (4) พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ฯ จากการโพสต์ข้อความต่าง ๆ ในโซเชียลมีเดีย (มีผู้ถูกดำเนินคดีจำนวน 112 คน ใน 126 คดี)¹¹¹

¹¹⁰ “ธันวาคม 2564: สรุปยอดผู้ถูกดำเนินคดีการเมืองใกล้ถึง 1,000 คดี จำนวนอย่างน้อย 1,751 คน”

¹¹¹ “คดีการเมืองพุ่งสูงสุดในประวัติศาสตร์” ใน *เฟซบุ๊ก iLaw*,

ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ซึ่งมีผลบังคับใช้ทั่วประเทศ มาตั้งแต่ 26 มีนาคม 2563 ระบุ “ห้ามมิให้มีการชุมนุม การทำกิจกรรมหรือการมั่วสุมกัน ณ ที่ใด ๆ ในสถานที่ แออัดหรือกระทำการดังกล่าวอันเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย” และกำหนดโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนเป็นการจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ¹¹² ส่วนประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 116 มีใจความสำคัญที่กำหนดให้ใครก็ตามที่ “บอก เขียนหรือทำวิธีการอื่น ๆ เพื่อให้กฎหมายเปลี่ยนแปลง ชัดขึ้น อำนาจอรัฐ หรือทำให้คนจำนวนมากทำผิดกฎหมาย” จะต้องระวางโทษจำคุกสูงถึง 7 ปี¹¹³ กฎหมายอีกหมวดหมู่หนึ่งที่ถูกนำมาใช้ดำเนินคดีกับกลุ่มผู้ชุมนุมทางการเมืองอย่างแพร่หลายในช่วงปี 2563-2564 ได้แก่ พรบ.คอมพิวเตอร์ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 24 พฤษภาคม 2560 เป็นต้นมา กำหนดให้ผู้ที่นำเข้าสู่ระบบ คอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลอันเป็นเท็จ อันก่อให้เกิด “เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร” และ/หรือ “ก่อให้เกิดความตระหนกแก่ประชาชน” จะต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ¹¹⁴ ทว่า กฎหมายที่ถูกนำมาใช้เป็น “อาวุธทางการเมือง” เพื่อมุ่งจัดการกับกลุ่มเคลื่อนไหว

https://www.facebook.com/iLawClub/photos/a.10150540436460551/10166798620140551/?type=3&source=57&locale=hi_IN&paipv=0&eav=AfaMzyw6jbjh1e9dbXfckpsOZWrt5w7L9kfY22SfVmmGjlg00c_wCchOhol3l8Nyls&_rdr, ตีพิมพ์เมื่อ 30 กรกฎาคม 2565, เข้าถึงเมื่อ 5 พฤษภาคม 2566.

¹¹² “ไล่เรียง ข้อกำหนด “ห้ามชุมนุม” ตาม พรก.ฉุกเฉินฯ” ใน *iLaw*, <https://ilaw.or.th/node/6101>, ตีพิมพ์เมื่อ 13 มีนาคม 2565, เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2566.

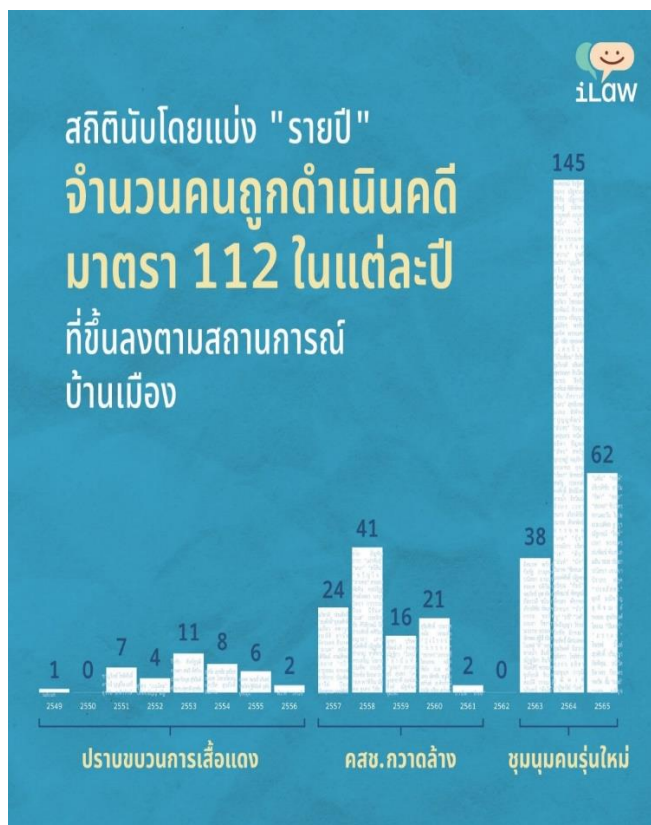
¹¹³ “ทำความเข้าใจจักรประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 116 หลังแกนนำมือปลัดแอกโดนตั้งข้อหา” ใน *MGR Online*, <https://mgronline.com/onlinesection/detail/963000008533Z>, ตีพิมพ์เมื่อ 20 สิงหาคม 2563, เข้าถึงเมื่อ 10 พฤษภาคม 2566.

¹¹⁴ “พรบ.คอมพิวเตอร์ฯ 2560: กฎหมายใหม่แต่ยังถูกใช้ปิดปากเหมือนเดิม” ใน *iLaw*, <https://ilaw.or.th/node/4901>, ตีพิมพ์เมื่อ 15 สิงหาคม 2561, เข้าถึงเมื่อ 2 พฤษภาคม 2566.

ต่อต้านรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่รุนแรงและมีสัดส่วนการบังคับใช้อย่างแพร่หลายที่สุดระหว่างปี 2563-2564 (เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาก่อนหน้านั้น) ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ถึง 15 ปี”¹¹⁵ สาเหตุสำคัญที่ทำให้ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 ค่อย ๆ ถูกนำมาแทนที่ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 116 ในฐานะ “อาวุธทางการเมือง” เนื่องจาก ในทางหนึ่ง ตัวบทกฎหมายนี้เปิดช่องให้ใครเป็นผู้ริเริ่มฟ้องร้องคดีก็ได้ จึงนำมาสู่การฟ้องกลับแก่งกันอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ ในอีกทางหนึ่ง กฎหมายนี้ยังมีอัตราโทษสูง อีกทั้งยังเป็นกฎหมายที่ไม่มีขอบเขตชัดเจน และไม่มีข้อยกเว้นสำหรับการแสดงความคิดเห็นโดยสุจริตหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ จึงทำให้การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองตามปกติในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยกลายเป็นความผิดไปอย่างง่ายดาย¹¹⁶

¹¹⁵ “10 คำถาม-คำตอบน่ารู้เกี่ยวกับมาตรา 112” ใน *iLaw*, <https://freedom.ilaw.or.th/freedom-of-expression-101/OA-112>, ไม่ระบุวันที่ตีพิมพ์, เข้าถึงเมื่อ 30 เมษายน 2566.

¹¹⁶ “มาตรา 112 กับปรากฏการณ์ ‘ความผิดปกติ (ใหม่)’ ในสมัยรัฐบาล พล.อ.ประยุทธ์” ใน *Thairat Online*, <https://plus.thairath.co.th/topic/spark/102798>, ตีพิมพ์เมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2566, เข้าถึงเมื่อ 30 เมษายน 2566.

แผนภาพที่ 8: จำนวนคนที่ถูกดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 รายปี (พ.ศ.2549-2565)¹¹⁷

จะเห็นได้ว่าก่อนการรัฐประหารในปี 2557 ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ยังไม่ถูกนำมาบังคับใช้อย่างแพร่หลายนัก แม้หลังจากรัฐประหาร คือ ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ.2557-2562 จะปรากฏจำนวนผู้ถูกดำเนินคดีตามมาตรานี้เพิ่มสูงขึ้น ทว่า จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้มีการดำเนินคดีมาตรา 112 เพิ่มขึ้นสูงสุดในประวัติศาสตร์การเมืองไทยคือ เมื่อพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ออกแถลงการณ์เมื่อ 19 พฤศจิกายน 2563 โดยระบุว่า “จะดำเนินคดีกับผู้ชุมนุมในทุกมาตรา” จึงเริ่มมีการฟ้องร้องคดีความตามมาตรา 112 เพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจนจวบจนปัจจุบัน นั่นคือ ขณะที่ในปี 2563 มีจำนวนผู้ถูกดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายอาญา

¹¹⁷ “คดี กรรม และนักร้องมือฉมัง: รวมสถิติสุดช็อก 2 ปีของการใช้ “มาตรา 112” ใน iLaw, <https://freedom.ilaw.or.th/node/1133>, ตีพิมพ์เมื่อ 14 พฤศจิกายน 2565, เข้าถึงเมื่อ 1 พฤษภาคม 2566.

มาตรา 112 รวมทั้งสิ้น 38 ราย ในปี 2564 ปรากฏผู้ถูกดำเนินคดีตามมาตรา 112 เพิ่มสูงขึ้นเป็นจำนวนมากถึง 145 ราย¹¹⁸ หรือกว่า 4 เท่าของปีก่อนหน้านั้น

การที่รัฐบาลไทยปรับเปลี่ยนรูปแบบการกดขี่และปราบปรามกลุ่มผู้ต่อต้านรัฐบาล จากการกดขี่และปราบปรามในรูปแบบความรุนแรงทางกายภาพและการสลายการชุมนุมด้วยกำลัง ซึ่งสามารถมองเห็นได้อย่างเด่นชัด (Overt repression) มาเป็นการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม หรือที่หลายคนเรียกว่า “นิติสงคราม” เช่นนี้ สอดคล้องกับที่ Kurtz และ Smithey อภิปรายถึงพลวัตของ “การกดขี่ปราบปรามอย่างชาญฉลาด” (Smart repression) ว่าเป็นกลุ่มวิธีการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐในรูปแบบซ่อนเร้นที่ไม่สามารถมองเห็นได้อย่างเด่นชัด (Latent repression) และเพื่อมุ่งจำกัดหรือลดทอนผลสะท้อนกลับที่ไม่พึงปรารถนา (Backfire) ที่มีเกิดขึ้นจากการกดขี่และปราบปรามในรูปแบบความรุนแรงทางกายภาพที่สามารถมองเห็นได้อย่างเด่นชัดให้น้อยลงนั่นเอง¹¹⁹ นอกจากนี้ Kurtz และ Smithey อธิบายว่าการกดขี่และปราบปรามกลุ่มคนที่ต่อต้านรัฐด้วยกระบวนการทางกฎหมายนั้น เป็นความพยายามอิงแอบกับบรรทัดฐานที่สังคมคุ้นเคยและให้การยอมรับอยู่แต่เดิมแล้ว¹²⁰ ซึ่งในที่นี้ก็คือความมีระเบียบแบบแผน-มีชื่อมีแป้ในบ้านเมือง ความคุ้นเคยและให้การยอมรับในกระบวนการทางกฎหมายดังกล่าวไม่เพียงส่งผลให้ผู้คนในสังคมไม่รู้สึกระคายตะขวงใจว่ารัฐกำลังกดขี่และปราบปรามผู้เห็นต่างจากรัฐอยู่เท่านั้น แต่อาจกระทั่งส่งผลให้ผู้คนจำนวน

¹¹⁸ “คดี กรรม และนักร้องมืออวมัง: รวมสถิติสุดซ็อก 2 ปีของการใช้ “มาตรา 112””

¹¹⁹ *The Paradox of Repression and Nonviolent Movements*, 185.

¹²⁰ *Ibid.*, 186.

หนึ่งมองว่า เป็นเพราะผู้ประท้วงต่อต้านรัฐเหล่านี้ไม่เคารพกฎหมายและก่อความไม่สงบขึ้นในบ้านเมือง¹²¹ และดังนั้นรัฐบาลจึงมีความชอบธรรมและถือเป็นเรื่อง “สมควรแล้ว” ที่จะดำเนินคดีกับคนเหล่านี้ให้ถึงที่สุด

ข้อสังเกตดังกล่าวนี้สอดคล้องอย่างน่าสนใจกับผลการสำรวจความคิดเห็นเรื่อง “การเคลื่อนไหวแนวทางไม่ใช่ความรุนแรงในทัศนะของชาวกรุงเทพมหานคร” โดย รศ.ดร.บุญเลิศ วิเศษปรีชา และ อ.อุเชนทร์ เชียงเสน ที่พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมากถึงร้อยละ 44.2 มองว่าสันติวิธีหมายถึงการประท้วงที่ไม่ผิดกฎหมาย¹²²

นอกจากนี้ “การกดขี่ปราบปรามอย่างชาญฉลาด” (Smart repression) ผ่าน “นิติสงคราม” ยังอาจส่งผลลดทอนความย้อนแย้งของการกดขี่และปราบปราม (Paradox of repression) หรือผลสะท้อนกลับที่ไม่พึงปรารถนา (Backfire) ที่มีต่อรัฐในประชาคมระหว่างประเทศได้อีกด้วย เนื่องจากบรรดารัฐบาลต่างประเทศ และ/หรือองค์กรระหว่างประเทศย่อมระมัดระวังในการวิพากษ์วิจารณ์การบังคับใช้กฎหมายในประเทศใดประเทศหนึ่ง ด้วยไม่ต้องการถูกกล่าวหาว่ากำลังพยายามแทรกแซงกิจการภายในของประเทศนั้น ๆ

การสัมภาษณ์บุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในโครงการวิจัยนี้พบว่า “การกดขี่ปราบปรามอย่างชาญฉลาด” ของรัฐผ่าน “นิติสงคราม” ส่งผลต่อผู้คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการชุมนุมทางการเมืองในช่วงปี 2563-2564 แตกต่างกันไปดังนี้

¹²¹ “เมื่อรัฐก่อ “นิติสงคราม” กับประชาชน เราจะหยุดยั้งมันได้อย่างไร?”

¹²² “สำรวจ ‘สันติวิธี’ หรือ ‘ปฏิบัติการไม่ใช่ความรุนแรง’ ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองผ่านสายตาวงศ์เทพฯ” ใน *Way Magazine*, <https://waymagazine.org/explore-nonviolent-action/>, ตีพิมพ์เมื่อ 29 สิงหาคม 2565, เข้าถึงเมื่อ 10 ธันวาคม 2566.

กลุ่มแรก แม้ว่าสาธารณชนทั่วไปจะรับรู้ถึงความไม่ตรงไปตรงมาและไม่เป็นธรรมในการดำเนินคดีกับกลุ่มผู้ต่อต้านรัฐบาล ทว่าผู้คนจำนวนหนึ่งกลับไม่ได้รู้สึกโกรธอย่างรุนแรง หรือมี “โทสะทางศีลธรรม” (Moral outrage) ในระดับที่จะลุกขึ้นมาแสดงออก ประณามหรือต่อต้านการกดขี่และปราบปรามในรูปแบบนี้ มากเท่ากับที่รู้สึกต่อการสลายการชุมนุมด้วยความรุนแรงโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ดังสะท้อนในคำให้สัมภาษณ์ของของข้าราชการเกษียณท่านหนึ่ง

“ผมติดตามข่าวที่บรรดาแกนนำฯ ถูกดำเนินคดีอยู่บ้าง เห็นว่าเป็นความพยายามยัดคดี และกลั่นแกล้งพวกเด็ก ๆ เสียมากกว่า...แต่ก็ยังไม่มีโอกาสได้ไปร่วม “ยื่น หยุด ชัง” เลยสักครั้ง ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะผมไม่ค่อยได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมนี้เท่าไร มันไม่ค่อยเป็นข่าว ทำให้ไม่รู้ว่าเขาจัดกันที่ไหนและเมื่อไรบ้าง”¹²³

กลุ่มที่สอง ในบรรดาเจ้าหน้าที่รัฐก็ดูจะไม่ได้รู้สึกต่อต้านหรือตั้งคำถามกับการกดขี่และปราบปรามผ่านกระบวนการทางกฎหมายดังกล่าว เช่นที่สะท้อนคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงท่านหนึ่ง

“แน่นอนว่านักกิจกรรมเขามีสิทธิที่จะเคลื่อนไหว แต่ถ้าอันไหนที่ไม่สมควร ก็ต้องพยายามหลีกเลี่ยง บางครั้งผู้ชุมนุมอาจกระทำการที่หมิ่นเหม่ว่าจะผิดกฎหมาย ทั้งที่เกี่ยวข้องเนื้อหาในการปราศรัยและรูปแบบการทำการกิจกรรมทางการเมือง ถ้าทำได้ พวกผมก็จะพยายามแนะนำให้หลีกเลี่ยง [การกระทำที่ผิดกฎหมาย] ไม่เช่นนั้นผมก็ต้องทำตามหน้าที่ เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับมอบหมายมาให้รักษากฎหมาย”¹²⁴

¹²³ คำให้สัมภาษณ์ของข้าราชการเกษียณ เพศชาย อายุ 71 ปี (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2565)

¹²⁴ คำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2566)

เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงอีกคนหนึ่งก็มีความคิดเห็นไปในทำนองเดียวกัน

“ถ้าการชุมนุมไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อนและไม่ผิดกฎหมาย ก็สามารถชุมนุมได้ แต่ถ้าการชุมนุมนั้นทำให้คนอื่นเดือดร้อน หรือนักกิจกรรมทำในสิ่งที่ผิดกฎหมาย ตำรวจก็ต้องทำตามหน้าที่ ทำตามคำสั่ง เพราะหากผมไม่ทำตามหน้าที่ พวกผมก็มีความผิด”¹²⁵

กลุ่มสุดท้าย ได้แก่ บรรดานักกิจกรรม ผู้เป็นเป้าหมายโดยตรงของ “นิติสงคราม” หรือบรรดาดีความทางการเมือง น่าสนใจว่าการถูกดำเนินคดีทางการเมืองยิ่งตอกย้ำให้นักกิจกรรมจำนวนหนึ่งมุ่งมั่นที่จะยืนหยัดต่อสู้ในแนวทางของพวกเขามากขึ้นไปอีก หนึ่งในผลสะท้อนกลับที่ชัดเจนที่สุดต่อกรณีดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในคำให้สัมภาษณ์ของปณัสยา สิทธิจิรวัฒนกุล หรือ รุ้ง แกนนำของกลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม ผู้ซึ่งนับตั้งแต่ 18 กรกฎาคม 2563 จนถึง 25 ธันวาคม 2564 ต้องตกเป็นผู้ต้องหาในคดีทางการเมืองไปแล้วกว่า 24 คดี¹²⁶

“มีบางครั้งเหมือนกันที่เราคิดว่าอยากจะยุติการเคลื่อนไหวทางการเมือง แล้วกลับไปใช้ชีวิตในฐานะนักศึกษาธรรมดาคนหนึ่ง แต่สิ่งสำคัญที่ทำให้เราตัดสินใจไม่ทำเช่นนั้นก็คือจำนวนและความรุนแรงของคดีความที่เราถูกฟ้องร้อง ตอนนี้รุ่งถูกฟ้องร้องไม่น้อยกว่า 20 คดีแล้ว ถ้ายอมแพ้เสียตอนนี้ ไม่สู้ต่อจนชนะ ก็มีหวังต้องตายอยู่ในคุกแน่ ๆ รุ่งคิดว่านักกิจกรรมคนอื่น ๆ ที่ยังคงต่อสู้อยู่ทุกวันนี้ ก็คงคิดไม่ต่างกัน สู้เรายอมท้อมหุดหน้าตัดไปเลยยังจะดีเสียกว่า แต่สำคัญที่สุดคือ บรรดาดีความเหล่านี้ทั้งหมดเป็นคดีทางการเมือง ซึ่งเป็นการตอกย้ำว่าจริง ๆ แล้วเราไม่ได้ทำอะไรผิด”¹²⁷

¹²⁵ คำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2566)

¹²⁶ “2564 ปีแห่งนิติสงคราม: ผู้ถูกดำเนินคดีทางการเมืองเพิ่มขึ้น 1,513 ราย เฉลี่ยทุกวัน มีผู้กล่าวหารายใหม่ 4 คน”

¹²⁷ คำให้สัมภาษณ์ของปณัสยา สิทธิจิรวัฒนกุล (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2565)

ในทำนองเดียวกัน สมยศ พุกษาเกษมสุข ผู้เคยต้องโทษจำคุกในข้อหาตามมาตรา 112 เป็นเวลายาวนานถึง 7 ปี นอกจากนี้ เขายังต้องสูญเสียอาชีพและได้รับผลกระทบต่อครอบครัวอย่างร้ายแรง หากเมื่อเขาพ้นโทษออกมาในปี 2561 ก็ยังคงยืนยันที่จะเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยต่อไป

“ผมคิดว่าไหน ๆ ก็ลงทุนมาทั้งชีวิตแล้ว ตอนนี้นั้นขาดทุน ชีวิตพินาศไปแล้ว หากล้มเลิกเสียตอนนี้ ที่ผ่านมาก็เท่ากับสูญเปล่า อันที่จริง หากสังคมเปิดโอกาสให้นักโทษอย่างผมสามารถทำงานและใช้ชีวิตได้ตามปกติ ผมก็อาจจะจำเป็นต้องหยุดการเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อไปมุ่งหาเลี้ยงชีพ แต่ในเมื่อมันไม่เป็นเช่นนั้น สภาวะที่เราเจอกลับยิ่งผลักดันให้เรากลับมาเคลื่อนไหวเพื่อให้สังคมเกิดความเปลี่ยนแปลง ผมถือเป็นภารกิจส่วนตัวของผมไปเสียแล้วที่จะทำให้มาตรา 112 หดไปจากสังคมไทยให้ได้ ผมลงทุนกับมันมามากแล้ว ก็อยากไปต่อให้สุดทาง”¹²⁸

พริษฐ์ ชิวารักษ์ หรือเพนกวิ้น เป็นนักกิจกรรมอีกคนหนึ่งที่ถูกดำเนินคดีด้วยคดีความทางการเมืองจำนวนมาก¹²⁹ หากก็ตอกย้ำว่า “นิติสงคราม” ที่เขาต้องเผชิญอยู่ไม่ได้ทำให้เขารู้สึกหวั่นไหวในเส้นทางการต่อสู้ทางการเมืองของเขาแต่อย่างใด

“ผมคิดว่าเรามาไกลเกินจะกลับไปนับหนึ่งแล้วครับ และความฝันของเรามันใหญ่กว่าจะถอดใจในตอนนี้ ผมไม่รู้สึกรู้ว่าเราทำงานอย่างโดดเดี่ยวหรือกำลังแบกรับภาระทางประวัติศาสตร์นะครับ เพราะมีตัวอย่างจากอดีตว่าการปราบปรามโดยรัฐนั้นเกิดขึ้นเรื่อย ๆ นักต่อสู้ที่มาก่อนเราเขาเจอมาหนักกว่าเรามาก ที่ผมเจอนี้ถือว่าเล็กน้อยเท่านั้น ถ้าเป็นสมัยก่อน ผมอาจจะโดนยิงตายไปแล้วด้วยซ้ำ”¹³⁰

¹²⁸ คำให้สัมภาษณ์ของสมยศ พุกษาเกษมสุข (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2565)

¹²⁹ ระหว่าง 18 กรกฎาคม 2563 จนถึง 25 ธันวาคม 2564 พริษฐ์ ชิวารักษ์ ถูกกล่าวหาด้วยคดีทางการเมืองเป็นจำนวน 43 คดี ดู “2564 ปีแห่งนิติสงคราม: ผู้ถูกดำเนินคดีทางการเมืองเพิ่มขึ้น 1,513 ราย เฉลี่ยทุกวัน มีผู้กล่าวหารายใหม่ 4 คน”

¹³⁰ คำให้สัมภาษณ์ของพริษฐ์ ชิวารักษ์ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2565)

อย่างไรก็ตาม ปฏิเสธไม่ได้ว่าปรากฏการณ์ที่บรรดาแกนนำของขบวนการต่อต้านรัฐบาลจำนวนมาก ถูกจับกุมคุมขังและไม่ได้รับสิทธิประกันตัวระหว่างถูกดำเนินคดี หรือหากได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวก็ต้องติด กำไลติดตามตัวอิเล็กทรอนิกส์ (หรือ EM) รวมทั้งยอมรับกับเงื่อนไขที่มีลักษณะเป็นการจำกัดการใช้สิทธิ เสรีภาพ อาทิ การให้คำมั่นว่าจะไม่กระทำการให้เกิดความเสียหายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ การงดไปร่วม การชุมนุมในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความวุ่นวาย ตลอดจนการกำหนดเวลาเข้า-ออกเคหะสถาน อันอาจเป็น เหตุให้ศาลพิจารณาเพิกถอนสัญญาประกันได้¹³¹ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นข้อจำกัดในการเคลื่อนไหวของบรรดาแกน นำของขบวนการต่อต้านรัฐบาลและย่อมส่งผลให้ความเข้มข้นของกิจกรรมการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล อ่อนแรงลงไปด้วยโดยปริยาย

¹³¹ “เงื่อนไขที่ถูกตั้งเพิ่มเติมกับจำเลยคดีมาตรา 112 ที่เคยถูกยื่นถอนประกัน” ใน เฟซบุ๊ก iLaw, <https://www.facebook.com/iLawClub/photos/a.10150540436460551/10166177376250551/>, ตีพิมพ์เมื่อ 21 ธันวาคม 2564, เข้าถึงเมื่อ 10 พฤษภาคม 2566.

บทที่ 7 ผลลัพธ์อันหลากหลายของการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐและการต่อต้านที่ยังดำเนินต่อไป

การทบทวนวรรณกรรมในโครงการวิจัยนี้พบว่า งานศึกษาเกี่ยวกับความย้อนแย้งของการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐที่ผ่านมาเน้นการทำความเข้าใจและอธิบายพลวัตความย้อนแย้งของการกดขี่ปราบปรามในระดับมหภาค (Macro dynamics) เป็นสำคัญ นั่นคือความพยายามอธิบายว่าการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐในรูปแบบต่าง ๆ นั้นส่งผลต่อขบวนการประชาชนและรัฐเองอย่างไรบ้าง ราวกับว่าสมาชิกของสถาบันการเมืองแต่ละกลุ่มเหล่านี้มีความรู้สึกนึกคิดไปในทางเดียวกันทั้งหมด (Homogenous) ทว่า โครงการวิจัยนี้ก็กลับพบว่าปัจเจกบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องข้องกับการชุมนุมทางการเมือง ไม่เพียงมีประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดที่หลากหลาย แต่พวกเขายังมีกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐที่แตกต่างกันอีกด้วย นั่นคือ ในขณะที่การกดขี่และปราบปรามโดยรัฐ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการสลายการชุมนุมด้วยความรุนแรง การข่มขู่คุกคามหรือการดำเนินคดีทางการเมือง ส่งผลให้แกนนำและผู้ปฏิบัติงาน (Staff) ในขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยจำนวนไม่น้อยหนักแน่นในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตนมากยิ่งขึ้น นักกิจกรรมบางคนกลับเห็นว่า การกดขี่และปราบปรามโดยรัฐที่พวกเขาต้องเผชิญนั้นมี “ราคาที่สูงเกินกว่า” จะจ่ายไหวแล้ว ชูเกียรติ แสงวงศ์ หรือ “นุ๊ก-จัสติน” เป็นหนึ่งในนักกิจกรรมที่กำลังคิดทบทวนเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตัวเองอย่างจริงจัง

“การที่มีเจ้าหน้าที่รัฐมาเฝ้าติดตามอยู่ตลอด แน่نونว่ามันทำให้เราสูญเสียความเป็นส่วนตัว และทำให้ผมมีความกังวลอยู่บ้าง แต่ก็ไม่มากนักเพราะผมอยู่ตัวคนเดียว แต่เวลาจะเดินทางไปไหนมาไหน ถ้าไปกับพวกเพื่อน ๆ ผมก็ค่อนข้างที่จะกังวลว่ามันจะเกิด

ผลกระทบอะไรกับพวกเพื่อน ๆ หรือเปล่า และมีบ้างที่ผมเป็นห่วงว่าการเคลื่อนไหวของ ผมจะส่งผลกระทบอะไรกับคนรอบข้างและคนที่บ้านบ้าง”¹³²

เมื่อถามว่าตัวเองซึ่งใจเกี่ยวกับประสบการณ์การถูกข่มขู่คุกคาม ตลอดจนบรรดาคดีความต่าง ๆ

กับการเคลื่อนไหวของตัวเองอย่างไรบ้าง เขาก็ให้ความเห็นว่า

“ผมคิดอยู่ตลอดเวลาเรื่องการเคลื่อนไหวต่อหรือไม่เคลื่อนไหวต่อ เพราะว่าผมมองใน โลกของความเป็นจริง ผมคุยกับตัวเองมาตลอดเลยว่า สิ่งที่เราทำ ต้องเสี่ยงกับอะไรต่าง ๆ มันมีความคุ้มค่ามากแค่ไหนกับสิ่งที่เราต้องเสียไป สิ่งที่เราทำไปมันได้กลับมาบ้างหรือเปล่า ผมคุยกับตัวเองและถามตัวเองเสมอว่าเราควรจะทำต่อไปไหม ขณะที่คนอื่น ๆ อาจจะมอง ว่าเราเป็นแกนนำ แต่ผมกลับมองตัวเองว่าเราเป็นแค่ประชาชนคนหนึ่งที่ออกไปร่วม เรียกร้อง และดังนั้นมันจึงไม่จำเป็นจะต้องเป็นแค่เราคนเดียว เพราะว่าถ้าสังคมอยากจะ เปลี่ยนแปลงจริง ๆ ก็คงต้องช่วยกัน มันจะต้องมีคนที่เป็นแบบเรา มีคนกล้าลุกขึ้นมา เหมือนกับเรา หากผมจะหยุดเคลื่อนไหว มันไม่ใช่เพราะความกลัวนะ แต่เพราะผมต้องการ แสดงให้เห็นว่าถ้าไม่มีผม มันก็จะมีคนอื่นที่ลุกขึ้นมาต่อสู้ได้ บางทีการที่ผมถอยออกมา และให้คนอื่นได้ออกไปเคลื่อนไหวบ้าง พวกเขาจะได้นำเอาประเด็นใหม่ ๆ ขึ้นมาถกเถียง กันในสังคม ซึ่งอาจจะดีกว่าที่ผมเคยพูด เคยทำไว้ก็ได้”¹³³

ในขณะที่การกดขี่และปราบปรามโดยรัฐเพิ่มต้นทุนให้กับนักกิจกรรมบางคนจนต้องประเมินอนาคตใน

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของตนเสียใหม่ สมาชิกและผู้เกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตย

อีกจำนวนหนึ่งกลับพิจารณาถอยห่างจากการเคลื่อนไหวกับขบวนการเพราะประสบการณ์อันไม่สู้ดีนักที่ได้รับ

จากคนในขบวนการด้วยตัวเอง

¹³² คำให้สัมภาษณ์ของซูเกียรติ แสงวงศ์ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2565)

¹³³ เติ้งฮ้าง.

นักกิจกรรมหญิงในวัย 23 ปี ผู้มีส่วนร่วมกับการจัดชุมนุมทางการเมืองมาตั้งแต่ 18 กรกฎาคม 2563

เล่าว่าประสบการณ์การถูกติดตามตัวโดยเจ้าหน้าที่รัฐหรือถูกดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา

112 นั้น ไม่ได้ทำให้เธอรู้สึกลังเลในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเลยแม้แต่น้อย

“ก่อนที่หนูจะตัดสินใจออกมาเคลื่อนไหวทางการเมือง ตั้งแต่ในระดับมหาวิทยาลัย ก็มีการประเมินเอาไว้แล้วว่าน่าจะต้องเจอกับอะไรบ้าง...ตอนที่ม่เจ้าหน้าที่ตำรวจไปติดตามตัวพูดคุยกับคนที่บ้าน เราก็ได้คุย-ทำความเข้าใจกับคนที่บ้านไว้บ้างแล้วว่าพวกเขาจะต้องทำตัวอย่างไรบ้าง และควรให้ข้อมูลอะไรกับเจ้าหน้าที่ได้บ้าง...การถูกดำเนินคดี 112 ก็ไม่ได้บั่นทอนกำลังใจในการต่อสู้ของเราเลย แค่คิดว่าก็รู้อยู่แล้วว่าตัวเองจะต้องโดนคดี แล้วก็โดนจริง ๆ...อันที่จริง เราเป็นคนชอบเอาชนะเสียด้วยซ้ำ ตอนโดนคดีเรายังคิดว่าฉันต้องอยู่ในสนามนี้ต่อ เพื่อจะต้องเอาชนะให้ได้”¹³⁴

นักกิจกรรมผู้นี้อธิบายต่อไปว่า สุดท้ายแล้วเธอตัดสินใจเฟดตัวเองออกจากขบวนการเคลื่อนไหวก็

เพราะความรู้สึกที่เธอเรียกว่า “อกหักทางการเมือง” จากประสบการณ์กับผู้คนที่ร่วมเคลื่อนไหวกับเธอเสีย

มากกว่า

“เรามีคำถามมาตลอดว่า สุดท้ายถ้าเราไปถึงชัยชนะได้จริง ๆ เราสร้างความเปลี่ยนแปลงให้มีเสรีประชาธิปไตยได้แล้ว แต่เราซึ่งเป็นกลุ่มคนที่นำการเคลื่อนไหวจะกลายเป็นทรราชเสียเองไหม นี่เป็นข้อสังเกตที่หนูได้จากการเห็นการปฏิบัติต่อกันในขบวนการฯ หนูรู้สึกว่บางคนไม่ได้ซื่อสัตย์กับมวลชนมากพอ สำหรับหนูแล้ว ความจริงใจต่อกันเป็นเรื่องสำคัญมาก บางคนปราศรัยได้ดีมาก แต่ว่าลับหลัง คุณกลับไม่ได้เชื่อในสิ่งที่คุณพูดออกไปจริง ๆ คุณไม่ได้ยึดถือเรื่องของความเท่าเทียมกันจริง ๆ เลย สิ่งนี้มันน่าเจ็บปวดมากสำหรับหนู ถ้าจะบอกว่าตรงไหนคือจุดแตกหักสำหรับหนู หนูรู้สึกว่จุดที่ทำให้หนูตัดสินใจเฟดตัวออกมาคือ หนูรับไม่ได้กับการที่คนในขบวนการฯ บางคนมองคนอื่นเป็นเบี้ยล่าง คือคุณจะสามารถบอกระบบประชาธิปไตยได้อย่างไร จะเรียกตัวเองเป็นคนนำการปฏิบัติเพื่อความเท่า

¹³⁴ คำให้สัมภาษณ์ของผู้ปฏิบัติงานในขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย เพศหญิง อายุ 23 ปี (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2565)

เทียมกันอย่างไร ในเมื่อในการทำงานของคุณ สิ่งที่คุณทำกับคนอื่นมันไม่ได้ต่างกับการที่
เผด็จการทำกับเราเลย ความคิดนี้มันบั่นทอนทั้งความศรัทธาความเชื่อมั่นและแรงใจใน
การต่อสู้ของหนูที่สุดแล้ว...แม้ว่าจะเคยมีกระบวนการสะท้อนกันว่าการทำงานแบบนี้มัน
โอเคหรือเปล่า แต่ว่าสุดท้ายมันไม่ได้นำไปสู่การผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอะไรใน
ขบวนการฯ หนูก็เลยตัดสินใจเดินออกมา”¹³⁵

น่าสนใจว่า ประสบการณ์และการตัดสินใจของนักกิจกรรมหญิงผู้นี้สอดคล้องกับสิ่งที่ Annette
Linden และ Bert Klandermans วิเคราะห์เอาไว้ว่านักกิจกรรมจำนวนมากไม่ได้ตัดสินใจเลิกเคลื่อนไหวทาง
การเมือง เพราะผลจากการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐ หากแต่เป็นความขัดแย้งและ/หรือความยุ่งยากใจใน
การทำงานร่วมกันภายในองค์กร ที่ทำให้นักกิจกรรมจำนวนไม่น้อยตัดสินใจหันหลังให้กับการเคลื่อนไหว
ร่วมกับขบวนการฯ¹³⁶

ทว่า แม้ว่านักกิจกรรมหญิงคนดังกล่าวจะไม่ได้ร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง
ประชาธิปไตยในกรุงเทพอีกต่อไป แต่เธอก็ยังคง “ทำงานเพื่อมวลชน” อยู่ในพื้นที่ต่างจังหวัดในปัจจุบัน

“หนูจมจ่ออยู่กับอาการอกหักนี้ร่วมเดือน ร้องไห้กับเรื่องนี้เป็นวัน ๆ...แต่เมื่อกลับมานั่ง
ทบทวนกับตัวเองว่าสุดท้ายแล้วเราจะทำไปถึงไหน หนูยังไม่เจอคำตอบว่าหนูจะหยุดมัน
ตอนไหน เพียงแค่ว่าตอนนี้หนูเปลี่ยนวิธีการของการต่อสู้ จากการเป็นแนวหน้ามาเป็นการ
ทำงานกับพื้นที่ ประสบการณ์ที่ผ่านมาทำให้เราคิดกับตัวเองใหม่ว่า อาจจะดีกว่าที่เราจะ
กลับมาทำงานเบื้องหลัง เน้นการทำงานทางความคิดกับคนอื่น ตอนนี้หนูหันมาทำงานเรื่อง
ปัญหาที่ดิน คือจะทำอย่างไรให้ชาวบ้านเห็นว่าเรื่องที่ดินมันเกี่ยวกับเรื่องโครงสร้างทาง
การเมืองที่ไม่เป็นธรรมด้วย”

¹³⁵ เที่ยงอ้าง.

¹³⁶ Annette Linden and Bert Klandermans, “Stigmatization and Repression of Extreme-right Activism in the Netherlands” in *Mobilization: An International Journal* 11(2): 213-228.

พงศธร ตันเจริญ หรือ “สหายบอย” ผู้ร่วมก่อตั้งและแกนนำแนวร่วมนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อประชาธิปไตย เป็นนักกิจกรรมอีกคนหนึ่งที่ดีตลิ่งใจปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง แม้เขาจะยืนยันว่าการตลิ่งใจเช่นนั้นไม่ใช่เพราะการกดขี่และปราบปรามหลากหลายรูปแบบที่เขาต้องเผชิญ อยู่ก็ตาม

“ผมรู้ตั้งแต่คิดจะเริ่มออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองแล้วว่า ถ้าออกมา คงจะต้องเจอกับความเสี่ยง หลากรูปแบบ ไม่คุก-ตาราง ก็คงต้องถูกข่มขู่แน่ แต่เราก็พยายามคิดในมุมกลับว่าคนรุ่นก่อนที่ออกมา เรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม ต้องเสี่ยงกว่าเรามาก ถ้าเราไม่สามารถรับความเสี่ยงแค่นี้ได้ แล้วเมื่อไรสังคมจะเกิดความเปลี่ยนแปลง เราไม่อยากจะต้องมารอพระเอกขี่ม้าขาว หรือรอให้คนกลุ่มอื่น ๆ มาเคลื่อนไหวแทนเรา เราคิดว่าเป็นไปไม่ได้ที่การเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นแค่ใน กรุงเทพฯ เพราะพื้นที่อื่น ๆ ก็สำคัญ คนในท้องถิ่นนี้แหละจะเป็นพลังสำคัญที่จะช่วยผลักดันรัฐบาลใน ส่วนกลางได้ และถ้าเราไม่ทำตอนนี้ เราจะไปทำตอนไหน ถ้าไปทำตอนที่เรามีภาวะในชีวิตมากขึ้น คง จะยิ่งลำบากใจที่จะเคลื่อนไหวมากขึ้น”¹³⁷

แม้ว่าพงศธรจะไม่ได้มีบทบาทในการขึ้นปราศรัยบ่อยครั้งนักและเน้นการทำงานเบื้องหลังเสียมากกว่า แต่แล้วเขาก็ยังคงตกเป็นจำเลยในคดีฝ่าฝืน พรก.ฉุกเฉิน รวมทั้งเป็นจำเลยร่วมในคดีความตามประมวลกฎหมาย อาญา มาตรา 112 จากการชุมนุมที่หน้าธนาคารไทยพาณิชย์ สำนักงานใหญ่ กระนั้นก็ตาม พงศธรยืนยันว่า การถูกดำเนินคดีไม่ได้ทำให้เขารู้สึกลังเลในการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อไปแต่อย่างใด

“การตกเป็นจำเลยในคดี 112 ของผม อย่างน้อยก็มีข้อดีอย่างหนึ่ง คือเราได้ใช้โอกาสนี้ สื่อสารกับสังคมว่ากฎหมายนี้มันล้าสมัยและไร้เหตุผลมาก ถ้ารัฐยังจะใช้เครื่องมือนี้ในการ ปราบปรามผู้คนที่เห็นต่างต่อไปเรื่อย ๆ ผมก็จะเป็นคนหนึ่งที่สื่อสารต่อไปเรื่อย ๆ ถึงด้าน

¹³⁷ คำให้สัมภาษณ์ของพงศธร ตันเจริญ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2565)

มิตของกฎหมายนี้ และยิ่งจะทำให้ความจำเป็นในการปฏิรูปสถาบันฯ ยิ่งชัดเจนมากขึ้นไป
อีก”¹³⁸

พงศธรอธิบายว่าเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เขาตัดสินใจเบนเข็มจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเด็น
การต่อต้านรัฐบาลเผด็จการ มาเน้นให้ความสำคัญกับการเคลื่อนไหวในรั้วมหาวิทยาลัยนั้น ไม่ใช่การกดขี่และ
ปราบปรามโดยรัฐ แต่เป็นเพราะบริบทการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปจากสภาวะการแพร่
ระบาดของเชื้อโควิด-19

“บางคนอาจจะมองว่าผมเลิกเคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนไปแล้ว เขาอาจจะคิดว่านี่ไม่ใช่ผมคน
เดิมที่เคยต่อสู้เคียงข้างคนอื่น...ปัจจุบันผมอาจจะไม่ได้เคลื่อนไหวทางการเมืองเท่าสมัยที่
ผมอยู่ปี 1-2 แต่พอเราเรียนในชั้นปีที่สูงขึ้น มันทำให้มีเหตุผลเรื่องการเรียนและมีเงื่อนไข
เรื่องโควิด-19 ที่ทำให้การจัดชุมนุมทำได้ยากขึ้น ทำให้ผมเองต้องเปลี่ยนบทบาทใหม่ มา
ทำงานในองค์กรนิสิต ผมคิดว่าช่วงชีวิตนี้ เราคงไม่ได้มีแค่การเคลื่อนไหวทางการเมือง
เพียงอย่างเดียว แต่อาจมีช่วงเวลาที่เราต้องกลับมาเยียวยาตัวเองด้วย ผมถือว่าช่วงนี้เป็น
ช่วงเวลาในการเยียวยาตัวเอง พักและถอดบทเรียนกับตัวเอง แน่แน่นอนว่าสถานการณ์
ทางการเมืองยังคงดำเนินไป แต่เราไม่ได้เป็นผู้จัดการชุมนุมเหมือนแต่ก่อน เราแค่รอ
จังหวะและโอกาสที่ผู้คนจะได้กลับมารวมตัวกัน หลังจากการแพร่ระบาดของโควิด-19
หมดไปแล้ว เราแค่รอเวลาให้มหาวิทยาลัยกลับมาใช้ชีวิตซ้ำอีกครั้ง”

พงศธรทิ้งท้ายการให้สัมภาษณ์ของเขาว่าการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวทาง
การเมืองของเขานั้นยังอาจถือเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยในระยะ
ยาวได้อีกด้วย

¹³⁸ เติ้งฮ้าง.

“ผมมองว่าเป็นโอกาสที่ดีด้วยซ้ำที่เราจะได้ทำงานการเมืองในระดับพื้นที่ เพื่อจะสามารถดึงคะแนนความนิยมและความเชื่อมั่นของนิสิตให้กลับคืนมา ด้วยการเข้าไปทำงานในองค์การนิสิต เมื่อเราทำงานตรงนี้ไปเรื่อย ๆ จนผู้คนรู้จักและเชื่อมั่นต่อเราในระดับหนึ่ง พวกเขาก็พร้อมจะต่อสู้เคียงข้างเรามากขึ้น ผมมาย้อนคิดว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยลำพังมันอาจไม่ได้โอบอุ้มผู้คนมากขนาดนั้น มันเหมือนกับว่าเรามารวมตัวกันในบางวาระโอกาสเท่านั้น หลังจบการชุมนุมไป ต่างคนก็ต่างอยู่ ไม่เหมือนกับการทำงานในองค์การนิสิตที่เราต้องคอยรับทุกข์-รับปัญหาและเป็นที่พึ่งให้นิสิตได้”¹³⁹

ตัวอย่างคำบอกเล่าและการตัดสินใจของผู้คนเหล่านี้สะท้อนว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการชุมนุมทางการเมืองไม่ได้มีประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิดและตัดสินใจเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองไปในทางเดียวกันทั้งหมด ดังที่งานศึกษาเกี่ยวกับความย้อนแย้งของการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐที่ผ่านมานำเสนอเอาไว้

¹³⁹ เติ้งฮ้าง.

บทที่ 8 บทสรุป

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่สอดคล้องกัน 2 ขั้นตอน อันได้แก่

- (1) ข้อมูลเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐและขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยในประเทศไทย ในห้วงปี พ.ศ.2563-2564 และ (2) การสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมทางการเมือง หลากหลายกลุ่ม โครงการวิจัยนี้มีข้อค้นพบที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดที่ Lester R. Kurtz และ Lee A. Smithey นำเสนอเอาไว้ในหนังสือ *The Paradox of Repression and Nonviolent Movements* ว่า การกดขี่ปราบปรามโดยรัฐนั้นมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งเราสามารถจัดเรียงลำดับจากการกดขี่ปราบปรามที่สามารถมองเห็นได้อย่างเด่นชัด (Overt violence) ไปจนถึงการกดขี่และปราบปรามที่มีรูปแบบซ่อนเร้น (Latent repression) ในขณะที่ (1) การกดขี่และปราบปรามโดยรัฐด้วยความรุนแรงทางกายภาพและสามารถมองเห็นได้อย่างเด่นชัด มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดโทสะทางศีลธรรม (Moral outrage) แก่สาธารณชนในวงกว้าง กระทั่งสามารถก่อให้เกิดความย้อนแย้งของการกดขี่และปราบปราม โดยเพิ่มความเห็นอกเห็นใจหรือการสนับสนุนต่อขบวนการประชาชน หรือส่งผลสะท้อนกลับในเชิงลบต่อรัฐบาลผู้ใช้มาตรการกดขี่และปราบปรามต่อผู้เห็นต่างทางการเมืองได้มากที่สุด ดังที่ปรากฏในกรณีการสลายการชุมนุมด้วยความรุนแรงช่วงปลายปี พ.ศ.2563
- (2) การกดขี่ปราบปรามโดยรัฐในรูปแบบของการข่มขู่คุกคามในบางกรณี แม้จะสามารถจัดประเภทว่าเป็นความรุนแรงทางกายภาพ (Physical violence) ไม่ต่างจากการสลายการชุมนุมโดยเจ้าหน้าที่รัฐด้วยความรุนแรง แต่มักจะเกิดขึ้นในพื้นที่ปิดบังซ่อนเร้น ทำให้มักไม่ค่อยเป็นที่รับรู้ของสาธารณชน และดังนั้นจึงมีแนวโน้มจะก่อให้เกิดความย้อนแย้งของการกดขี่และปราบปรามในวงจำกัด ส่วน (3) กลุ่มวิธีการกดขี่และ

ปราบปรามโดยรัฐที่มีรูปแบบอ่อนเร้นและ “ยอมรับได้ทางการเมือง” อาทิ การบังคับใช้กฎหมาย มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดความย้อนแย้งของการกดขี่และปราบปรามหรือผลสะท้อนกลับที่ไม่พึงปรารถนาต่อรัฐผู้กดขี่ได้น้อยที่สุด ไม่ว่าจะรัฐบาลไทยจะตระหนักถึงพลวัตรในการกดขี่และปราบปรามดังกล่าวนี้หรือไม่ หากเป็นที่น่าสังเกตว่าการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐไทยในรูปแบบการใช้ความรุนแรงสลายการชุมนุมนั้นเริ่มปรากฏให้เห็นลดน้อยลงนับตั้งแต่ต้นปี 2564 เป็นต้นมา ขณะที่การกดขี่ปราบปรามโดยรัฐในรูปแบบอ่อนเร้นผ่านการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม หรือที่หลายคนเรียกอย่างเฉพาะเจาะจงว่า “นิติสงคราม” มีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงเวลาเดียวกัน

แน่นอนว่า การกดขี่และปราบปรามโดยรัฐในหลากหลายรูปแบบนั้นไม่ได้ส่งผลต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการชุมนุมทางการเมืองในทิศทางเดียวกันทั้งหมด กล่าวคือ ในขณะที่การกดขี่และปราบปรามโดยรัฐส่งผลให้แกนนำและผู้ปฏิบัติงาน (Staff) ในขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยจำนวนไม่น้อยรู้สึกมั่นคงหนักแน่นในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตนมากยิ่งขึ้น นักกิจกรรมบางคนกลับเห็นว่าการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐที่พวกเขาต้องเผชิญอยู่นั้นมีราคาที่สูงเกินกว่าที่พวกเขาจะจ่ายไหวแล้ว กระนั้นก็ตาม นักกิจกรรมอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้รู้สึกหวั่นไหวกับการกดขี่และปราบปรามโดยรัฐ กลับพิจารณาจะถอยห่างจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมกับขบวนการฯ เพราะประสบการณ์อันไม่สู้ดีนักที่ได้รับจากคนในขบวนการฯ ด้วยกันเองเสียมากกว่า ทว่า กระทั่งในบรรดานักกิจกรรมที่ตัดสินใจ “เฟดตัวเองออกจากขบวนการฯ” ก็มักจะไม่ได้หันหลังให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยสิ้นเชิง พวกเขาเพียงแค่เบนเข็มไปมุ่งมั่นเคลื่อนไหวทางการเมืองใน

รูปแบบและพื้นที่อื่น ๆ แทน เช่น การเคลื่อนไหวกับชาวบ้านในระดับท้องถิ่น หรือการทำงานในองค์กรนิสิต-นักศึกษาของมหาวิทยาลัย เป็นต้น

ในหนังสือ *The Paradox of Repression and Nonviolent Movements* ซึ่ง Kurtz และ Smithey ระบุว่าวิธีการการกดขี่ปราบปรามโดยรัฐที่ “มีประสิทธิภาพสูงสุด” ในการบั่นทอนการเคลื่อนไหวต่อสู้ของ ขบวนการต่อต้านรัฐและมีผลป้องกันไม่ให้เกิดความย้อนแย้งในการกดขี่และปราบปรามหรือผลสะท้อนกลับที่ ไม่พึงปรารถนาได้น้อยที่สุด ได้แก่ การครองความคิดจิตใจ (Hegemony) ซึ่งหมายถึงการควบคุมความนึกคิด ของประชาชนให้เห็นดีเห็นงามและยอมรับการกดขี่และชี้นำโดยผู้กุมอำนาจรัฐโดยคหฤหิ หากเราเห็นด้วยว่าบท วิเคราะห์ของ Kurtz และ Smithey พอจะมีความแม่นยำอยู่บ้าง ปรากฎการณ์การชุมนุมทางการเมืองใน รูปแบบต่าง ๆ ของขบวนการประชาชนที่เคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยในห้วงปี พ.ศ.2563-2564 อาจจะ พอสสะท้อนว่ากลุ่มคนผู้กุมอำนาจรัฐไทยนั้นไม่สามารถครองความคิดจิตใจของผู้คนในสังคมนี้ได้อย่างเบ็ดเสร็จ อีกต่อไป หลักฐานที่ประจักษ์ชัดที่สุดในเรื่องนี้ก็อีกประการหนึ่ง ได้แก่ ผลการเลือกตั้ง 2566 ซึ่งบรรดาพรรคขั้ว รัฐบาลเดิมพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งให้แก่พรรคร่วมฝ่ายค้านเดิมที่มีแนวคิดสอดคล้องกับขบวนการประชาชนที่ เคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยในห้วงปี 2563-2564 ดังนั้นแล้ว เมื่อกลุ่มคนที่กุมอำนาจรัฐไม่สามารถครอง ความคิดจิตใจของผู้คนจำนวนมากในสังคมได้อีกต่อไป ก็คงจะพอสคาดเดาได้ว่าความพยายามของประชาชนที่ จะต่อต้านท้าทายอำนาจรัฐจะปรากฏให้เห็นต่อไป ด้วยกลวิธีและกิจกรรมที่แปรผันไปตามบริบทและ

สถานการณ์ ดังสะท้อนอยู่ในคำกล่าวที่แพร่หลายในหมู่นักเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยหลายคนที่ว่า

“เอ็งมา ข้ามุด เอ็งหยุด ข้าแหย เอ็งแย ข้าตี เอ็งหนี ข้าตาม”¹⁴⁰ นั่นเอง

¹⁴⁰ คำให้สัมภาษณ์ของณัฐชนน ไพโรจน์ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2565) และคำให้สัมภาษณ์ของพริษฐ์ ชิวารักษ์ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2566)